

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

NICCOLÒ
MACHIAVELLI

HÜKÜMDAR

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

İTALYANCA ASLINDAN ÇEVİREN: NECDET ADABAĞ

TÜRKİYE BANKASI

Kültür Yayınları

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

XVII
BASIM

HASAN ALİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

**NICCOLÒ MACHIAVELLI
HÜKÜMDAR**

**ÖZGÜN ADI
IL PRINCIPE**

**İTALYANCA ASLINDAN ÇEVİREN
NECDET ADABAĞ**

**© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2008
Sertifika No: 11213**

**EDİTÖR
ALİ ALKAN İNAL**

**GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM**

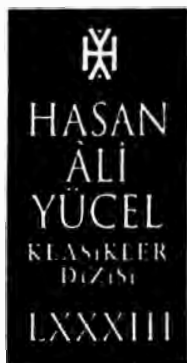
**GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI**

**I. BASKI HAZİRAN 2008, İSTANBUL
IV. BASKI OCAK 2011, İSTANBUL**

ISBN 978-9944-88-376-4 (KARTON KAPAKLI)

**BASKI
KİTAP MATBAACILIK SAN. TİC. LTD. ŞTİ.
DAVUTPAŞA CADDESİ NO: 123 KAT: I
TOPKAPI İSTANBUL
(0212) 482 99 10
Sertifika No: 16053**

**TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İSTİKLAL CADDESİ, NO: 144/4 BEYOĞLU 34430 İSTANBUL
Tel. (0212) 252 39 91
Fax. (0212) 252 39 95
www.iskulttur.com.tr**

NICCOLÒ MACHIAVELLI

HÜKÜMDAR

İTALYANCA ASLINDAN ÇEVİREN:
NECDET ADABAG

TÜRKİYE BANKASI
Kültür Yayınları

İçindekiler

Giriş – Necdet Adabağ	vii
Muhteşem Lorenzo de' Medici'ye	1
I Kaç çeşit hükümdarlık vardır ve nasıl ele geçirilir?	3
II Soydan gelme hükümdarlıklar	4
III Karma hükümdarlıklar	5
IV Hangi nedenden örürü İskender'in işgal ettiği Dareios Krallığı, İskender'in ölümünden sonra ardıllarına başkaldırmadı?	15
V İşgalden önce kendi yasalarıyla ayakta duran hükümdarlıklar ve kentler nasıl yönetilmelidir?	18
VI Kendi askerleri ve becerisiyle elde edilen yeni hükümdarlıklar	20
VII Başkalarının silahlı gücü ve yazgıyla ele geçirilen yeni hükümdarlıklar	24
VIII Alçakça yollardan hükümdarlığa ulaşanlar üstüne	32
IX Sivil hükümdarlıklar üstüne	37
X Hükümdarlıkların gücü nasıl ölçülmelidir?	40
XI Ruhban sınıfın hükümdarlıkları üstüne	43
XII Askeri birlik türleri ve paralı askerler	46
XIII Yardımcı, karma ve ulusal askerler	52
XIV Hükümdarın orduya ilişkin görevleri	56
XV İnsanlar, özellikle hükümdarlar nelerden övgü, nelerden yergi alırlar	59

XVI	Cömertlik ve cimrilik üstüne	60
XVII	Zalimlik ve merhamet üstüne; hükümdar korkulan mı, yoksa sevilen bir kişi mi olmalı?	62
XVIII	Hükümdarlar sözlerinde nasıl durmalıdırlar?	66
XIX	Aşağılanmak ve nefret edilmekten nasıl uzak durmalı?	69
XX	Hükümdarların her gün yaptırdıkları kaleler ve öteki şeyler yararlı mıdır, yoksa değil midir?	80
XXI	Beğenilmek için hükümdar ne yapmalıdır?	84
XXII	Hükümdarların bakanları	88
XXIII	Dalkavuklardan nasıl uzak durulacaktır?	89
XXIV	İtalya'daki hükümdarlar hangi nedenlerden ötürü devletlerini yitirdiler?	92
XXV	Dünya işlerinde yazgının gücü nedir ve nasıl karşı konulması gerekir?	93
XXVI	İtalya'yı barbarların elinden kurtarmaya çağrı	97
	Niccolò Machiavelli'nin Francesco Vettori'ye Yazdığı Mektup	103

Giriş

Yaşamındaki Dönüm Noktaları ve Temel Düşünceleri

Niccolò Machiavelli 3 Mayıs 1469'da Floransa'da doğdu. Soyadı *Mali clavelli* "kötü çiviler"den gelmektedir. Çiviler ailenin soylu bir aile olduğunu göstermektedir. Bir başka köken bilgisi yanlış bir yazılış biçimi kazandırmıştır soyadına: Macchiavelli. İki "c" harfi yanlış olarak 1800'lerin ilk yarısına dek kullanılmıştır. Soylu aileden olmasına karşın parasız bir babanın oğludur. Babasının oğluna ölmeden önceki vasiyeti "Mutlu yaşayın ve az harcayın" olmuştur. Böyle bir vasiyette bulunan adam bir hukuk doktoruydu ve eski yazarların tutkulu bir okuruydu. Yazanın kendisi de yoksul bir ailede dünyaya geldiğini; başlarda zorluk çektiğini, ama daha sonra rahat yaşadığını söyler. 1498'in Mart ayı tarihli bir mektubunda Savonarola'nın güttüğü siyaseti şiddetle eleştirmişti. Daha bu mektubunda ileride nasıl bir yazar olacağını ipuçlarını verir. Aynı yıl Floransa Cumhuriyeti'nin ikinci yazmanı olarak sarayda göreve başlar. Çok önemli bir iş olmamasına karşın siyasal yaşama bir ilk adım olması nedeniyle kendisine çok çekici gelmiştir. O yıllarda kentin yönetimini elinde tutan Soderini ailesinin dikkatini çekmişti. Ortaya koyduğu tavır ve davranışlarıyla ikna edici bir duruş sergilediği için dışarıda da kentini gereği biçimde temsil edeceğini düşünmüş olan yöneticiler onu dış ilişkilerden sorumlu

biri yapmışlardır. Yabancı kral ya da yöneticilerin karşısında ülkesinin çıkarlarını korumak anlamında yaptığı girişimlerden ikisi o dönemlerde çok önem taşımaktaydı. İlki, Fransa Kralı XII. Louis'nin sarayına yaptığı ziyarettir ki, Floransa'nın Pisa'yı kuşattığı döneme rastlar; öteki de Cesare Borgia'ya (Valentino) yaptığı ziyarettir. Cesare Borgia, Papa VI. Alexander'ın oğludur ve müthiş bir siyasal ve yayılmacı ihtirası olan biridir. Orta İtalya'da kurduğu egemenliğin sınırlarını Floransa'ya taşımayı aklına koymuştu.

1506'dan başlayarak daha önemli görevler üstlendi. O yıllarda Floransa'nın olsun İtalya'nın olsun o dingin havası dağıldı ve dengesi bozuldu. Çünkü bu kez sahneye bir başka papa çıktı: II. Giulius. O da çok ihtirash ve Kilise'nin egemenliğini tüm İtalya'ya taşımak isteyen bir papaydı. Onun yanı sıra Fransa Kralı XII. Louis vardı. 1506'da papaya, 1507'de İmparator Massimiliano'ya, ardından Pisa kuşatmasını sürdüren Floransa ordusuna, 1510'da Fransa'ya gönderildi. Kutsal Birlik'in ilanı öncesi bir kez daha Fransa'ya gitti. Kutsal Birlik, Fransızlara karşı, Papalık İspanya ve Venediklilerin oluşturdukları bir birlikti. Fransa, Papalık ve İspanya'nın İtalya'da söz sahibi olmalarını desteklemiş, ama bu iki güç daha sonra yaptıkları bu anlaşmayla aralarına Venedik'i de alarak Fransa'nın İtalya üzerindeki egemenliğine son vermişlerdir. Machiavelli ülkesinin o yıllardaki siyasal yaşamında etkin bir işlev üstlenmiştir.

1498 yılında Floransa Cumhuriyeti'nin yönetiminde ikinci yazman olarak görev alır; bu görev alçakgönüllü bir görev olmasına karşın yazarın kendisini göstermesine yaradığı için önem taşır. Siyasal yaşama adım atmış olmaktan büyük bir mutluluk duyan Machiavelli sonradan yapacağı gözlemlerine bir altyapı hazırlamak fırsatını bulmuştur. Görünüşte sınırlı yetkilerle donatılmış olmasına karşın, gerçekte belirli bir önemi içeren bu görevde yazar beklenileni vermiştir. Soderini ailesiyle kurmuş olduğu yakın ilişkiden ötü-

rü monarşi yanlısı Medici ailesi kentte iktidarı ele geçirince sürgüne yollarınıştır. (Bkz. Francesco Vettori'ye Mektup)

İtalya'nın özellikle o yıllardaki tarihine bir göz attığımızda ne denli çalkantılı siyasal olaylarla boğuştuğunu görürüz. Bu boğuşma, İtalya'nın Fransa ve Almanya gibi ulusal bütünlük sağlayamamış olmasından kaynaklanır. Avrupa, derebeyliğe karşı kent devletlerini kurmuş ve kentsoylulaşmak çabası içine girmişken XIV. yüzyılda içlerinde en güçlü olanlardan birinin egemenliğine girerek artık kent devletlerindeki demokratik yapılanmadan uzaklaşmış ve monarşiyi benimsemişlerdir. Kent devletleri ne ölçüde demokratikse, monarşiler o ölçüde anti-demokratik siyasal dizgeler olarak ortaya çıkmışlardır. Ama İtalya'nın yazgısızlığı kuzey ve güney İtalya'nın birbirinden kopuk olması ve kuzey İtalya'da aralarında birbiriyle kavgalı Floransa, Milano, Venedik gibi büyük kent devletlerinin bulunması ve İtalya'nın parçalanmış olarak yabancı egemenliğine boyun eğmek zorunda kalmasıdır. Bu parçalanmışlık 1860'a dek sürmüştür. Ancak Floransa'nın büyüklüğü güçlü askeri ve siyasal niteliklerinden ötürü değildir. Onun önemi tüm insanlığa sunmuş olduğu uygarlık örneğinde ve yüzyıllarca sanat, ekin, yazın ve felsefe Avrupa tarihine yapmış olduğu katkılarda yatar.

Machiavelli'nin, yukarıda sözünü ettiğimiz gibi Floransa'nın dış ilişkilerdeki çıkarlarını korumak noktasında ne denli önemli bir çaba gösterdiğini bilmek, bu konudaki becerisini anlamak anlamına gelir. Onun, Fransa Kralı XII. Louis'nin ünlü bakanı Rouen Kardinali'ne verdiği yanıt daha akıllardadır. Bakan kendisine, İtalyanların savaşmayı bilmediklerini söylediğinde, o da Fransızların siyasaı bilmediğini söyler. Bu karmaşanın içinde küçük bir cumhuriyet olan Floransa'nın işi zordu. Zordu, çünkü gerek içerden (Mediciler) gerek dışardan baskı altındaydı. Dahası, 1860 yılına dek ulusal birliğini oluşturmamış İtalya'nın o yıllardaki en güçlü eyalet iktidarlarının da güç yitirmesine ve kimilerinin çök-

mesine tanık olan yazarımızın özlemle beklediği İtalya birliği düşü, tıpkı Dante, Petrarca ve daha sonra Leopardi, Foscolo, Manzoni'de olduğu gibi onarılmaz yaralar alacaktır. Tüm bu olumsuzluklar ülkesinin yazgısını daha derinliğine düşünmesi gerektiği ve araştırmaya dayalı inceleme yeteneğinin olmazsa olmaz bir koşul olduğu yönünde kendisini zorlamış, siyasal yazarlığa eğilimli mizacını devinime sokmuş ve Machiavelli kuramsal ilk yapıtlarını vermeye başlamıştır. Bunlar arasında önemli olanlar, retorik ve akademik söylemlerden uzak güncel yaşanmışlıkların neden ve sonuçlarıyla dile getirildikleri yapıtlar olarak anılmaktadırlar. Örneğin, *Del modo di trattare i popoli di Valdichiana ribellati* (Ayaklanan Valdichiana Halklarına Nasıl Davranılacağı Üstüne) (1502). Burada uyguladığı yöntem daha sonra olgunluk yapıtlarında göreceğimiz ve eskil atalarının yaşam deneyimleri üzerine kurulu düzenlemelerle günceldeki uygulamaların karşılaştırılması biçimindedir. *la Descrizione del modo tenuto dal duca Valentino nello ammazzare Vitellozzo Vitelli, Oliverotto da Fermo ecc* (Valentino'nun Vitellozzo Vitelli, Fermolu Oliverotto vd.'ni Öldürürken Takındığı Tavır Üstüne) adlı çalışması da gene o yıllara rastlar. Machiavelli, Valentino'yu Fransa için bir tehlike olarak gördüğünü söylerken, öte yandan yürekliğinin örnek olması gerektiğini anımsatır. Yazar, *Hükümdar*'da Valentino'nun katliamlarına değinirken gereğini yapmış olduğuna ilişkin kendini inandırdığına dönük bir izlenim bırakmak istemektedir sanki.

Machiavelli Fransa ve Almanya üstüne de bir inceleme yazar ve adını da *Ritratto dele cose della Francia e il ritratto dele cose della Magna* (Fransa ve Almanya'daki Gelişmelerin Tablosu) koyar. Yazar, daha sonra *Hükümdar*'da değineceği kimi konuları gene bir inceleme konusu yapar. *Discorso dell'ordinare lo stato di Firenze alle armi* (Floransa Devletinin Silahlı Kuvvetlerini Düzenleme Konusu). Bu incelemesini Soderini hükümetini paralı askerlerden vazgeçirip,

kendi yurttaşlarından oluşan ordu kurmak konusunda ikna etmiş olmasının ardından yazar.

Floransa Cumhuriyeti'nin üstünde kara bulutlar dönmektedir. Müttefiki Fransa, İtalya'dan kovulmuştur. Kutsal Birlik Floransa'da yeniden Medici ailesinin iktidarını istemektedir. 1512'de bir İspanyol ordu birliği kentte saldırır ve Cumhuriyet'in ordularını darmadağın eder. Mediciler kente girer. Yazar, sürgüne gönderildiği yetmiyormuş gibi Boscolo ve Capponi ile birlikte Medicilere karşı düzenlenen bir komploda adı geçtiği için yakalanarak işkence görür. Ülkenin siyasal yaşamından tüm bu olumsuzluklara karşın uzaklaşmaz, dikkatli bir gözlemci olarak uğraşını sürdürür ve 1512-1520 yılları arasında en büyük yapıtlarını yazar. Bu yapıtları uzun bir düşünce sürecinin ve ayrıntılı bir inceleme döneminin ardından yazılan yapıtlar olarak değerlendirilmektedir. Bu yapıtlarında günceldeki sorunlara bakış açısı saptamak ve çözüm önerileri getirebilmek için eskil dünyanın büyükleriyle görüş alışverişinde bulunarak sonuca varmak istemektedir. Özellikle *Discorsi sopra la Prima Deca di Tito Livio* (Tito Livio'nun İlk On Kitabı Üstüne Konuşmalar) ve *Il Principe* (Hükümdar) adlı yapıtlarında olduğu gibi. Bu yapıtların temel özelliği, yazara ün sağlayan yapıtlar olmasının yanı sıra, yazarın bu yapıtlarda o güne dek öne sürülen savların tersine, siyaset biliminin bağımsızlığını savunan iddialarının yer almasıdır.

Ortaçağın karanlığında her şeyin, dahası tarihsel sürecin bile Tanrı'nın iradesine bağlılığını savunan yaşam anlayışının geçersizliğini göstermek çabasına giren yazar, insanoğlunun her çağda var olduğunu ve siyasaya, dolayısıyla tarihe yön veren olduğunu iddia eder. Hümanizma ile birlikte bu fikrin zemin kazanması doğaldır, diyenleri görür gibiyim, ama hümanizmanın da Machiavelli, Ariosto gibi yazarlar sayesinde derinlik kazanmış olduğunu ve insana dönük irdelemelerdeki nesnel yaklaşımlarda bu iki yazarın payının oldu-

ğunu görmek gerektiğini belirtmek isterim. Dahası, siyasanın dinden ayrıldığını ve bağımsızlığını kazandığının işareti olarak Dante ile başlayan (*De Monarchia*: Monarşi Üstüne) laiklik anlayışının giderek yer etmiş olmasını da gözden uzak tutmamak gerek. Bu sözümüzle, insanlık tarihinde bu denli önemli olan laiklik ilkesi konusunda da Machiavelli'nin nasıl işlevsel ağırlığını ortaya koyduğunu görmek gerektiğini vurgulamak istiyoruz. Giambattista Vico, insanların doğa bilimlerini Tanrı'ya bırakmaları gerektiğini, ancak tarihle uğraşmalarının şart olduğunu söylerken tarihin insanoğlunun uğraşısı olduğu gerçeğinin altını çizmiş ve Machiavelli'nin ne kadar haklı olduğunu göstermiştir. İnsanın temel özelliği değişmezliktir. İnsan geçmişte ne ise, güncelde aynıdır ve gelecekte de aynı kalacaktır. İnsanların zaman ve uzam farkına karşın, dünya görüşlerinde ya da dünyayı ele alış biçimlerinde farklılıklar yakalamamanın pek de olanaklı olmadığını; ihtiras, kin, öfke, aşk, sevdanın değişik ölçeklerine karşın, insanı yoğuran ve adam eden malzemeler olduğunu savunur. İnsan bu açıdan bakıldığında farklılık göstermediği için tarihsel ya da siyasal akışı değerlendirmekte tek bir değer yargısının var olduğunu savunmanın da olanaklı olacağını söyler. Bu nedenle geçmişin deneyimlerinden güncelde yararlanmak olanaklıdır. Tanrı ile insan arasındaki bir kıyaslamada insanın daha nesnel olduğunu pek açıkça söylemese de satır aralarından böyle bir söyleme yaklaştığını da belirtmek ona haksızlık olmaz diye düşünüyorum. İnsaninki, insanla insan arasındaki bire bir bir hesaplasmayken, Tanrı'nınki *a priori* Tanrı'nın lehine başlayan bir hesaplasmadır. Bu önemli yapıtlarında duyarlılıkla üstünde durduğu konu, dinin siyasadan uzak olduğunu göstermeye yönelik eğilimidir. İtalya'nın kurtuluşunu dindarda, dinde, din işlerinde aramaz. Siyasa insanın işidir derken insan olan papaların din kisvesi altında dünya işlerinden ellerini çekmelerini ve siyasa yapmamalarını bekler. Machiavelli, yapıtlarında sık sık eskil

dünyanın önde gelen liderlerini örnek gösterir. Nedeni o deneyimlerin günceldeki hükümdarlarca benimsenmesidir. Bu yaklaşımı, yaşanmışlıkların, yaşanmış gerçeklerin öneminin ne denli etkin olduğunun yazarca kabul gördüğünün göstergesidir.

Konuşmalar ve Hükümdar

Machiavelli 1513'te *Konuşmalar*'ı yazmaya başlar, ama ilk kitaptan sonra çalışmasını sürdürmez ve *Hükümdar*'ı yazmaya koyulur. Ardından gene *Konuşmalar*'a döner 1514-1521 tarihleri arasında ikinci ve üçüncü kitabı yazar. *Konuşmalar*, Tito Livio'nun ilk on kitabı üzerine yazmış olduğu değerlendirmeleri içerir. Livio, Roma tarihini yazmıştı bu kitapta. Machiavelli o kitaptan esinlenerek ülkesinin sorunlarına ışık tutmak istemişti, ama günceldeki sorunlara daha yakın bir izleme gerektiğini düşünerek *Konuşmalar*'ı bırakmış ve *Hükümdar*'ı yazmıştır. 1513'ün sonlarında *Hükümdar*'ı bitirmişti bile. Ülkesinin bir an önce bağımsızlığını kazanabilmesi için bir çırpıda öğütler vererek ve İtalya'nın değişik eyaletlerini yöneten hükümdarlardan birinin çıkıp, yüreklilik gösterip tüm İtalya'yı sahiplenmesini ve ülkeyi yabancı işgalinden kurtarmasını dileyen bir yazarın bugünden yanına gerçekleşmesini görmek istediği bir rüyasının ürünüdür. O yıllarda ve daha sonraki yüzyıllarda ancak bir ütopi olabilecek bir ülkünün arkasından gittiğinin ayrılmında olmayan yazar, yazar duyarlılığı ve coşkusuyla ve içini havalandıran heyecanıyla o kitabı yazıp bitirince ülkesinin kurtulacağını sanıyordu. Onun için bir çırpıda yazıp bitirmişti zaten. Oysa *Konuşmalar*, bir heyecan ürünü değil, bir düşünce ürünüdür. *Hükümdar* ne denli yaşanmışlığın, kılıgısal yaşamın sonuçlarının bir belgesiyse, *Konuşmalar* o denli derin bir incelemenin kuramsal ve eleştirel bir değerlendirmesidir. Zaman içinde bu iki yapıtından kalkarak kimileri birinin, ki-

mileri öteki yapıtının yazarın kişiliğini yansıttığını; bir başka deyişle gerçek kişiliğinin bu iki yapıtından birinde saklı olduğunu söylemişlerdir. Ne ki, farklı kişilik belgesi olarak ışıga kavuşmuş yapıtlar olsalar da iki yapıtta ortak olan özellik yazarın karamsarlığıdır. Yer yer coşku ve heyecanıyla törpülenmiş olsa da yüreğinin başına çöreklenmiş olan karamsarlığın ancak istenciyle üstesinden gelebilmiştir. Gramsci haklı olarak “aklın karamsarlığı istencin iyimserliğidir” der. İstencine dayanak olarak Roma’yı almıştır. Roma, her iki yapıtta da tarihiyle bir örnek, bir ülkü oluşturmalıdır o günkü İtalyanlara. Onun Roma’ya olan bu sıcak yaklaşımına benzer bir yaklaşımı daha sonraki yüzyıllarda, özellikle coşumcu bir duyarlılık zemininde, geçmişle-güncel arasında yaptıkları bir kıyaslamayla ortaya koyan şair ve yazarlar da vardır. Örneğin, Leopardi gibi. Roma’nın büyüklüğü karşısında günceldeki İtalya’nın (Machiavelli’nin ya da Leopardi’nin İtalya’sı; aralarında üç yüz yıl var) kokuşmuşluğu, çürümüşlüğü, yozluğu her duyarlı yurttaş gibi söz konusu yazarları rahatsız etmiş ve Roma’nın her yönden ortaya koymuş olduğu çağdaşlığa özenmelerine neden olmuştur. Roma, bundan ötürüdür ki “sonsuz dek sürececek ülküsel bir tarih” olmuştur onların gözünde. Bu bağlamda Roma’yı kuran Romolo’ya hayrandır.

İki yapıtı yan yana getirdiğimizde ikisi arasında temel bir farkın olduğunu görürüz. *Hükümdar* ne denli monarşiye yakınsa; *Koruşmalar* o denli monarşiden uzak, cumhuriyete yakındır. Cumhuriyet Machiavelli’nin düşüdüdür ve uzun erimlidir. Monarşi o günkü koşullarda kısa erimde tek seçenektir. Bir başka deyişle, ülkenin bağımsızlığını sağlamak bağlamında ilk ağızda tek çözüm yolunun güçlü bir monarşinin tek egemen olarak ülkenin yönetimini ele almasıdır. Bu nedenledir ki Machiavelli, Medici ailesinin cumhuriyeti yıkararak Floransa’ya monarşiyi getirmesinden pek rahatsız olmamış, dahası, *Hükümdar*’ı Lorenzo’ya (Dede Lorenzo de-

ğil, Piero'nun oğlu, torun Lorenzo) adayarak kitaptaki öneriler doğrultusunda İtalya'yı ayağa kaldırmasını beklemiştir. En azından kısa erim beklentisinin yaşama geçmesini ummaktadır. Oysa Soderini yönetimindeki Floransa'da cumhuriyet rejimi vardı. Cumhuriyetin yıkılışını göz ardı ederek bile bile monarşiye sıcak bakan Machiavelli'nin, *Hükümdar*'ı yazmaktaki amacının bir geri dönüşün yol haritasını belirlemek olduğunu söyleyenler var. Kendi kişisel çıkarları için ülkülerinden ödün veren birileri olarak görmek isteyenler... *Hükümdar*'ı okuyan herkes yazarın telaşının ayırdayına varmakta güçlük çekmez. O telaş, kitabın son bölümünde çerçelenmiş olarak karşımıza çıkarken yazarın ülkesini ne denli önemsedığının; yabancı egemenliğinden ne boyutta saralar yaşadığının bir sonuç bildirgesi olarak yüzümüze vurulur. Yazar dönemlik yapmamış; ancak onur kırıcı, kişilik zedeleyici yabancı egemenliğine karşı ilk ağızda eğer cumhuriyet kurulamıyorsa, monarşinin olabileceğinin altını çizmiştir. Yoksa Machiavelli Roma'yı siyasal becerisi yanında uyguladığı baskı ve zorbalıkla kuran Romolo'dan çok Roma Senatosu'nun seçip işbaşına getirdiği Numa Pompilio'ya sıcak bakmazdı. Roma uygarlığını, kalkınmışlığını daha çok kime borçludur sorusuna Machiavelli'nin vereceği yanıt ikincisi olacaktır. Çünkü onun gözünde monarşi, devlet-güç; cumhuriyet, devlet-uygarlık ilişkisine dayalıdır. Yazarın baskıdan yana olduğunu söyleyenlere karşı insanlara baskı uygulamanın ne Hristiyanlığa ne de insanlığa sığacağını söylerken hümanizmacı bir yaklaşımla insan haklarından yana olduğunu belirtir. Gerçekte onun istediği yasalarla belirlenmiş bir devlet düzenidir. Pompilio'yu yeğlemesinin temel nedeni de budur. Çünkü yerinde yapılmış yasalar devleti ayakta tutacak ve devlete güç kazandıracak temel gerekçelerdir. *Hükümdar*'da din adamlarının siyasaya girmelerine karşı olduğunun altını çizmiştik. *Konuşmalar*'da dinin birleştirici bir öge olduğunu belirlerken, dini, insanüstü, tanrı katındaki arabu-

luculuk işlevinden ötürü gündeme getirmez, salt etik değeriyle kullanılması gereğini anımsatır. Çünkü din, ona göre yasalara saygılı olmayı, devlete ve yurda bağlılığı öğretir. Tanrıtanımaz değil, tipik bir laik yaklaşımdır onunki. İnsanları, devleti, ulusu, yurdu konusunda ahlaklı düşünmeye ve devindirmeye yarayacak bir araçtır, amaç değildir. Amaç olan, devlet işlerinin bilimselliğidir. Dini siyasaya araç eden anlayışa karşı olduğunu ve dinsel değerleri yozlaştırdıklarını söyler. Kilise adamlarına da karşı oluşunun temel nedeni olarak çıkarıcı bir yaklaşımla dini çarpıtmış olmalarını gösterir.

Konuşmalar'ın bir başka farkı, üzerinde durduğu cumhuriyet rejiminin bir kurumlar dizgesi olduğu yönündeki inancının dile getirildiği bir yapıtı olmasıdır. Kurulacak devlet bir sosyal hukuk devleti olabilir miydi? Modern devlet anlayışının ilk taşlarını koyduğu söylenebilir mi? Böyle bir devletin insan kafasının ürünü yasalarla yönetilmeye başlanması Hümanizmanın tasarladığı insana dayalı yönetimle örtüşebilir miydi? Artık söz konusu olan "kamunun yararı"dır. Kamuya el uzatan devletin asıl görevi yurttaşın mutluluk sorunu olmalıdır. Yasalarla belirlenmiş birey-devlet ilişkisidir. Çıkar demeyelim, ama beklenti ilişkisidir. Monarşiden farkı, bireyin devlet ya da saray karşısındaki "köle" yaşamı değil, uygar ölçütlerle belirlenmiş olan "özgür" yaşamıdır. Machiavelli gerek siyasa adamı, gerek siyasa bilimcisi olarak her iki yapıtında da devletin kalıcılığı için düşünmüş, tasarım geliştirmiş ve savaşım vermiştir. Yazar, *Konuşmalar*'la bir gelenek yaratmak; eskilerin deneyim bilincini kazanmak; geçmişin iyi yanlarını derlemek, yeni sezgilerle yorumlamak ve zamana, kişilere bağlı olmaksızın devletin kalıcılığını sağlayacak öneriler geliştirmek istemiştir. İçinde bulunduğu kanşık ve umutsuz siyasal yapı ve ülkenin parçalanmışlığı Machiavelli'yi baskı ve şiddeti de düşünmeye itmştir. Yalnız kendi içinde değil, devletler arasında da hukuk yerine zorba yöntemlere başvurulması gerektiğini salık vermiştir.

Yaşanmışlık şiddet ve kötülüğün de işe yaradığını yazara göstermiştir. Gerektiğinde bu araçlara başvurulmasının yararı olacağını söylemiştir. Karşısındaki örnek, şiddetten yana bir hükümdar olan Cesare Borgia'dır. Kötü bir ünü olmasına karşın, kararlılığı, çabukluğu, gözünü budaktan esirgemeyen yürekliliği ile yazarımıza örnek olmuştur. Hükümlanlığı kısa sürmüştür, ama Machiavelli'nin düşüncesinde yer etmiştir. *Hükümdar*'da bu kişilikle ilgili önemli şeyler söylemiş ve bu söylediklerinin yer aldığı sayfalar "tüm yapıtın etiğe en sığmayan" sayfaları olarak tanımlanmıştır. Belki bu nedenden ötürü yazarın adı kötüye çıkmış ve "Makyavelcilik" gibi aşağılayıcı tanımlarla hak etmediği biçimde anılmıştır. Diderot'a göre, Makyavelciliği, Machiavelli'ye yüklemek haksızlıktır, çünkü Machiavelli bu yaklaşıma karşı insanları uyaran bir düşünürdür. Ne yazık ki bu olumsuzluklar onun adıyla anılmıştır. Cesare Borgia'yı örnek göstermek gibi bir eğilimi olmuşsa, bu eğilim, onun devletin kalıcılığı için ortaya koyduğu çabaya olan güveninden ötürüdür. Bu nedenle her yolun "mubah" olması bir tek devletin kalıcılığı için söz konusu olabilir, ama Machiavelli öyle bir söz de söylememiştir. Ancak devlet kavramına ve devlet-birey ilişkisine getirdiği tüm olumlu yaklaşımlarına karşın Machiavelli'nin iki kitabında da dile getirdiği devlet modeli bugünün insanının algıladığı "ulus" ve demokrasi modelinden uzaktır. Çünkü monarşiyle gerçekleşmesini istediği devlet modeli genel istence dayalı, bir ulusun içtenlikle yaşama geçirdiği bir model değil, olağanüstü bir kişinin, olağanüstü durumlarda başvurduğu bir yönetim biçimidir. Bir hükümdarın yönetimi ele alarak ülkenin yazgısını belirlemesi ve halkı bu fikir etrafında bir araya getirebilmesi şeklindedir. Cumhuriyet yönetimi de gene halka dayalı bir yönetim biçimi değil, kentsoylu ya da soylu sınıfın yasalarla ölçütlerini belirlediği ve gene iplerin "erdemli", "akıllı" insanların elinde olduğu bir yönetim biçimidir. Bu yönetim biçimlerinde yöneticinin uyguladığı

kötülük ya da şiddet insan doğasının değişmez bir niteliği olduğu için başvurulacak bir araç değil, insanoğlunun karşı karşıya kaldığı tehlikelerin sonucu kullanmak zorunda kalacağı bir silahtır. Gene şiddet ve kötülük yöneticinin aşağılık ihtiraslarına, küçük hesaplarına alet olmamalı ancak devletin kalıcılığı için gerekli olduğunda başvurulmalıdır. Nereden bakarsanız, bakın, iş dönüp dolaşıp devlete geliyor. Kişisel çıkarlar için başvurulacak her yol yazarın gözünde hiçbir zaman “mubah” olmamıştır. *Hükümdar*’ın ahlaksal ve etik ağırlığı bu anlayışta yatar. Sanıyorum, böylesine yurtsever ve bağımsızlık düşkünü bir yazarı bu biçimde gözden düşürmeye kalkmak, onun almış olduğu eğitime, görgü ve bilgisine büyük haksızlık olur. Kimilerine göre Machiavelli, *Hükümdar*’da “betimler”; *Konuşmalar*’da “öne koyar”. “Erdem” *Hükümdar*’da “yaradılıştan” gelen bir nitelikken, *Konuşmalar*’da “yasalarla sağlanan bir siyasal eğitimin ürünüdür”. “Yazgı” ile insan ilişkisi konusunda tıpkı *Hükümdar*’daki yaklaşımı sergiler burada da. Ne ki, insan karakterinin her koşula kolaylıkla uyamayacağı gerçeğinden kalkarak, cumhuriyet yönetiminin birden fazla kişinin katılımıyla gerçekleşen bir yönetim biçimi olması nedeniyle yazgıya da daha rahatlıkla karşı durulabileceğini belirtir. *Konuşmalar*, belirli bir düzen içinde geliştirilmiş kuramsal bir kitap sayılmaz; birbirinden farklı konuları gündeme getirir; olaylar arasında herhangi bir ilişki yoktur. Yazarın yaptığı, her olayı tek başına yorumlayan irdelemeler üretmek ve güncel örnek olarak göstermektir. *Hükümdar*’da olduğu gibi kişisel siyasal deneyimlerini çıkış noktası olarak siyasal yaşamdaki çelişkileri, güç gösterilerini ve tarihsel gerçekliği sergilemektir. *Konuşmalar*, yazarın niyetinde on kitap olarak belirlemişse de ancak üç kitabı yazabilmiştir. İlk kitap 60 bölümden oluşmakta ve Roma’daki senato ile halk arasındaki kopukluğu; Romalıların din konusunu, halkların özgürlüklerini korumada çektikleri zorlukları, ulusal ordunun önemi, ödül ve cezalandır-

ma neden ve biçimleri gibi konuları irdelemektedir. İkinci kitap 33 bölümden oluşur ve Romalıların büyümek için baş vurdukları yolları, savaştıkları halkları, savaşta yenik düşenleri nasıl ortadan kaldırdıklarını, süvari birliğinin önemini ve yasaları çiğneyenleri nasıl cezalandırdıklarını anlatır. Üçüncü kitap 49 bölümdür. Devletlerin nasıl büyüdüklerini, nasıl çöküşe geçtiklerini ve nasıl yok olduklarını gösterir. Kazanılmış özgürlükçü hakların nasıl korunması gerektiğini, zor zamanlarda erdemin devreye girmesini vb. anlatır.

Machiavelli, *Hükümdar*'ı sürgündeyken yazar. En önemli yapıtı olarak bilinen ve ününün o kitaba dayalı olduğu söylenen bir yapıttır. Elimizdeki ilk çevirisi 1917'de yapılmıştır. İlginçtir ki Dante de *İlahi Komedya*'yı sürgünde yazmıştır ve o da ününü o yapıtına borçludur. İkisi de Floransalıdır. İkisi de siyasal çatışmalara adları karıştığı için sürgüne yollanmıştır. İkisi de yoksulluk içinde ölmüştür. Dante'nin *Convivio* (Davet) adlı yapıtındaki bir yazı (*Sürgün*) yazarın ne denli yoksul bir yaşam sürdürdüğünü ve kendisinin bundan utanç duyduğunu; ayrıca insanların gözünden düşeceğini ve yapıtlarının, bu perişan durumundan ötürü gerçek değeriyle görülemeyeceğini yazar. Machiavelli'nin sürgünden yazdığı mektuba (Francesco Vettori'ye Mektup) çok benzemektedir. Ne ki Machiavelli'nin gömütü Floransa'dadır; Dante'nin Ravenna'da. Floransa sanki onun ölüsünden bile rahatsız olmuştur. Ama Floransalılar, Santa Croce kilisesinde bir boş lahiti öteki büyüklerinin gömütü yanına koyarak günah çıkarmışlardır.

Hükümdar'ın temel örgelerinden biri erdem-yazgı ilişkisidir. XXV bölümde ayrıntılı biçimde üstünde durduğunu söylemiştik. Bu konuda insana düşenin yüzde elli olduğunu; geri kalanın da yazgıya düştüğünü belirir. Yazgıyı bir ırmağa benzetir. İnsanların önlem alması gerektiğini; tersine, taşıdığı zaman artık önüne geçilemeyeceğini yazar. Yazgının önüne geçecek olan erdemdir. Dahası, insan erdemiyle yaz-

gının olumsuz işlevinin önünü kesebilir, ama bir yere kadar Machiavelli, San Casciano’da sürgündeyken çok büyük bir karamsarlık yaşar ve bu sürgün yaşamını yazgısızlığına bağlar. Tüm suç yazgısıdır. Erdemiyle yazgısına karşı koyamamış olmasından ötürü yığındır. Saraylarda olması gerekirken, köylük yerde köylülerle zaman öldürmekten kızgındır. Öfkesini Vettori’ye yazdığı mektupta şöyle dile getirir: “Kara yazgım rahatlasın istiyorum. Beni böyle bayağı insanlarla düşüp kalkmaya zorladığı için. Sonunda yüzünün kızarıp kızarmayacağını görmek dileğimdir.” *Hükümdar*, güncel siyasanın iddialı bir kitabıdır. İtalya’nın en umutsuz zamanlarından birinde, çökmüş bir siyasal ortamın ortasına düşerek etrafına ışık saçmayı umut eden bir yazarın kitabıdır. Fransızlar bir yandan, İspanyollar ve Vatikan öte yandan İtalya’yı kuşatmışken Machiavelli gerek yabancı egemenliğine karşı koymuş gerekse Vatikan’ın yayılmacı siyasasını karşısına alarak laik bir devlet dizgesinin savunusu yapmıştır. Machiavelli’nin dayanak noktası yaşanan gerçekten kalkarak insanı irdelemek ve sorgulamaktır, ama gerekirse yargılamaktır da. İnsanı eskiden bugüne ve daha sonra da değişmeyecek bir “doğal varlık” olarak gören, bir başka deyişle, duyguları, içgüdüleri, bencilliğine esir olan, ancak onların esaretinden aklı ve yürekliliğiyle kurtulmasını bilmesi gereken bir varlıktır. Öyle bir varlık zayıf yanlarına yenik düşmeden öne çıkmasını bilendir. O varlık hümanizma ürünü bir insandır ve gelecek yüzyıllarda ortaya çıkacak aydınlanmacı insanın mayasını oluşturacaktır. Böyle bir insan İtalya’yı yabancı egemenliğinden kurtaracak olan önyargısız, kolay kolay bulunamaz bir insandır. Bu insan, insanüstü bir güç tarafından yönlendirilmemiş, dinden uzak salt kendi insancı istenci doğrultusunda devinen ve yazgıya kendi erdemiyle karşı koyacak olandır. Erdem, Machiavelli’nin insancı anlayışında kişisel beceri anlamına da gelmektedir. Erdemin tek ereği vardır. Ülke bütünlüğüyle özdeş devlet kavramıdır.

Diğer Yapıtları

Tarih bilincinin Machiavelli için ne denli önemli olduğunu bu iki önemli yapıtını incelerken gördük. Değerlendirmelerinde nerdeyse adım adım tarihi izlediği ve tarihsel olaylardan, kişilerden somut örnekler verdiğini gördük. Ne ki bu yapıtlarında başat konu siyasadı. Oysa bu kez temel konu olarak tarihi başköşeye oturtmuş ve tarih nasıl yazılmalıdır der gibi bir tarih kitabı yazmış, adına da *Istorie fiorentine* (Floransa Tarihi) demiştir. Machiavelli, ortaçağda yazılmış ve tarihsel süreci Tanrı'nın takdirine bırakan tarih ve "günce" niteliğindeki tarih kitaplarının ve hümanizmanın "resmi dilli, yüceltici" tarih anlayışının tersine, olaylara ve kişilere nesnel bir gözle bakan bir kitap yazmayı yeğlemiştir ve öyle de yapmıştır. Bu kitap, İtalya'da organik bir bütünlük ve anlatım içinde ilk kez yazılan ve olayları birbiriyle olan ilişkileri bağlamında anlatan ve gene neden-sonuç ilişkisi içinde ele alan bir tarih kitabıdır. Oysa bu kitabı yazmak için bizzat iktidar tarafından görevlendirilmişti. İktidarın (Medici ailesi) yazardan istediği "araştırmaya dayalı özgün" bir çalışma değil, "var olan kaynaklara dayanarak kentin başarılarını ve saygınlığını sergileyecek" yorumlar içeren bir kitaptı. Bir ölçüde "resmi tarih" özelliğini taşıyan bir kitap olmalıydı. Machiavelli'nin mizacı, kişiliği böylesi güdümlü bir görevi yerine getirmeyi reddetmiş ve deyim yerindeyse yazar "bildiğini okumuştur". Gerçek ne ise onu yazmaya çalışmıştır. Kentin tarihsel süreci içinde iniş çıkışlarının altını çizmiş ve nedenlerini çözümlemeye çalışmıştır. Oysa *Orti Oricellari* (Oricellari Bağları – Rucellai Sarayı'nın Bahçeleri) grubundan dostları yoksul bir yaşam içinde kıvranan yazarı birkaç kuruş kazansın ve Floransa Cumhuriyeti'ne yararı dokunsun diye o zamanki Papa X. Leo'ya (ki o da Medici ailesinden dede Lorenzo il Magnifico'nun oğluydu ve adı da Giovanni idi) Cumhuriyet'in tarihçisi olması için önermişlerdi. Tarihçilik

görevini üstlenmişti, ama iktidarın beklediği resmi tarihçiliği benimsemediği gibi, Floransa'nın tarihsel süreci boyunca yaşamış olduğu iniş çıkışları resmi değil, tam tersine bilimsel bir gözle irdelerken kentine olan tutkusu, onu olan bitene eleştirel bakmaya zorlamıştır. Ne ki, bu eleştiri bizim anladığımız anlamda bir eleştiri değil, olayların siyasal içeriğinden kalkarak kendi anlayışıyla bağdaşmayan yanlarına dönük polemik unsurlar taşıyan bir yaklaşımdır. Tarih kitabı olayların rasgele anlatımı değildir. Olsa olsa olayların mantıklı ve birbirine bağımlı bir serüveninin yazıya dökülmesidir. Ancak bu yazı felsefenin ışığında yol alan bir anlatımın ürünü olmalıdır. Bu serüvene sevabıyla, günahıyla herkes dahildir. Machiavelli olaylara sahip olduğu sezgi gücü ve nüfuz etme yetisiyle girmesini bilen bir tarihçi olarak kitabının canlı ve sıcak bir yapıt olmasını sağlamış ve geçmişte kalan olayları sıralayan bir kitap değil, bir “yaşam kitabı” yaratmıştır. İnsanlara gelecekte oluşturmaları tarihleri için rehberlik edecek bir kitap yazmıştır. *Floransa Tarihi*'nde, yazar, insan yaşamının iyiyle, kötü çatışması üzerine kurulu olduğunun ve öyle kalacağının bir kez daha altını çizerken, bu işleyişin yaşamın yasasına dayalı olduğunu ve bu işleyişte insanoğlunun “oyuncu” değil, “yazar” işlevi gördüğünü belirler. *Floransa Tarihi*, ulusal dilde yazılan ve modern tarih anlayışına temel hazırlayan bir kitaptır. En önemli kanıtı da, nesnel bakışına örnek olması açısından, Floransa tarihinin en dramatik zamanlarından biri olarak cumhuriyetten sonra monarşiyi getirmiş olduğu için, Medici dönemini en eleştirel bakılması gereken bir dönem olarak göstermiş olmasıdır. Doğrudan doğruya bakmamış olabilir. Dolaylı bir yoldan, konuşturduğu kişilerinin ağzından getirmiş olduğu eleştirileri bireysel doyumsuzluğunun değil, ülke sorunları karşısındaki duyarlılığının ürünüdür. Bu yaklaşımında, vicdansal sorumluluğunun ve insancı yaklaşımının neden olduğu öfke ve kızgınlığının da payı vardır doğal olarak. Ayrıca böylesi bir zamanda

bir taraflara itilmiş olmasının; tam da önemli görevlerde bulunması gerekirken ancak bir tarih yazıcılığıyla yetinmek zorunda kalmış olmasının yarattığı burukluğun da payını aramak gerek. Ne ki tüm duygusal ve entelektüel ihtiraslarının ürünü sayılabilecek yaklaşımlarından kabına sığmaz kişiliğiyle kurtulmasını bilen yazar, doğru yolu gösteren *alter-ego*'suyla bire bir dayanışma içine girmiştir. Sanırım, Machiavelli kurtuluşunu bu yolla bulmuştur. Guicciardini'ye yazdığı bir mektupta şunu söyler: "Çok mu gidiyorum şeylerin üstüne; ya çok yüceltiyor ya da çok mu alçaltıyorum? Ne dersiniz? Bana siz söyleyin."

Dell'arte della guerra (Savaş Sanatı Üstüne) Machiavelli'nin bir başka kitabı. Yedi kitaptan oluşur. Askerlikle ilgili sorunları tartışır ve tartışmayı, Fabrizio Colonna gibi günün ünlü komutanları ve Cosimo Rucellai gibi dostlarıyla yaptığı söyleşiler biçimindedir. İki önemli kitabını çağrıştıran konuların yeni baştan ele alınması gibi benzerliklerle dolu olmasına karşın, kuramsal sıkıcılıklarından uzaklaşmış ve bir ölçüde yazınsal bir nitelik kazanmış olmasından ötürü özgün bir yanının olduğu söylenebilir.

Machiavelli gençken *Canti Carnasceleshi* (Karnaval Şarkıları) yazmıştır. O şarkılardaki neşeli ve güldürü öğeleri daha sonra yazdığı tiyatro oyunlarına taşınmıştır. *Diavoli iscacciati di cielo e degli spiriti beati* (Gökten Kovulmuş Şeytanlar ve Mutlu Ruhlar) adlı gençlik yapıtında öbür dünyayı betimler ve öbür dünyanın olumsuzluklarının bu dünyaya taşındığını anırtır. Örneğin, gerçek cehennem bu dünyada olduğuna işaret ederken şeytanların insanlar olduğunu savunur. Aynı izlek bir başka yapıtında, bir novella'da gözükür: *Diavolo che prese moglie* (Evlenen Şeytan). Bir başka yapıtı *De' Frati Romiti* (İnziva Papazları)dır.

1520'de *Mandragola*'yı (Adamotu) yazdı. Machiavelli bu yapıtıyla ünlendi. Siyasal içerikli yapıtlarıyla ki, bazıları ölümünden sonra yayımlandı, tanınamazdı. Kendisi de kita-

bın giriş yazısında şöyle demiştir: “Çok ünlü bir yazar değilim. “ Ama bu tiyatro yapının ardından aranan bir yazar olduğu kuşku götürmez. Oyun bir güldürüdür. Oyun, kökenini, komün uygarlığında bulan ve bir toplumsal katman olarak kendini duyurmaya başlayan kentsoylu sınıfın, soylular karşısındaki toplumcu tavrının tiyatroya yansıması olarak değerlendirilebilir. Soyluların toplum içindeki yerine alayimsı bir yaklaşım içinde değinilmekte ve güldürü ögesini kullanarak olay örgüsünü yumuşatmak istemektedir.

Necdet Adabağ
Ankara, 02. 02. 2008

Kaynakça

- Niccolò Machiavelli, *Il Principe*, a cura di Luigi Russo, Sansoni, Firenze, 1967
- Niccolò Machiavelli, *Il Principe*, a cura di Giorgio Inglese, con un saggio di Federico Chabod, Einaudi, Torino, 1995
- Niccolò Machiavelli, *Il Principe*, con un saggio di Vittore Branca, Oscar Mondadori, Milano, 1994
- Alessandro Guetta, *Invito alla lettura di Machiavelli*, Mursia, 1991
- Mario Pazzaglia, *Antologia della letteratura italiana*, Zanichelli, Editore, Bologna, 1972, vol. 2
- Emilio Cecchi (a cura) *Storia della lett. Italiana*, Garzanti, 1966, vol. quarto

Muhteşem Lorenzo de' Medici'ye¹

Bir hükümdarın ilgisini çekmek isteyenler çoğunlukla sahip oldukları en değerli ya da onun en çok sevdiği armağanları sunarak huzuruna çıkarlar. Bu bağlamda hükümdara sunulan armağanlar içinde at, silah, altın işlemeli kumaşlar, değerli taşlar ve büyüklüğüne yakışır benzeri süsler vardır. Ben de Ekselansları'na bağlılığımın bir göstergesi olarak sunmak istediğim bir şeyim olsun diye arandığımda, sahip olduğum en değerli eşyalarımın arasında, güncel yaşanmışlıkların yoğun deneyimiyle yoğurduğum, eskilerin derslerinden öğrendiğim büyük insanların eylemlerine ilişkin bilgiler kadar beğendiğim bir şey bulamadım. Söz konusu bilgileri uzun uzun özenle inceledikten ve değerlendirdikten sonra bir kitapta toplayarak Ekselansları'na sunmak istedim. Size değer olmadığını düşünmüş olmama karşın gene de benim tehlike ve huzursuzluk dolu uzun yıllar boyunca anlayıp kavramaya çalıştıklarımı kısa sürede anlamanıza yarayacak daha büyük bir armağan sunamayacağımı dikkate alarak, insanseverliğiniz adına, onu kabul edeceğinizi umuyorum. Bu yapıtı ben, çoklarının, kendi yazdıklarını betimlemek ve süslemek için kullanmak alışkanlığı gösterdikleri bezemelerle doldurdum. Örneğin, tumturaklı ve görkemli sözler kullanmadım;

¹ Machiavelli'nin İtalya'nın kurtuluşu için umut bağladığı Lorenzo de' Medici'ye *Hükümdar*'ı yollamak için yazdığı sunu.

yargısal sonuçlara gitmedim; yapay anlatımlar ve ilgisiz süslemelerden kaçındım. İstedim ki, bu yapıt ya hiç önemsenmesin ya da malzemesinin özelliği ve konusunun ağırlığıyla değer bulsun. Ayrıca eğer alt toplumsal katmandan biri çıkıp da hükümdarlardan söz eder ve onları yönlendirmeye kalkarsa lütfen o kişinin tavrını kendini beğenmişlik olarak görmeyin... Nasıl ki bir manzarayı betimlerken düzlüğe çıkıp dağları ve yüksek yerleri; yüksek yerlere çıkıp düzlükleri gözlemliyoruz; halkın karakterini tanımak için hükümdar, hükümdarların doğasını bilmek için de halk olmak gerek. Ekselansları, bu küçük armağanımı hangi ruh durumumla size sunuyorsam, siz de aynı ruh durumuyla kabul buyurunuz. Ve bu kitabım dikkatlice okunup, değerlendirilirse görülecektir ki, benim en büyük arzum, yazgının ve üstün niteliklerinizin size göstermiş olduğu yolu izleyerek o büyüklüğe ulaşmanızdır. Eğer yüceliğinizin zirvesinden kimi zaman bakışlarınızı aşağılara çevirirseniz, nasıl da, peşimi bırakmayan kara yazgımın, durmaksızın, hak etmediğim tokadını yediğimi görürsünüz.

Niccolò Machiavelli

I

Kaç çeşit hükümdarlık vardır ve nasıl ele geçirilir?

1. İnsanlar üzerinde geçmişte ve günümüzde egemen olmuş tüm devletler ya da hükümdarlıkların yönetim biçimi ya cumhuriyet ya da hükümdarlık olmuştur. Hükümdarlıklar, ya iktidarın babadan oğula geçtiği soydan gelme olanlardır –aynı soydan gelenler uzun süre o ülkede egemenliklerini sürdürmüşlerdir– ya da yeni hükümdarlıklardır. Yenilerde iki ayrı tür vardır. Biri, Francesco Sforza¹ ailesinin sahip olduğu Milano hükümdarlığı gibi tümüyle yeni; öteki, İspanya Krallığı² gibi kalıtsal yolla kral olmuş birinin el koyduğu ve artık o krallığın bir parçası olan Napoli Krallığı’dır. El konularak elde edilmiş söz konusu devletler ya bir hükümdarın oldum olası buyruğunda yaşamışlardır ya da özgür yaşamaya alışkın olanlardır. Elde edilmeleri de ya kendi, ya başkalarının silahlarıyla, ya yazgının buyruğu ya da erdemle olmuştur.

-
- 1 Francesco Sforza (1401-1446): Yetenekli bir asker ve Milano Düğü Filippo Mario Visconti’nin damadıydı. Düğün 1447’de ölmesinin ardından kentte cumhuriyet ilan edilmişti ve Venedik’e karşı savaşmak için de Sforza başkomutan seçilmişti. Ancak Sforza Venedik’le anlaşarak Milano’ya karşı savaşı ve kentte iktidarı ele geçirdi (1450).
 - 2 V. Ferdinando, “Katolik Ferdinando” diye tanınan kral, Fransa Kralı XII. Louis ile yaptığı bir antlaşmanın ardından Federigo d’Aragona’nın elinden ihanetle Napoli Krallığı’nu almış ve İspanya’ya katmıştı. Katolik Ferdinando, Sforza ve Valentino ile birlikte Machiavelli için ideal hükümdarın simgeleri

II

Soydan gelme hükümdarlıklar

1. Cumhuriyetlerden söz etmeyeceğim, çünkü bir başka yerde¹ uzun uzun anlattım. Hükümdarlıklardan söz edeceğim ve yukarıda ele aldığım biçimleriyle bu hükümdarlıkların nasıl yönetilmeleri ve nasıl elde tutulmaları gerektiğini tartışacağım.

Yeni hükümdarlıklara oranla, soydan gelme ve hükümdarın aile yönetimine alışık hükümdarlıkları elde tutmak çok daha kolaydır. Çünkü atalarının koyduğu düzeni bozmamak; ve beklenmedik olaylar karşısında zaman kazanmak yeterlidir. Ve eğer hükümdar olağan bir yeteneğe sahip bir hükümdarsa, olağanüstü ve aşırı bir güç tarafından yerinden edilmediği sürece egemenliğini korumak konusunda hiçbir sorunu olmaz; egemenliğini yitirse de, yerine geçen hükümdarın en ufak bir tökezlemesinde yeniden iktidarı elde eder.

2. İtalya'da, örneğin, Ferrara dükü var. Dük 1484'de Venediklilerin, 1510'da da Papa II. Julius'un² saldırılarına karşı koyamadı. Bu yenilgilerin, onun, o eyalette soydan gelme bir hükümdar oluşuyla ilgisi yoktur, başka nedenleri vardır³. Çünkü doğal yollarla iktidar olmuş hükümdarların halkını incitmek gibi bir neden ve zorunlulukları olamaz. Yeni hükümdarlara göre daha çok sevilirler. Ve eğer olağanüstü yanlışlar yapmaz; halkının nefretini kazanmazsa sevilen biri olması kadar doğal bir şey olamaz. Zaten soydan gelme ve

¹ Machiavelli cumhuriyetlerden *I Discorsi* (Konuşmalar) adlı kitabında söz eder. Burada sözü edilen özellikle I. Kitap'tır, 1513 yılında *Hükümdar*'dan önce yazılmıştır.

² II. Julius (Giulio)

³ 1484'te Bagnolo barış antlaşmasında Venediklilerin becerikli diplomatik girişimleriyle Milano dükünü, Ferrara dükünden koparıp (*Istorie*, VIII, 26) almışlardı bu nedenle Alfonso d'Este yitirmişti. İkinci kez XII Louis ile Kutsal İttifak'a karşı antlaşmaya girmiş ve II Julius karşısında kaybetmişti. Bu ittifakta papanın yanında İspanya, İngiltere ve Venedik vardı.

kalıcı iktidarlarda yeniliklerin anısı artık silinmiş ve yenilik yapmak gibi bir gerekçe kalmamıştır, çünkü yenilik yenilik çekmiştir her zaman.

III

Karma hükümdarlıklar

1. Ama yeni hükümdarlıklarda zorluklar vardır. İlkin, eğer bu hükümdarlık türünden yeni değil de, karma adı verilebilecek bir bütünün parçasıysa, oradaki değişiklikler tüm yeni hükümdarlıklarda olduğu gibi, her şeyden önce doğal bir zorunluluktan, bir başka deyişle, halkın, gelecek olan hükümdarın daha iyi olacağı inancıyla sürekli yönetici değiştirmek istemesinden kaynaklanır. Bu kanıdan kalkarak, halk var olan hükümdara karşı silaha sarılır, ama yanıldığını görür, çünkü gelen gideni aratır. Bu da doğal ve olağan bir gereklilikten kaynaklanır. Buna göre yeni hükümdar, üzerinde egemenlik kurduğu toprakların insanlarını ya silah zoruyla ya da yeni kazanılan topraklarda başvurulması gereken baskı araçlarıyla boyunduruğu altına alır. Öyle ki sen, hükümdar olarak, o toprakları işgal ederken onurunu kırmış olduğun insanların tümünün düşmanlığını kazandığın gibi, seni o topraklara hükümdar olarak değer görenlerin dostluğunu da koruyamazsın; çünkü o insanlar senden beklediklerini görememiş olabilirler. Ve sen de onlara borçlu olduğun için onlara karşı baskıcı olamazsın. Bir hükümdar silahlı kuvvetleri yönünden ne denli güçlü olursa olsun yerli halkın desteği olmadan bir toprağı işgal edemez. Bu nedenledir ki Fransa Kralı XII. Louis Milano'yu kısa zamanda ele geçirdi, ama kısa sürede yitirdi; ilk seferinde Ludovico'nun¹ orduları Mi-

¹ XII. Louis 1499 yılının Şubat'ında sürgünde bulunan başkomutan Milanolu G. G. Trivulzio emrinde bir orduyu Milano'yu işgal etsin diye yolladı. Fransızların müttefikleri Venedikliler Ghiarradda'ya kadar ilerlediler. Ludovico il Moro bilge bir insan olmasına karşın ürkek biri olduğu için

lano'yu geri almak için yeterli geldi. Çünkü Fransa Kralı'na kapıları açanlar esenlikli bir geleceğe dönük beklentilerine yanıt bulamayınca, aldatıldıklarını düşünmüş oldukları için yeni hükümdarın neden olduğu sıkıntıları kaldıramadılar.

2. Ama şu da bir gerçek ki başkaldırmış ülkelere ikinci kez girildiğinde o topraklar pek de kolay kolay yitirilmez; çünkü o topraklara ikinci kez girmiş olan hükümdar güvenliğini sağlamak konusunda ayaklanmadan yararlanarak başkaldıranları cezalandırmakta, kuşkulu gördüğü kişileri ayıklamakta ve zayıf yanlarını güçlendirmekte daha pervasız davranır. Fransa'nın Milano üzerindeki emellerini boşa çıkarmak için birinci kez Ludovico'nun sınırda biraz gürültü kopartması yetmiş olabilir, ama ikinci kez tüm dünyanın¹ ona karşı cephe almasına önayak olmak zorunda kalmıştır. Böylece Fransızların tüm askerlerinin ya yok olmasını ya da İtalya'yı bırakıp kaçmalarını sağlamıştı. Bu durum yukarıda saydığımız nedenlerin sonucudur. Öyle ki birinci ve ikinci kez Milano Fransızların elinden alındı. Birinci kez Fransa niçin yitirdi, bunun her yerde her zaman geçerli olan nedenlerini söyledik; gelelim ikinciye ve Fransa Kralı'nın hangi yollara başvurması gerektiğini ve onun koşulları içinde bulunan bir hükümdarın işgal ettiği toprakları Fransa'dan daha iyi koruyabilmek için ne yapmak zorunda kalacağını açıklayalım.

3. İşgal edilerek işgal eden hükümdarın eski topraklarına katılan bir toprak parçasından başlayalım. Bu topraklarda

Almanya'ya sığındı ve İmparator Massimiliano himayesine girdi. Yeni yöneticilerinin baskusundan yorulan Milanolular kısa bir süre sonra düşmana yol verip Ludovico'yu geri çağırdılar ve o da şanlı bir dönüş yaptı, ama daha sonra İsviçrelilerin ihanetine uğrayarak Fransa'ya tutsak oldu ve orada öldü (1512).

- 1 1511'de Papa II. Giulius'nun çabalarıyla İspanya ve Venedik'in de katıldığı Kutsal İttifak kuruldu. 1512'de Ravenna'da yapılan savaşta Gastone de Foix adlı kumandanları ölünce Fransızlar savaşı kaybetti ve İtalya'dan çekilmek zorunda kaldı.

yaşayanlar ya aynı eyaletten olan insanlardan ve aynı dili konuşanlardan oluşmuştur ya da değildir. Olduklarını varsayalım, o zaman kolay. Eğer o toprakların insanları özgürlüğün ne olduğunu bilmiyorlarsa daha da kolay olur. Ama etkin biçimde o insanlara egemen olabilmek için önceki hükümdarın soyunu kurutmak yeterlidir. Çünkü başka şeylerde eski alışkanlıklarına olanak tanınır; iki ayrı yönetimin kendilerine sağladıkları yaşam biçimleri arasında fark olmazsa sorun yok demektir. Ve insanlar huzur içinde yaşayacaklardır. Tıpkı Buorgogne, Bretagne, Gascogn, Normandie gibi ülkelerin uzun süre Fransa ile birlikte yaşadıkları gibi. Kimi dil farklılıklarına karşın, yaşam biçimlerinin benzer olması da aralarında uyumlu ilişkilerin yaşanmasına neden olmuştur. İki temel kural vardır bir yeri işgal eden ve yitirmek istemeyen hükümdar için: Eski hükümdarın soyunu kurutmak; yasaları ve vergileri değiştirmemek gerekir. Öyle yaparsa kısa zamanda yeni aldığı topraklar eski topraklarla bir bütün oluşturur.

4. Ama işgal edilen topraklarda yaşayan insanların farklı dil, yaşam biçimi ve düzeni varsa orada sorun var demektir. Böylesi bir durumda orada egemenliğinizi sürdürebilmek için yazgıya çok iş düşer ve çok becerikli olmak gerekir. En etkin ve en geçerli çare o toprakları işgal eden kişinin gidip oraya yerleşmesidir. Böylesi bir yol egemenliği daha güvenli ve daha sürekli kılar. Türklerin Yunanistan'da yaptığı gibi. Türkler egemenliklerini sürdürebilmek için her türlü yolu denemiş olmalarına karşın, söz konusu yola başvurmamış olsalardı, o toprakları yitirirlerdi. Çünkü orada yaşadıkça doğacak başkaldırı ve isyanları yerinde saptamak ve anında üzerine gidebilmek olanaklıdır. Oysa orada yerleşilmemiş olunursa olaylar bastırılmayacak düzeye geldiğinde ancak ayırımına varılacak ve geç kalınmış olunacaktır. Bunun dışında işgal edilmiş topraklar görevlendirdiğin kişilerce soyulup soğana çevrilmez; ve o toprağın insanları da yakınlarında buldukları hükümdara başvurabilmenin mutluluğunu yaşar-

lar. Böylece iyi bir yurttaş olmak isteyenlerin, hükümdarı sevmek için, istemeyenlerin de hükümdardan korkmak için bir nedenleri daha olacaktır. Hükümdarın orada bulunmasından ötürü dışarıdan saldıracak olanlar da bin kere düşüneceklerdir. Hükümdarın o topraklarda yaşaması o toprakları çok daha zor yitirmesi anlamına gelmektedir.

5. Bir başka çözüm biçimi de işgal edilen topraklarda insanların hükümdara bağlılığını sağlamak için bir ya da iki bölgeye koloni yerleştirmektir; çünkü ya bunu yapacaksın ya da oralarda atlı ve piyade güçler bulunduracaksın. Koloniler için fazla bir para harcamazsın; nerdeyse yok denecek kadar bir harcaman olur ya da hiç olmaz; yalnızca oturacak yer ve işleyecek tarla bulmak bakımından o yerlerin yerlisini toprağından, evinden yoksun bırakmış ve huzursuz etmiş olursun ki bu insanların sayısı da o yerli halk içinde çok küçük bir oran tutar. Huzursuz ettiğin kişiler de yoksul ve birbirlerinden habersiz yaşadıkları için iktidara hiçbir zararları dokunmaz. Ötekiler de bir yandan kendilerine dokunulmadığı için (huzurlu olabileceklerini düşünüyorum) yaşamlarını sürdürürler. Öte yandan zaten başkalarının başına gelenlerin kendi başlarına geleceğinden, mal ve mülklerinden olacaklarından korktukları için hata yapmamaya çalışırlar. Bitirirken şunu söylemek istiyorum: Koloniler pahalıya mal olmaz. Daha sadıktırlar ve daha az zarar verirler. Huzursuz edilenlerden de bir zarar gelmez, çünkü dediğim gibi, yoksul ve sağa sola savrulmuş olarak yaşarlar. Sonuç olarak şunu belirtmekte yarar var: İnsanları ya okşayacaksın ya da ortadan kaldıracaksın; çünkü vereceğin ceza hafif olursa, adam senden intikamını alır, ama ağır bir ceza verirsen artık başını kaldıramaz. Kısacası, insanlara vereceğin ceza intikamını alır diye korkmayacağı bir ceza olmalıdır. Kolonilerin yerine silahlı kuvvetleri tutmaya kalkarsan, daha masraflı olduğun için devletin tüm gelirini bu yolda harcarsın. Öyle boyutlara varır ki, bu harcamada beş koyar bir alırsın. Asker gön-

dermekle çok daha fazla zarar vermiş olursun, çünkü asker-in yer değiştirmekten kaynaklanan ev sorunu herkesi huzursuz eder ve herkes sana düşman kesilir. Kendi evlerinde yenik düşenler zararlı düşmanlardır. Dünyanın neresine giderseniz gidin böyledir; silahlı kuvvetler ne kadar yararsızsa, koloni yerleştirmek de o kadar yararlıdır.

6. Dili, töresi, geleneği farklı bir eyalete giren biri kendinden zayıf iktidarların savunuculuğunu yapmak; o eyaletin güçlü iktidarlarını zayıflatmak zorundadır, ayrıca kendisi kadar güçlü yabancı bir hükümdarın herhangi bir nedenle o topraklara girmesine izin vermemelidir. O yabancı, o topraklarda yaşayan, ya korkudan ya da ölçüsüz ihtiraslarından ötürü mutlu olmayan insanların desteğiyle oraya gelip yerleşecektir. Etolyalıların Romalıları Yunanistan'a çağırdıkları gibi. Romalılar, her girdikleri eyalete yerli halk tarafından çağrılmışlardır¹. İnsanın doğasında var: Güçlü bir yabancı, bir eyalete girer girmez oradaki daha güçsüzler kendilerinden üstün olmuş olana duydukları kinden ötürü hemen o yabancıya katılıp bir bütün oluşturmakta gecikmezler. Sorun yalnızca fazla güç ve fazla yetke kazanmamalarına dikkat etmekten geçer ve hükümdar kendi gücü ve onların desteğiyle eyaletteki güçlülerin burnunu kırıp tüm toprakların sahibi olabilir. Ve kim ki bu dediklerimi yerine getirmez, çok çabuk elindeki yitirir. Ama unutmayalım, eyaleti elinde tutanı da sonsuz zorluklar ve sıkıntılar beklemektedir.

7. Romalılar işgal ettikleri yerlerde bu kuralları uygulamışlardır. Gittikleri yerlerde koloniler kurmuşlardır. Gözleri, daha az güçlü olanların üstünde olmuş, büyümelerine izin

1 Erolyalılar, Yunanistan'ın küçük iktidarlarından biriydi. V. Philippos'un Makedonyası ve Antiokhos'un Suriye'si güçlü iktidarlar olarak sahnede-ydi. Romalılar, Erolyalıları korumaları altına alarak savundular. Önce V. Philippos'u yendiler (İÖ 197) daha sonra onunla anlaşış Antiokhos'a yüklediler (İÖ 190) Romalılar ilkin küçükleri korumaları altına alıp savundular, daha sonra büyükleri hakladılar ve küçüklerle olan bağlarını kopardılar (İÖ 189).

vermemişlerdir. Güçlü iktidarların güçlerini kırmışlardır. Ve yabancı iktidarların yörede isim yapmasına olanak tanımamışlardır. Bu konuda bir tek örnek vermem yeterli olacaktır; o da Yunanistan eyaletidir. Romalılar orada, Akhalar ve Etolyalıları okşayarak göz hapsinde tutarken Makedonyalıların gücünü kırdılar. Antiokhos'u püskürttüler. Akhalar ya da Etolyalıların büyümelerine yarayacak güce erişmelerine izin vermediler. Philippos'un ısrarlı dostluk istemlerine kapılıp, gücünü kırmaktan geri durmadılar. Ne de Antiokhos'un gücünün o yörelerde bir devlet kurmaya yetecek düzeye ulaşmasına izin verdiler. Çünkü Romalılar böylesi durumlarda her akıllı hükümdarın yapması gerekeni yapmıştır. Yalnız günceldeki olumsuzlukların üstüne gitmekle kalmamış, gelecekte olabilecekleri de saptayarak ustalıkla önlem almıştır. Felaket gelmeden alacağın önlemler etkili olacaktır, ama eğer felaketin gelmesini beklersen, hastalık ilerlemiş ve tedavi olanığı ortadan kalkmış olacağı için alacağın önlemler yeterli olmayacaktır.

8. Bunu doktorlar da böyle söylüyor. Başlangıçta ince hastalığın tedavisi kolay; tanımı zordur; ama zaman ilerledikçe başlangıçta tanımı ve tedavisi yapılmayan hastalığın tanımı kolay ancak tedavisi zordur. Aynı şey devlet işlerinde de söz konusudur. Devlet içinde doğacak sorunları zamanında bulgulayan (ki bu da ancak öngörülü insanlara özgüdür) biri için onların çözümü çabuk ve kolaydır; ama sorunların ne olabileceği kestirilemezse ve herkesin görebileceği kadar büyümesine izin verilirse, çözüm yolları ortadan kalkar. Romalılar, olumsuzlukları zamanında gördükleri için her zaman çaresini bulmuşlardır ve savaştan kaçmak için olumsuzlukların üstüne gitmekten kaçınmamışlardır, çünkü savaştan kaçınılmaması gerektiğini ve ertelemenin de başkalarının işine yarayacağını bilmişlerdir. Ne ki, İtalya'yı savaşa bulaştırmamak için Philippos ve Antiokhos'la Yunanistan'da savaşmak istemişlerdir. İkisiyle de o günkü koşullarda savaşmaktan kaçınabilirlerdi, ama yapmadılar. Ve günümüzün bilge

kişilerinin ağızlara pelesenk olan –iş zamana bırak– öğüdüne kulak asmayıp, kendi erdem ve öngörülerine sarılmışlardır, çünkü zamanın ne getireceği bilinmez. İyi şeyler de getirebilir kötü de, kötü şeyler getirebileceği gibi iyi de.

9. Fransa'ya dönelim ve söylediklerimizden neleri yaptığımıza bakalım. Charles'dan¹ değil, uzun süre İtalya'da egemenlik sürdürdüğü için yönetiminin biçimini daha iyi gözlemlemek fırsatı bulduğumuz Louis'ten² söz edeceğim. Ve göreceğiz ki, dili ve yaşam biçimi farklı bir ülkede hükmederken nasıl da söylediklerimizin tersine hareket etmiştir.

10. Kral Louis, Venediklilerin ihtirası sonucu İtalya'ya inmiştir. Çünkü Venedikliler onun inşiyle Lombardia bölgesinin yarısına sahip olmak istiyorlardı. Ben, kralın bu kararını kınamıyorum. Çünkü bir ayağını İtalya'ya atmak isterken ve bu ülkede dostu olmadığı için, dahası Charles'ın tutumundan ötürü tüm kapıların yüzüne kapatılmış olmasından ötürü, nereden bulursa oradan dost edinmek zorunda kalmıştır. Eğer öteki girişimlerinde yanlış yapmamış olsaydı, bunda başarılı olabilirdi. Kral, Lombardia'yı ele geçirdikten sonra Charles'ın yitirdiği saygınlığı yeniden kazandı. Genova³ teslim oldu. Floransalılar⁴ ona dost oldu. Mantova markisi⁵, Ferrara Dükü⁶, Bentivogli⁷, Forlì Kontesi⁸, Faenza⁹,

1 VIII. Charles (1470-1489)

2 XII. Louis (1462-1515)

3 Fransa, Genova'yı İtalya için bir anahtar olarak görüyordu. Genova'da soylularla, halkın tercihleri birbirini tutmuyordu. Soylular Fransa'dan yana ağırlıklarını koyuyorlardı, halk Papa II. Julius'dan yana. Papa Genovalıydı ve Fransa düşmanıydı, halkı krala karşı ayaklandırmaya çalışıyorsa da başaramadı.

4 Floransalılar, kralı Pisa'ya karşılık Napoli Krallığı üzerindeki beklentilerinde desteklediler.

5 Mantova markisi; Giovanni Francesco Gonzaga. Kral Charles'a karşı çok büyük bir zafer kazanmıştı.

6 Ferrara dükü, Ercole d'Este de kralın koruması altına girmiştir.

7 Bentivogli, Bologna'nın beyi.

8 Forlì kontesi, ünlü Caterina Sforza.

9 Faenza beyi, Astorre Manfredi

Pesaro¹, Rimini², Camerino³, Piombino Dükü⁴, Lucalılar, Pisalılar, Sienalılar⁵, her biri kendi hesabına onunla dost olmanın yollarını aradı. Venedikliler gözü karalık olarak değerlendirdikleri bu girişimlerinin sonucunda Lombardia'da iki parça toprak edinecekler diye Kral'ı İtalya'nın üçte birinin sahibi yapmışlardır.

11. Kral, yukarıda sözünü ettiğim kurallara kulak vermiş olsaydı, İtalya'daki saygınlığını korumak için hiç de zorlanmayacaktı. Kimisi Kilise'den, kimisi Venediklilerden korkan ve çekinen, ona gereksinim duyan, yakınındaki küçük ve zayıf iktidarları koruyup kollasaydı, onların desteğiyle daha güçlü olandan kendisini koruyabilirdi, ama o Milano'ya ayak basar basmaz tam tersini yaptı ve Papa Alexander'a⁶ destek olarak Romagna bölgesini işgal etmesine yardımcı oldu. Bu kararıyla kendisine kollarını açan dostlarından olduğu gibi, kendisini de zayıf düşürmüş ve Kilise'nin ruhani gücüne bir de dünyevi güç katmasına yardımcı olmuştu. İlk yanlışın ardından ötekileri geldi. O kadar ki Alexander'ın iktidarlarına son vermek ve Toscana üzerinde egemen olmasını engellemek için İtalya'ya dönmek zorunda kaldı. Dostlarını terk etmek ve Kilise'yi büyütme yetmiyormuş gibi bu

1 Pesaro beyi, Giovanni Sforza

2 Rimini beyi, Pandolfo Malatesta

3 Camerino beyi, Giulio Cesare da Varano

4 Piombino dükü, Jacopo degli Appiani

5 Luca, Pisa ve Siena, üç küçük cumhuriyet.

6 VI. Alexander (Alessandro) Borgia. Papa oğlu Cesare Borgia (Valentino) aracılığıyla orta İtalya'ya egemen olabilmek için girişimlerde bulunmuştu. Valentino, Imola ve Forlì'yi ele geçirdikten sonra Pesaro'yu almış, kız kardeşi Lucrezia'nın eski kocası Giovanni Sforza'yı 1500'de oradan kovmuştu. Ardından Rimini'yi almış, Pandolfo Malatesta'yı kentten kovmuş ve Faenza'ya geçmişti. Astorre Manfredi'yi yakalatmış, Roma'da Castel S. Angelo kalesinde bir süre tuttukten sonra Tiber nehrinin sularında boğdurtmuştu. Valentino bunun ardından Romagna dükü olarak adlandırılmış ve sonra Urbino ve Sinigalia'yı da topraklarına katmıştı.

kez de Napoli Krallığı'na sahip olmak için krallığı İspanya ile paylaştı.¹ Oysa o, önceleri İtalya'nın tek egemeniydi. Oraya öyle birini koydu ki o bölgenin ihtiraslı ve var olan yönetimden mutsuz olan insanları sığınabilecekleri birini bulmuş oldular. Oraya vergi alabileceği bir kral yerine, tahtını altından çekebilecek bir başkasını koymuş oluyordu

12. Gerçekte bir mala, bir şeye sahip olmayı istemek insanların en doğal, en olağan hakkıdır; ancak güçleri yettiğinde yapmış olmaları övgüye değerdirler ve kınanmazlar, ama yapamayacakken her ne pahasına olursa olsun diyerek istemeleri yanlıştır ve kınanmaya açıktır. Fransa Napoli'ye saldırarak gücünün var olduğuna inandığında bunu yapmalıydı. Bu gücü yoktuysa, başkalarıyla paylaşmamalıydı. Lombardia'yı Venediklilerle paylaşması hoş görülebilir, çünkü onların İtalya'ya ayak basmasına yardımcı olmuşlardı. Oysa benzer bir zorunluluğu olmadığı için Napoli'nin bölüşülmesini kınamak gerek. Louis beş tane yanlış yapmıştı: Küçük iktidarları ortadan kaldırmıştı, İtalya'da güçlü birine güç katmıştı, İtalya'yı yabancı çok güçlü birine teslim etmişti, gelip İtalya'da yaşamamıştı ve oraya koloni yerleştirmemişti.

13. Eğer o altıncı yanlış yapıp Venediklilerin sonunu hazırlamamış olsaydı², ömrü boyunca yukarıda saydığım yanlışların hiçbirinden zarar görmemiş olacaktı, çünkü Kilise'yi büyütmemiş, İspanya'yı İtalya'ya sokmamış olsaydı, Venediklilerin burnunu kırmak yerinde ve doğru bir işlem olacaktı. Ama bu yanlışları yaptıktan sonra Venediklilerle uğraşması ve zayıflamalarına yol açması hiç de doğru olmamıştır.

1 XII. Louis, Granada antlaşmasıyla (11 Kasım 1500) Ferdinando il Cattolico ile anlaşıp Napoli Krallığı'nın ele geçirilmesi ve paylaşılmasını düşünmüştü. Ancak aralarındaki sürtüşmelerden ötürü Fransızların büyük bir yenilgisinden sonra Ferdinando il Cattolico, krallığa sahip olur.

2 XII. Louis, Aralık 1508'de Papa II. Giulius, İmparator Massimiliano ve Ferdinando d'Aragona ile yaptığı Cambrai antlaşmasıyla Venediklilerin üzerine yürüdü, onları 14 Mayıs 1509'da Agnadello'da yendi. Venedik Cumhuriyeti yok olmayla yüz yüze geldi.

Venedikliler güçlü kaldıkları sürece Lombardia'ya diğerlerini sokmayacaklardı. Niçin mi? Bir kere Venedikliler bölgeyi ele geçirmeye kalkanlara kendileri egemen olmadıkları sürece izin vermeyeceklerdi, ötekiler de Fransa topraklarını alıp Venediklilere vermek istemeyeceklerdi ve ikisini birden karşılarına almaya cesaret edemeyeceklerdi. Ve biri kalkıp bana Kral Louis, Papa Alexander'a Romagna bölgesini; İspanya'ya Napoli Krallığı'nı vererek savaşmaktan kaçtı derse; ben de kendisine yukarıda söylediklerimle yanıt verebilirim: Savaştan kaçmak için bir kargaşaya neden olmamak gerekir, çünkü kaçmış olmuyorsun, zararına olabilecek biçimde ertelenmiş oluyorsun, diye yanıt veririm. Ve birileri de çıkıp kralın evliliğini yok sayması ve Rouen'in¹ piskoposunu kardinal yapması karşılığında papaya o girişiminde yardımcı olacağına söz verdiğini söylerse, ona da hükümdarların verdikleri sözler ve bunlara nasıl uymaları gerektiğine ilişkin ileride yazacaklarımla yanıt vereceğim.

14. Kral Louis, ele geçirdikleri yerlerde tutunmasını bilmiş hükümdarların uyguladıkları yöntemlere hiç uymadığı için Lombardia'yı yitirdi. Bunda şaşılacak bir şey yok, sıradan ve beklenen bir sonuçtur. Bu konuda Nantes'da Rouen Kardinali ile görüşürken, Valentino –Papa Alexander'ın oğlu Cesare Borgia'nın halk arasındaki takma adı– Romagna bölgesini işgal ediyordu. Rouen piskoposu bana İtalyanların savaştan anlamadıklarını söylediğinde, ben de ona Fransızların devlet işlerinden anlamadığını söyledim. Anlamış olsalardı Kilise'nin bu denli büyümesine izin vermezlerdi. Yaşananlar göstermiştir ki Kilise'nin ve İspanya'nın İtalya'da büyümesine neden olan Fransızlardır, Fransa'nın çöküşüne neden de onlardır. Buradan her yerde geçerli olabilecek bir kural çıkmaktadır ki bu kuralın ya hiç ya da çok az zaman iş-

1 Bu sözün alınmasındaki işlevinden ötürü Rouen Piskoposu Georges d'Amboise (1460-1510) kardinal yapılarak kralın bakanı olmuştur.

lemediği görülmüştür: Birinin güçlenmesine omuz veren bir diğer kişi kendi sonunu hazırlar; çünkü o güç, o kişi tarafından ya kumazlıkla ya da zorla sağlanmıştır; güç kazanan kişi bu iki seçeneğe de kuşku ile bakmalıdır.

IV

Hangi nedenden ötürü İskender'in işgal ettiği Dareios Krallığı, İskender'in ölümünden sonra ardıllanna başkaldırmadı?

1. Yeni işgal edilmiş bir devletin elde tutulmasının ne kadar güç olduğunu bilenler, Büyük İskender'in¹ kısa zamanda Asya'ya egemen olması ve orayı işgal ettikten kısa bir süre sonra ölmesine karşın, ardıllarının hiçbir ayaklanmayla karşılaşmamış olmalarına şaşırabilirler. Gerçekte doğru olan İskender'in ölümünden sonra bir ayaklanmanın gelmesiydi. Ne ki, İskender'in ardılları işgal ettikleri toprakları elde tutmak için başka bir zorlukla karşı karşıya kalmadılar. Tek zorluk kendi aralarındaki ihtirastan doğan zorluktu. Bunu belleğimizden çıkaramadığımız hükümdarlıkların iki ayrı yöntemle yönetildiğini söyleyerek açıklayacağım: Ya bir hükümdarın ve onun gösterdiği kayra ve verdiği izinle bakanı olarak görevlendirdiği emir kullarıyla yönettiği hükümdarlıklardır ya da gene bir hükümdar ve bu kez hükümdarın kayrası değil, kalıtsal yoldan o unvana ulaşmış derebeyleriyle birlikte yönettiği hükümdarlıklardır. Baronların kendilerine özgü mülkiyetleri ve kulları vardır. Kullar derebeylerini kendi hükümdarları olarak bilir, tanırırlar ve doğal bir sevgiy-

¹ Büyük İskender (İÖ 356-323) Makedonya Kralı II. Philippos'un oğlu. İÖ 336'da imparator oldu. İç karışıklık yaşanan Yunanistan'a egemen oldu. Korint'te Perslere karşı tüm Helenlerin başbuğu unvanını aldı. Güneyde Mısır'a, doğuda İndus nehrine dek uzanan seferler gerçekleştirdi. Kurmaya çalıştığı imparatorluk ölümünden sonra generalleri tarafından paylaşıldı.

le onlara bağılıdır. Hükümdar ve kullarıyla yönetilen hükümdarlıklarda hükümdar çok daha fazla yetkeye sahiptir, çünkü tüm ülkede en büyük odur, ondan daha büyüğü yoktur. Ve eğer birilerine saygı duyuyorsa, duydukları saygı bir devlet büyüğüne duydukları saygıya denktir ve sevgiden yoksun kuru kuru bir saygıdır.

2. Bu iki ayrı yönetim biçimine vereceğimiz örneklerden biri Türklerin, öteki Fransızların yönetim biçimidir. Türklerin yönetim biçimi monarşidir ve başında bir sultan bulunmaktadır. Yönetimdeki öteki görevliler onun kullarıdır. İmparatorluğu sancaklara bölmüş ve oralara yöneticiler göndermiştir. İstedığı kişiyi sancaklarda görevlendirmiş ve istediği zaman onları geri çağırabilmiş, yerlerine başkalarını görevlendirebilmiştir. Ama Fransa kalıtsal yolla unvan kazanmış bir yığın derebeyinin ortasında kendisini bulmuştur. Derebeyleri kendi kullarınca sevilen, sayılan kişilerdir ve saygıda öncelikleri vardır. Bu nedenle kral onlarla oyun oynamaz, oynarsa kendini tehlikeye atar. Bu iki yönetim biçimine bakacak olursak, Türk topraklarını işgal etmenin zor, ama ele geçirildiğini varsaydığımızda yönetiminin kolay olduğunu; tersine Fransız topraklarını ele geçirmenin daha kolay, ele geçirildikten sonra yönetiminin daha zor olduğunu söyleyebiliriz.

3. Türk devletlerini işgal etmenin zorlukları vardır: İlki, işgalci güçler hiçbir zaman o devletteki beyler tarafından davet edilmezler; öteki de işgal edilmek istenen devletin hükümdarının çevresinde bulunanlar isyan çıkartarak bu girişimi kolaylaştırmazlar. Bunun nedenini daha önce söylemiştik. Çünkü hepsi hükümdarın emrinde oldukları için onları hükümdara karşı örgütlemenin kolay olmadığını, örgütlenediklerini varsaysak bile söz konusu beylerin, gene sözünü ettiğimiz nedenlerden ötürü, halkı arkalarından sürüklemek olanağına sahip olamayacakları için çokça yararından söz edilemeyeceğini bilmek gerek. Türk devletlerine saldıranla-

rın halkın hükümdarı ile yumruk gibi olduğunu ve işgal edeceği ülkede yaratacağı bir karışıklıktan çok kendi öz gücüne güvenmesi gerektiğini bilmesi zorunludur. Ama hükümdarın savaş alanında yenildiğini ve bir daha ordularını toparlayamadığını varsayarsak, işgalcinin hükümdarın soyundan geleni de tepeledikten sonra, bir başka kişinin halkın yanında saygınlığı olmadığı için kimseden korkmaması gerekir. Yeni kazanan komutanın utkudan önce halktan bir şey beklemesi söz konusu olmadığı için savaş sonrasında da halktan korkmasını gerektirecek bir şey yoktur.

4. Fransa gibi yönetilen devletlerde bunun tersi gerçekleşir. Çünkü içeriden kimilerini ayarlayarak rahatlıkla ülkeye girebilirsin. Var olan hükümdardan memnun olmayanlar her zaman olduğu gibi, değiştirmek isteyenler de vardır. Bu insanlar sözünü ettiğimiz nedenlerden ötürü sana kapıları açarlar ve utku kazanmanı sağlarlar. Ama gerek sana yardım edenler, gerekse baskı altına aldığın kişilerin mutsuzluğundan ötürü o devleti elde tutmanın sayısız zorlukları vardır. Ayrıca hükümdarın soyunu yok etmen de yetmez, çünkü arkadaş ayaklanmaların başını çekecek derebeyleri kalır ve ortadan kaldıramayacağın için her fırsatta o devleti yitirmek gibi bir durumla karşı karşıya kalırsın.

5. Şimdi Dareios yönetiminin ne tür bir yönetim biçimi olduğu konusundaki sorunuza Türklerinki gibiydi demek gerek. İskender önce savaş alanında onu alt etmek ve daha sonra çekilmeye zorlamak gibi bir savaş taktiği uyguladı. Utkudan sonra Dareios öldüğü için yukarıda saydığımız nedenlerden ötürü güvenli bir devlet olarak İskender'e kaldı. Ve ardından gelenler eğer birlik gösterebilmiş olsalardı, parmaklarını oynatmadan yönetimi ellerinde tutabilirlerdi. Ve o devlette kendi aralarındaki tartışma ve sürtüşmeden başka herhangi bir karışıklık söz konusu olmazdı. Ama Fransa gibi yönetilen ülkeleri kolay kolay dize getirmek olanaklı değildir. Roma İmparatorluğu'nun işgal ettiği topraklarda daha önce gelmiş

geçmiş uygarlıkların anısı sürdüğü için İspanya, Fransa, Yunanistan, Roma'ya karşı sürekli diklenmiş ve Romalılar söz konusu uygarlıklar unutuluncaya dek o topraklar üzerindeki egemenliklerini sağlama bağlayamadıkları için güvenli yaşayamamışlardır. Öte yandan Romalılar aralarındaki anlaşmazlık ve sürtüşmeden ötürü her biri kendi öz yetkesine göre işgal edilen topraklardan pay almaya başlamıştır. O eyaletler artık eski beylerinin soyu tükendiği için yeni gelen Romalılardan başkasını tanımaz ve bilmez olmuşlardır. Tüm bu söylediklerimiz göz önünde tutulduğunda İskender'in Asya'yı nasıl kolaylıkla elde tuttuğu; öte yandan Pyrrhus¹ ve benzeri birçoklarının elde ettiklerini korumadaki zorlukları konusunda şaşılmanması gerekir. Bu olay yengi kazanan kişinin erdeminin az ya da çok olmasına değil, işgal edilen topraklardaki değişik siyasal yapıların farklılığına bağlıdır.

V

İşgalden önce kendi yasalarıyla ayakta duran hükümdarlıklar ve kentler nasıl yönetilmelidir?

1. Dediğim gibi, kendi yasaları ve özgürlük içinde yaşamaya alışkın devletler ele geçirildiklerinde elde tutmanın üç yolu vardır: İlki onları ortadan kaldırmak; ikincisi gidip orada yerleşip oturmak; üçüncüsü vergiye bağlamak ve içeride sana yöre insanın dostluğunu sağlayacak az sayıda kişiden oluşmuş bir hükümet kurarak kendi yasalarıyla yaşamalarına izin vermektir. Ve o hükümet, o hükümdar tarafından kurulduğu için onun gücüne ve dostluğuna gereksinimi olduğundan o devleti ayakta tutmak için her yola başvurur. Özgür yaşamaya alışkın bir kenti başka yollara başvurmak yerine kendi halkıyla yöneterek elde tutmak daha kolaydır.

¹ Pyrrhus: Epir Kralı (İÖ 318-272) Kısa bir süre güney İtalya'da egemen olmuş, İÖ 275'de Romalılara karşı koyamamış ve sonu gelmiştir

2. Örnek olarak Spartalılar ve Romalıları verebiliriz. Spartalılar, Atina ve Thebai'yi az sayıda kişiden oluşmuş hükümetlerle yönettiler, ama ele geçirmiş olmalarına karşın gene yitirdiler.¹ Romalılar, Capua, Kartaca ve Numanzia'yı ellerinde tutmak için yakıp yıktılar, ama yitirmediler.² Yunanistan'ı, Spartalılara benzer biçimde kendi yasalarıyla ve özgürlük içinde kendi kendilerini yönetsinler diye bıraktılar ama olmadı; o kadar ki, sonradan o ülkeyi elden kaçırmamak için birçok kentini yok etmek zorunda kaldılar.³

3. Çünkü gerçekten sahiplenebilmek için yakıp yıkmaktan başka bir çare de yoktur. Ve özgürce yaşamaya alışık bir kenti ele geçiren biri eğer o kenti yakıp yıkmazsa, kendisi o kent tarafından yakılıp yıkılmayı bekliyor demektir. Çünkü ayaklanmalarda öne sürecekleri gerekçeler özgürlük ve kendi yaşam kuralları olacaktır. Bunlar ne kadar zaman geçerse geçsin ve ne iyilikler yaşanırsa yaşansın unutulmazlar. Ne yapılırsa yapılsın, ne önlem alınırsa alınsın o ülkenin halkı dağıtılmadıkça ya da ortadan kaldırılmadıkça, halkın özümsemediği özgürlük sözü ve yaşam biçimi unutulmayacaktır. Ve her fırsatta hemen onlara başvuracaklardır. Pisa'nın yüz yıllık kölelikten sonra Floransa'ya yaptığı da budur.⁴

Ama bir kent ya da bir ülke bir hükümdarın buyruğu altında yaşamaya alışkınsa ve hükümdarın soyu tükenecek

-
- 1 Otuz yıl süren Pelepones savaşından sonra üstün çıkan Spartalılar, Atina'da Otuzlar Meclisi'ni oluşturmuş ve yöre halkına oligarşik bir yönetim dayatmışır (İÖ 404). Ardından aynı yönetim biçimini Tebai'de (İÖ 382) kurmuştur.
 - 2 Roma'ya başkaldıran Capua (İÖ 216) Canne savaşında tam bir bozguna uğramış. Yenik düşünce bağımsızlığını kaybetti. Kartaca İÖ 146'da, Numans da İÖ 133'te yıkıldı.
 - 3 İÖ 196'da Korint'te T. Q. Flaminio Yunanistan'a özgürlüğünü tanımıştı. Ancak Romalılar Yunanistan'ı denetleyemediklerini görünce bir dizi savaşın ardından Korint'i yıktılar ve Yunanistan'ı yeniden Roma'nın bir eyaleti yaptılar.
 - 4 Floransalılar, Pisa'yı 1405'de ele geçirmişler, ama 1494'de Fransa Kralı VII. Charles'ın İtalya'ya inişinde ellerinden kaçırmışlardı.

olursa; bir yandan boyun eğmeye alışmış oldukları için, öte yandan hükümdarlarını yitirdikleri ve kendi aralarından birini hükümdar seçemedikleri, ayrıca özgürce yaşamasını bilemedikleri için silaha başvurmakta yavaş davranacaklarından herhangi bir hükümdar o halkı elde edebilir ve kendini sağlama alabilir. Oysa cumhuriyetlerde daha çok yaşam sevinci, daha çok intikam arzusu vardır. Eski özgürlük anılan insanları rahat bırakmaz, bırakamaz. O kadar ki en güvenli yöntem ya onları ortadan kaldırmak ya da gidip oraya yerleşmektir.

VI

Kendi askerleri ve becerisiyle elde edilen yeni hükümdarlıklar

1. Ben gerek hükümdarı, gerek devleti tümüyle yeni olan hükümdarlıklardan söz ederken çok önemli örnekler verirsem kimse şaşırmasın! İnsanlar başkalarının geçtiği yollardan geçerken ve girişimlerinde başkalarına öykünürken, yollardan sapmadan geçemediği ve öykündüğü insanların becerisine ulaşamadığı için, sağduyulu olanlar her zaman büyük insanların geçtiği yollardan geçmeli ve öykünülmeye gerçekten değer insanlara öykünmelidir. Öyle ki o büyük insanın becerisine ulaşamıyorsa, hiç olmazsa onu andırsın. Tıpkı usta okçuların yaptıkları gibi. Vuracakları yerin çok uzak olduğunu ve yaylarının gücünün ne olduğunu bildikleri için, vurmak zorunda oldukları yerin çok üstüne nişan alarak vuracakları yere ulaşmanın yollarını ararlar. Amaçları oklarıyla o çok yükseklerle ulaşmak değil, o çok yükseklerle nişan alarak düşündükleri yeri vurmaktır.

2. Şimdi şunu söylemek istiyorum: Tümenden yeni hükümdarlıklarda eğer yeni bir hükümdar varsa, o hükümdarlığı ne ölçüde elinde tutacağı tamamen onun becerisinin ölçüsüne bağlıdır. Yalın bir yurttaşken hükümdarlığa yükselmek gibi

bir olayda ya becerinin ya da yazgının işlevinin yadsınamayacak olduğunu; bu ikisinden birinin karşılaşılabilecek sorunların bir bölümünün burnunu kırmaya yarayacağını gösterir. Ancak yazgısına daha az güvenen hükümdar daha çok iktidarda kalır. Ayrıca kalacak başka yeri olmadığı için gelip yeni oluşturduğu hükümdarlığında yerleştiği için işleri daha kolay yürütür.

3. Ama yazgıya dayalı olarak değil de öz becerileriyle hükümdar olanlardan söz edecek olursak, aralarında en yetkinleri Musa¹, Kyros², Romulus³, Theseus⁴ ve benzerlerini sayabiliriz. Ancak Tanrı'nın buyruklarını yerine getirmekle görevli bir kulu olarak Musa ile ilgili konuşmasak daha iyi olur!.. Ne ki Tanrı'nın huzuruna çıkmasını sağlayan ve onunla görüşmesine kapı açan o zarafetinden ötürü kendisine hayranlık duymamak olanaklı değil. Öte yandan krallıklar elde etmiş ya da kurmuş Kyros ve diğerlerine bakacak olursak, onların da hayranlık duyulacak kişiler olduğunu görürüz. Girişimleri, eylemleri ve diğer özelliklerini incelediğimizde Tanrı'nın öncülüğünde devinen Musa'nunkinden farklı olmadığını buluyoruz. Ayrıca yaşamlarına ve devinimlerine baktığımızda yazgının fırsattan başka bir şeyi önlerine koymadığını göreceğiz; yazgı onlara hammaddeyi vermiştir; onlar da kendilerine göre bu hammaddeyi işlemişlerdir. O fırsat önlerine çıkmasaydı içlerinde saklı yetenekleri yitip giderdi; eğer içlerindeki yetenek olmasaydı fırsat boşuna önlerine çıkmış olurdu.

4. Musa'nın Mısır'da Mısırlıların baskısı altında yaşayan, başlarında birini görmek ve kölelikten kurtulmak için hazır bekleyen İsrail halkıyla karşılaşması önüne geçilemez

-
- 1 Yahudi dininin kurucusu olan peygamber.
 - 2 İÖ 559-528 yılları arasında yaşamış Pers kralı
 - 3 Roma kentinin kurucusu ve Romalıların ilk kralı, İÖ VIII. yüzyılda yaşadı.
 - 4 Helenlerin efsanevi kahramanı. Theseus'un Atina'nın kurucusu olduğu ve İÖ 12 yüzyılda yaşadığına inanılır.

bir fırsattı. Romulus'un, Roma'nın kralı ve o toprakların kurucusu olabilmesi için Alba'nın ona dar gelmesi ve doğar doğmaz terk edilmiş olması gerekiyordu. Kyros'un, Persleri Medlerin yönetiminden hoşnutsuz ve Medleri de uzun süren barış yıllarından ötürü artık kadınsılaşmış ve gevşemiş bulması gerekiyordu. Theseus yeteneğini gösteremeyecekti eğer Atinalıları darmadağın, sağa sola serpilmiş bulmasaydı. Bu fırsatlar bu insanların mutlu olmasını sağladı ve olağanüstü yetenekleri o fırsatları kullanmasını bildi, ardından ülkeleri böylece soylulaştı ve halkı esenlik kazandı.

5. Sözü ettiğimiz kişilerin becerisine benzer bir beceriyle hükümdar olanlar hükümdarlıkları zorlukla elde ederler, ama kolaylıkla korurlar ve hükümdarlığı ele geçirmek için karşılaştıkları zorluklardan bir bölümü devleti oluşturmak ve güvenliğini sağlamakla ilintili olarak getirmek istedikleri yeni yöntem ve düzenlemelerden kaynaklanır. Bir kere şunu bilmemiz gerekir: Hiçbir şey yeni düzenlemeler kadar çok tartışılan, sonucu belirsiz, uygulaması tehlikeli değildir. Çünkü yeni düzenlemeyi getiren insan, eski uygulamalardan yarar sağlayanların düşmanlığını kazanırken, yeni düzenlemelerden yana gözükenlerin de etkin bir desteğini alamaz. Bu gönülsüzlük bir ölçüde, yasaları yanlarına almış karşı taraftakilerden duydukları korkularından, bir ölçüde de insanlara özgü kuşkucu yaklaşımlarındandır. Çünkü insanlar yeni olan işlere, eğer daha önce denenmemiş ise kuşku ile bakarlar. Bundan ötürüdür ki yeninin karşısında olanlar buldukları her fırsatı kaçırmayıp kavga vererek saldırırlar; ötekiler davayı gönülsüz savundukları için onlarla yola çıkmak tehlikeler içerir.

6. Bu konuyu derinliğine irdelemek için yenilikçilerin kendi başlarına mı karar verdiklerini, yoksa başkalarının desteğine gereksinim duyarak mı devindiklerini iyi incelemek gerekir. Bir başka deyişle, bir yenilik girişiminde başkalarından yardım mı diliyorlar, yoksa zor mu kullanıyorlar?

İlk seçenekte her zaman işler kötü gider ve sonuca ulaşılmaz, ama kendi güç ve yeteneklerine dayalı olarak işlere girilenler, eğer zor kullanabilirlerse tek tük başarısız olurlar. Buna göre tüm silahlı peygamberler yengi ile ulaşmışlardır sonuca, oysa silahsızlar yenik düşmüşlerdir. Çünkü yukarıda saydıklarımızın dışında halkların doğasının değişkenliğini unutmamak gerek. Bir fikre onları inandırmak kolaydır, ama o fikre bağlanıp kalmalarını sağlamak zordur. Bu nedenle bir zaman inandıklarından uzaklaştıklarını gördüğünüzde zor kullanıp geri dönmelerini sağlamak için gerekli düzeneği kurmak gerekir.

7. Musa, Kyros, Theseus ve Romulus silahsız olsalardı, kurdukları devlet düzenine uzun süre halkı bağlı tutamazlardı, tıpkı zamanımızda Papaz Girolamo Savonarola'nın¹ örneğinde olduğu gibi. Halk onun yenililik girişimlerine desteğini çeker çekmez başarısızlığa uğradı, ayrıca destek verenleri kendisine sürekli bağlamak ve taraftar olmayanları da yanına çekmek gücünden yoksun kaldı. Onun gibiler girişimlerini büyük bir zorlukla gerçekleştirirler. Dikenli yollardan geçmek zorunda kalırlar. Becerileriyle engellerin üstesinden gelmeleri gerekir. Engelleri aştıktan ve artık sayılan ve sevilen bir lider olduktan ve yeteneklerinden ötürü onu kıskananların yolunu kestikten sonra güçlü, güvenli, saygın ve mutlu bir lider olarak kalmışlardır.

8. Bu denli yüce isimlerin yanında daha alçakgönüllü bir örnek vermek isterim, ama onlarla da tümenden kopuk bir örnek olmadığı gibi, benzerleri için de geçerli bir örnek olmasını istiyorum. Söz konusu olan Syrakusalı Hieron'dur.² Yalın bir yurttaşken hükümdar oldu. O da yazgının önüne koy-

1 Hristiyan dininin Dominiken mezhebinden bir papaz (1452-1498). Floransa'da yarı teokratik, yarı demokratik bir yönetim oluşturmak istedi, ama Papa VI Alexander tarafından aforoz edildi ve dinsel sapıklıkla suçlanarak meydanda yakıldı.

2 Hieron (İÖ 306-215) Syrakusalı devlet adamı.

duğu fırsattan başka bir şey bulamadı. Çünkü baskı altındaki Syrakusalılar onu kendilerine komutan seçmişler ve daha sonra o topraklarda hükümdar olmayı hak eden biri olmuştu. Daha yalın bir yurttaşken o denli becerikliydi ki onunla ilgili yazarlar şunları söylemiştir: “*quod nihil illi deerat ad regnandum praeter regnum.*”¹ Eski askeri güçleri ortadan kaldırdı, yenisini oluşturdu; eski dostlarını yok saydı, yenisini buldu. Ve yeni ordusu ve dostlarının oluşturduğu temel üstüne binasını kurdu. Hükümdarlığı ele geçirmek için çok, ama onu elde tutabilmek için az uğraştı.

VII

Başkalarının silahlı gücü ve yazgıyla ele geçirilen yeni hükümdarlıklar

1. Yalnızca yazgılarıyla yalın yurttaşlıktan hükümdar olanlar, çok çaba göstermeden hükümdar olurken hükümdarlığı elde tutabilmek için oldukça zorlanırlar ve yol boyunca herhangi bir güçlkle karşılaşmazlar, çünkü kuş gibi uçarak ulaşırlar. Tüm güçlükler iktidara ulaşınca çıkar karşısına. Böylesi bir durum ya para karşılığında ya da armağan olarak verilen iktidarlarda görülür. Yunanistan’da çoğunun başına konan devlet kuşunu örnek olarak gösterebiliriz. Daireios² şanını ve güvenliğini sağlasınlar diye Ionia ve Hellespontos kentlerinde birçoğunu hükümdar yapmıştı. Ayrıca askerleri satın alarak yalın yurttaşlıktan imparatorluğa yükselen imparatorlar vardır.

2. Bu insanlar iktidarı kendilerine bağışlayan kişilerin oynak, değişken istenç ve yazgılarına bağımlıdır; iktidarda

1 Tümcenin doğrusu şudur: “*prorsus ut nihil ei regnum deesse praeter videatur*” Giustino, *Epit.*, XXIII, 4, 15. Türkçe karşılığı da şöyle: “Kral olmak için bir tek krallığı eksikti.”

2 Kyros’dan sonra Perslerin en büyük imparatoru. İmparatorluk dönemi VI. yüzyıla rastlar.

kalmayı bilmez ve beceremezler. Bilmezler, çünkü eğer akıllı ve becerikli biri değilse, yalın yurttaş olarak yaşamış olduğu için komuta etmeyi bilmemesi doğaldır. Beceremezler, çünkü dost ve sadık güçlerden yoksundurlar. Ve doğup çabucak büyüyen doğadaki her şey gibi, birden oluşan bu devletlerin ilk fırtınada devrilip yıkılmasını önleyecek dal budak salmış kökleri yoktur. Ne ki, söylediğim gibi, böyle birden hükümdar olanlar başlarına konan talih kuşunu kaçırmamak için hazırlıklı olmayı ve kimilerinin hükümdar olmadan attığı temelleri sonradan da olsa atmayı bilmeleri iktidarlarını koruyabilmeleri açısından önemlidir.

3. Söylediğim bu iki tarzla ilgili olarak, beceri ya da yazgı yoluyla hükümdar olanlara ilişkin günümüzden iki örnek vermek istiyorum: Francesco Sforza ve Cesare Borgia. Francesco gerekli araçlar ve kendi öz becerisiyle, yalın bir yurttaşken Milano dükü oldu; büyük sıkıntı ve acıyla elde ettiğini kolayca elde tutmayı başardı. Öte yandan Cesare Borgia ki halk arasındaki adı Valentino idi, hükümdarlığı babasının yazgısından ötürü elde etti ve gene babasının yazgısızlığından ötürü yitirdi. Oysa başkalarının yazgısı ve askeri gücünün yardımıyla oluşturulan iktidarının kendi köklerini salması için her türlü yolu denemiş ve önlemleri, becerikli bir hükümdar olabilmek için ne yapılması gerekliyse yapmıştı. Söylenildiği gibi temeller önce atılmamışsa, mimar için güç ve bina için tehlikeli de olsa büyük bir beceri gösterilerek sonradan da atılabilir. Dükün siyasadaki başarısı göz önünde tutulduğunda gelecekteki gücüne iyi temeller attığını görürüz. Bunlardan söz etmenin gereksiz olduğuna inanmıyorum, çünkü yeni bir hükümdara verilecek en iyi öğüdün, onun yaptıklarını sıralamaktan geçtiğini düşünüyorum. Ve eğer düzenlemelerinden gerekli yararı sağlayamadıysa, bu onun günahı değil, olağanüstü ve aşırı terslikte giden yazgısının işidir.

4. Papa VI. Alexander dük olan öz oğlunun gücünü artırmak isterken güncelde ve gelecekte oldukça zorluklarla

karşılaşmıştı. Bir kere Kilise'nin toprakları üzerinde olmayan bir devletin başına oğlunu getirmenin yollarını bulmakta zorlanıyordu, öte yandan Kilise'ye ait bir yerden oğluna iktidar sağlamasına Milano Dükü ve Venediklilerin karşı koyacaklarını biliyordu.¹ Çünkü Faenza ve Rimini artık Venediklilerin koruması altına girmişti. Ayrıca İtalya'da var olan silahlı güçlerin ve özellikle kendisine yarayacak olanların, papanın iktidarının genişlemesinden korkanların elinde bulunduğunu biliyordu. Bu nedenle Orsini, Colonnese ve yandaşlarının elinde bulunan güçlere güvenemezdi.² O bölgelerden toprak kapabilmek için var olan düzenlerini altüst etmek ve iç işlerini karıştırmak gerekiyordu. Bu iş kolay oldu. Çünkü Venediklilerin başka nedenlerden ötürü Fransızları İtalya'ya yeniden çağırmaya eğilimli olduklarını gördü. Fransızların İtalya'ya girişine sıcak baktığı gibi Kral Louis'nin eski evliliğini iptal ederek işlerin kolaylaşmasını sağladı.

5. Kral, Venediklilerin desteği, papanın onayıyla İtalya'ya girdi.³ Henüz Milano'ya varmamıştı ki papa, Romagna'yı işgal etmek için ondan asker yardımı aldı. Kral bu işi şanına yakışır bulduğu için yaptı. Dük Romagna'yı işgal etti, Co-

-
- 1 Papa, oğlu Cesare Borgia'yı Kilise'ye ait olmayan toprakların egemen gücü yapamazdı. Buna Milano dükü ve Venedikliler karşı koyacaklardı. Ayrıca kendi toprakları üzerinde de başkaların hakkı olduğunu unutmaması gerekiyordu. Romagna bölgesi'ne dahil olan Forlì, Milano dükümün yeğeni olan Caterina Sforza'nın egemenliği altındaydı. Ayrıca Pesaro da gene Sforzalardan Giovanni Sforza'nın egemenliğindeydi. Venedikliler yayılmacı siyasalarından ötürü papanın Romagna'ya dek gelmesine karşı çıkıyorlardı.
 - 2 Başlıca milis güçleri Castello kenarından Virelliler, Perugia'dan Baglioni, Roma'dan Orsiniler, Colonnese'ler ve Savellilerdi. Bu milis güçleri ve Orta İtalya beyleri papanın bu topraklarda gücünün artmasına engel olmak istiyorlardı.
 - 3 Kral XII. Louis 6 Kasım 1499'da Milano'ya girdi. Valentino, Romagna üzerindeki emellerini gerçekleştirmeye aynı yılın Kasım ayında başladı ve kraldan gerek para gerekse silah yardımı aldı. Kralın İtalya'ya girişine tüm eyalet beyleri ya da hükümdarlar sıcak baktı.

lonnesileri darmadağın etti, ancak düklüğü elinde tutmak ve kaldırmak için iki sorunu çözmesi gerekiyordu: Biri, kendisine bağlı olan askeri güçler pek de sadık gözüküyorlardı; öteki de Fransızların ne yapacağıydı. Yararlandığı Orsini şövalyelerinin, desteklerini çekmeleri gibi bir olasılığın olması yalnızca işgalin tamamlanmasını engellemekle kalmaz, işgal edilen toprakların da elden gitmesine neden olurdu. Kaldı ki aynı işi kral da yapabilirdi. Orsini şövalyelerini Faenza'nın alınışından sonra Bologna'ya saldırırken denedi ve saldırıda gönülsüz kaldıklarını gördü.¹ Kralla ilgili olarak da içyüzünü Urbino Dükalığı'nı alıp Toscana'ya saldırdığında anladı. Kral o girişiminden onu alıkoydu. Tüm bu deneyimlerinden sonra dük başkalarının askeri gücüne ve yazgısına güvenmemesi gerektiğini öğrendi.

6. İlk iş olarak Roma'da Orsini ve Colonesi'nin bağlı bulundukları partilerin gücünü kırdı. Bu iki takımın tüm yandaşlarını, ki hepsi soylu insanlardı, kendi tarafına çekti; kendi adamlarıymış gibi onlara davrandı ve onları maaşa bağladı. Ve yeteneklerine göre kimisini sivil, kimisini askeri görevlerle onurlandırdı, öyle ki kısa zamanda birliklerine olan bağlılıklarını kırdı ve kendisine bağlanmalarını sağladı. Ardından Colonesi'nin liderlerini hakladıktan sonra Orsini'nin başlarını yok etmek için fırsat kolladı. İş gönlünce oldu ve gelen fırsatı kaçırmadı. Orsiniler dükün ve Kili-se'nin yükselişinin kendileri açısından yıkım olacağının ayırımına varmışlardı, ama geç kalmışlardı. Perugia yakınlarında Magione'de bir toplantı düzenlediler ve Urbino'da isyan, Romagna'da karışıklık çıkartarak dükü zora soktular. Ne ki dük Fransızların desteğiyle tüm bu zorlukların üstesinden geldi.

¹ 25 Nisan 1501'de Faenza'yı işgal eden Cesare Borgia Bologna'yı ele geçirmek istedi. Orsinilerin varlığı ve Fransızların isteksizliğinden ötürü Bologna Beyi Bentivogli ile anlaşmak zorunda kaldı. 1502'de Urbino Dükalığı'nı aldı.

7. Saygınlığını yeniden kazanınca ne Fransızlara ne de dış güçlere artık inandı. Ve tehlikeye girmemek için şeytanca yollara başvurdu. Niyetlerini o kadar ustaca sakladı ki, Orsinililer Bay Paolo aracılığıyla onunla yeniden barıştılar. Ve ona para, at, giysi vererek onlarla güven verici bir ilişkiye girdi. Safıkları nedeniyle, dük onları Sinigaglia'da avucunun içine almayı başardı. Liderlerini ortadan kaldırdıktan ve askerlerini yanına çektikten sonra Urbino Dükalığı ile Romagna'nın tümüne sahip olmuş ve egemenliğini sağlama almıştı. Rahat ve huzura kavuşan bölgenin tüm halklarının, özellikle Romagna halkının dostluğunu kazanmış olduğunu gördü.

8. Bu girişimi bilgi değeri taşıdığı ve başkalarınca öykünülmesi gerektiği için anlatmadan yapamayacağım. Dük Romagna'yı aldıktan sonra iktidarsız beyler tarafından yönetildiğini ve halkı yönetmekten çok mallarına el koyduklarını ve düklüğün birliğini sağlamak yerine daha çok dağılmasına, parçalanmasına yol açtıklarını; ardından ülkenin hırsızlık, yolsuzluk ve her türlü düzenbazlığın kol gezdiği bir eyalet olmasına neden olduklarını görünce, iktidara karşı saygılı ve barışçıl olunması yönünde bir yönetimin oluşturulmasını uygun gördü. Messer Remirro de Orco adında birini o göreve getirdi. Zalim ve iş bitirici biriydi. Ona sınırsız bir yetki verdi. Kısa zamanda ülkede bağlaşıklık ve barışçıl bir ortam sağladı, ayrıca büyük bir saygınlık yarattı. Ne ki dük, insanları fazlaca sıkıkmamak gerektiğini; yoksa nefret duygularının kabarmasına neden olunacağını düşündü. Ardından eyaletin merkezinde bir sivil mahkeme kurdu, başına çok değerli birini koydu, orada her kent bir temsilci ile temsil ediliyordu. Geçmişte uygulanan baskılı siyasanın nefret uyandırdığını bildiğinden, halkın içinden kendisine karşı besledikleri kuşkuyu söküp atmak ve halkın gönlünü kazanmak için uygulanan baskının kendisinden değil, Remirro'nun sert mizacından kaynaklanmış olduğunu göstermek istiyordu. Uygun bir zaman kollayarak onu Cesena'da bir meydanın ortasın-

da bacaklarından ayrılmış olarak halka sergiledi. Yanı başında kanlı bir bıçak ve bir parça odun vardı. Bu manzaranın vahşeti karşısında halk bir yandan mutlu olurken öte yandan olanlara şaşırmış kalmıştı.

9. Sözümüzün başına dönelim. Dük, kendine uygun bir biçimde silahlandıktan ve kendisine zararlı olabilecek yakınındaki silahlıları yok ettikten sonra yerini sağlamlaştırmış ve var olan tehlikeleri kısmen etkisizleştirmişti. İşgalini sürdürebilmek için tek bir şey kalıyordu geriye, o da Fransa kralıydı. Ondan çekiniyordu. Çünkü yaptığı yanlıştan geç de olsa ayıkan kralın kendisine ayak bağı olacağını düşünüyordu. Bu nedenle yeni dostlar aramaya başladı. Gaeta'yı kuşatmış İspanyollara karşı savaşmak için Napoli Krallığı'na doğru gelmeye başlayan Fransızlara sırt çevirdi. Niyeti Fransızlarla ilgili kendisini güvenceye almaktı. Eğer Alexander yaşasaydı, bunu da kısa zamanda başarırdı. O dönemdeki siyasasında izlediği yol bu oldu.

10. Geleceğe dönük olarak, ilk ağızda, Kilise'nin başına geçecek olan kişinin dost biri olmayacağı ve Alexander'ın kendisine verdiklerini geri almaya kalkacağı yönünde bir kuşkusunun olmasıydı. Bu sorunu çözebilmenin dört yolu vardı: İlki, daha önceden iktidarlarına el koyduğu beyzadelerin tüm kandaşlarını ortadan kaldırarak, yeni papanın, iktidarlarını kendilerine iade etme olasılığını sonlandırmak. İkincisi, papayı frenlemek için Roma'daki tüm beyzadelerle dostluk kurmak. Üçüncüsü, Kardinaller Meclisi'ni olduğunca yanına çekmek. Dördüncüsü, babası ölmeden, daha sonra kendisine yapılacak ilk saldırıya tek başına karşı koyabilmek için şimdilerde gücünü artırmaktı. Alexander öldüğünde dört yoldan üçünü gerçekleştirmiş, dördüncüsünü de gerçekleştirmek üzereydi. İktidarlarına el koyduğu beyzadelerden ulaşabildiklerini hakladı, çok azı sağ kalabildi. Romalı beyzadelerden büyük bir bölümünü tavlarmıştı; Kardinaller Meclisi'nde taraftarı çoktu. Yeni yerler işgal etmeye gelince:

Kafasında Toscana'yı almak vardı. Perugia ve Piombino onun egemenliği altındaydı, Pisa'nın da koruyuculuğunu üstlenmişti.

11. Fransızlardan artık çekinmek zorunda olmadığı için (gereği de kalmamıştı, çünkü İspanyollar Fransızları krallıktan etmişlerdi ve ikisi de Dük Valentino'ya gereksinim duyuyorlardı) artık Pisa'ya saldırabilirdi. Ardından biraz korkudan, biraz da Floransalılara duydukları öfke ve kinden ötürü Lucca ve Siena hemen havlu atarlardı. Floransalılar da çaresiz kalmışlardı. Her şey yolunda gitseydi (Alexander'ın öldüğü yıl bunu gerçekleştirmiş olacaktı) o kadar çok güç ve saygınlık kazanacaktı ki, kendi ayakları üstünde durabilecek ve başkalarının yazgısına ve gücüne değil, kendi gücüne ve becerisine yaslanacaktı. Alexander öldüğünde dükün kılıcını kınından çıkardığı günden o yana beş yıl geçmişti. Bir tek Romagna sağlamdı, ötekileri sallantılıydı. Oğlunu, birbirine düşman çok güçlü iki ordu arasında, ölümcül bir hastalıkla pençeleşirken bırakıp gitti.

12. Dük o denli becerikli, o denli yürekli bir kişiliğe sahipti ki ve insanoğlunun nasıl kazanıp nasıl yitirdiğini o kadar iyi biliyordu ki, ayrıca kısa zamanda attığı temeller o kadar sağlamdı ki, eğer ensesinde o ordular olmasaydı ya da sağlığı el verseydi, tüm güçlüklerin üstesinden gelebilirdi. Temellerin sağlam olduğunu gördük zaten. Romagna bir aydan fazla onu bekledi. Roma'da ölüm döşeğinde yatarken güvendeydi. Baglioni, Vitelli ve Orsini Roma'ya gelmelerine karşın ona hiçbir kötülük yapamadılar. İsteddiği biri olmadı, ama ona karşı olabilecek birini de papa seçtirmeyebilirdi. Ne ki Alexander'ın ölümünde sağlığı yerinde olsaydı her şey kolay olurdu. O bana şunu söylemişti; tam da II. Giulius'un papa seçildiği günlerde. Babası öldüğünde hangi sorunlarla karşılaşacağını bildiğini, ama her şeyin çaresini bulabileceğini düşünüyordu. Bir tek bir şey aklından geçmemişti, o da babası öldüğünde kendisinin de ölüm döşeğinde olacağı.

13. Dükün eylemlerini toparlamak adına girişimlerini özetlersek, kınanacak bir yanının olmadığını görüyorum. Dahası, işi yazgıya bırakıp ve başkalarının silahlı gücüne güvenerek hükümdar olmuşlara örnek olması bağlamında, şimdi yaptığım gibi, girişimlerini sergilemiş olmamın da yerinde olduğunu düşünüyorum. Çünkü Valentino yürekli biri olarak ve olağanüstü beklentilerinden ötürü ülkeyi başka türlü yönetemezdi. Ona bir tek babasının erken ölümü ve kendisinin hastalığı engel oluşturdu. Yeni oluşturduğu hükümdarlığında kendisini düşmanlarına karşı güvenceye almak gereğini duymak, dostlar edinmek, gücüyle ya da hileye başvurarak kazanmak, halkı tarafından sevilen ve korkulan, askerleri tarafından sevilen ve izlenen biri olmak, karşı koyabilecek ya da karşı koymak zorunda kalanları ortadan kaldırmak, yeni yöntemlerle eskileri yenilemek, hem sert ve hoşgörülü, hem de soylu ve özgürlükçü olmak, sadık olmayan askeri güçleri yok etmek ve yenilerini oluşturmak, kral ve hükümdarlarla dostluk kurarak, onların kendisine hizmette kusur etmeyecek ancak karşı olduklarında zarar vermekten çekinmelerini sağlayacak bir yol, yöntem öğrenmek isteyenlere gösterebileceğim en taze örnek, kanımca Valentino'nun eylemlerinden başkası değildir.

14. Valentino, bir tek II. Giulius'un papa seçilmesi konusundaki basiretsizliğinden ötürü eleştirilebilir. Seçimini yanlış yapmıştır. Çünkü dediğim gibi, kendi istediği birini papa seçemedi ve kendisine karşı olabilecek birinin seçimini de engelleyemedi. Ayrıca kendisinin zarar verdiği ya da papa olduktan sonra kendisinden korkacak kardinallerin seçilmelerine asla onay vermemesi gerekirdi. Çünkü insanlar ya korkudan ya da nefretten zarar verirler. Dükün zarar verdikleri arasında, ötekilerin yanında, San Pietro ad Vincula¹, Colon-

1 San Pietro Kardinali Giuliano Della Rovere (1443-1513) 28 Ekim 1503'de II. Giulius adıyla papa seçildi (1503-1513). İtalya'da Papalığın dünyevi gücünü artırdı, 1508'de Venediklilere karşı Cateau Cambresis ve 1512'de de Fransa'ya karşı Kutsal Birliği oluşturdu.

na, San Giorgio, Ascanio kardinalleri vardı. Fransa Krallığı'na bağlı olduğu için Rouen Kardinali ve akrabalık ilişkilerinden ve şükran duygularından ötürü Valentino ile iyi ilişkiler içinde olan İspanyol kardinaller dışında, öteki kardinallerin papa olduktan sonra ondan çekinecek nedenleri vardı. Bu bağlamda, dük, bir İspanyolu papa seçtirmeliydi. O olmazsa Rouen Kardinali de olurdu, ama San Pietro ad Vincula Kardinali asla. Büyük insanların, güncelde kendisine yapılmış iyiliklerden ötürü eskiden boyun eğmek zorunda kaldıkları kötülükleri unuttuğunu söyleyen varsa yanlıyordur. Valentino bu seçimde yanıldı ve bu da onun sonu oldu.

VIII

Alçakça yollardan hükümdarlığa ulaşanlar üstüne

1. İnsanoğlunun tümüyle yazgının yardımı ya da kendi becerisine yaslanmadan yalın yurttaşlıktan hükümdarlığa yükselmekte başvurulabileceği iki yolu daha vardır. Bunlardan birinin cumhuriyetlerden söz edildiğinde ayrıntılı olarak ele alınması gerekse de, bence, burada da unutulmamasında yarar vardır. Bunlardan biri alçakça ve iğrenç yollarla iktidarı ele geçirmeye dayalıdır; öteki de yurttaşlarının onayını alarak ülkesinde hükümdar olmaktır. İlk yola, ayrıntılı bir tartışmaya girmeden biri eskil, öteki çağdaş iki örnek gösterebiliriz. Bu yola başvurmak zorunda kalanların öykünebilecekleri örnekleri sunmamız yeterli olacaktır.

2. Sicilyalı Agathocles¹, yalın bir yurttaş, en alt, en aşağılanmış katmandan gelmiş olmasına, çirkin ve aşağılık yazgısına karşın Syrakusa² kralı oldu. Bir çömlekçinin oğluydu. Yaşamının tüm evrelerinde bayağı bir yaşantısı oldu. Ancak

1 Syrakusa tiranı. *Padre figulo natus* (çömlekçinin oğlu olarak dünyaya geldi) diyor Giustino.

2 Sicilya'da bir liman kenti. Adanın yarısı Syrakusa'ya bağlanmış, öteki yanına Kartacalılar egemendi.

bu bayağılığını büyük bir ruh ve bedensel erdemle besleyerek meslek olarak seçtiği askerliğin her kademesinde başarı gösterdi ve sonunda orduya başkomutan oldu. Bu makama oturduktan sonra doğallıkla kendisine sunulan iktidarı hiç kimseye borçlu olmadan zorbalıkla elinde tutmak istemiş ve hükümdar olmayı kafaya koymuştu. Tasarımını sonuçlandırmak için Sicilya üzerinde egemenlik kurmak isteyen Kartacalı Amilcar¹ ile anlaşarak bir sabah sanki devlet işlerini konuşacakmış gibi senatörleri ve ülkenin önde gelen varlıklarını meydanda toplamış ve bir işaretiyle tümünü öldürtmüştü ve o ölümlerin üzerine hiçbir direnmeyle karşılaşmadan kent üzerindeki iktidarını ilan etmişti. İki kez Kartacalılar tarafından püskürtülmüş ve kuşatılmış olmasına karşın kentini savunabildiği gibi, güçlerinin bir bölümünü kuşatmaya direnmek için bırakırken diğer bölümü ile Afrika'ya saldırmış ve kısa zamanda Syrakusa'yı kuşatmadan kurtarmış, Kartacalıları perişan etmişti. Sonunda Kartacalılar antlaşma yapıp Afrika ile yetinmiş, Syrakusa'yı Agathocles'e bırakmak zorunda kalmışlardı.

3. Onun yaşamını ve girişimlerini incelemeye alan biri yaşadıkları üzerinde yazgının etkisinin ya hiç olmadığını ya da çok az olduğunu görecektir. Çünkü yukarıda da söylediğim gibi, Agathocles hiç kimseden destek almadı, ama bin bir güçlülük ve tehlikeyle elde ettiği askerlikteki yükselmesiyle hükümdarlığa ulaştı ve ardından çok yüreklice almış olduğu kararlarla onu elinde tutmayı bildi. Yurttaşlarını öldürtmenin, dostlara ihanet etmenin, acımasız, inançsız ve dinsiz olmanın adı erdem değildir. Tüm bunlar insana hükümdarlık kazandırabilir, ama san kazandırmaz. Eğer Agathocles'in, tehlikelere girip çıkmaktaki yürekliliği, karşıt güçleri göğüslemek ve üstesinden gelmekte gösterdiği ruh yüceliği göz

¹ Hannibal'in babası. (İÖ 290-229). Romalıları Sicilya'da yendikten sonra ülkesinde baş gösteren isyanı bastırdı ve İspanya'yı aldı.

önünde tutulursa, niçin herhangi çok başarılı bir başkomutanın gerisinde gösterilemeyeceği anlaşılır. Ne ki, inanılmaz acımasızlığı, insanlık dışı tutum ve davranışları, yaptığı sayısız bayağılık ve alçaklıktan ötürü örnek insanlar arasında sayılmasının olanaksızlığı ortadadır. Bu nedenle gerçekleştirmiş olduğu girişimleri ne yazgının gücüne ne de öz becerisine bağlanır. Çünkü ne birine ne ötekine başvurmuştur.

4. Güncelden bir örnek vermek gerekirse Papa VI. Alexander'ın papalık döneminde yaşanmış bir olayı anlatmakta yarar var: Fermo'lu Liverotto¹ küçük yaşlarda baba-sız kalınca dayısı Giovanni Fogliani tarafından büyütülmüş ve ilk gençlik yıllarında iyi bir asker olarak kariyer yapsın diye Paulo Vitelli'nin² denetimi altında askeri okula yollanmıştı. Paulo ölünce bu kez kardeşi Vitellozzo'nun denetiminde eğitimini sürdürmüştü, kısa zamanda akıllı ve becerisiyle öne çıkmış, kendi birliği içinde lider olmasını bilmiştir. Başkalarının emrinde çalışmayı onur kırıcı olarak gördüğü için Vitellozzo'nun desteği ve ülkelerinin de özgürlükten çok köleliği yeğleyen hemşerileriyle birlikte Fermo'yu ele geçirmeyi tasarladı. Ardından Giovanni Fogliani'ye, uzun zamandır evinden uzak kaldığını; gidip kendisini ve kentini görmek ve ardından bıraktığı mal varlığını değerlendirmek istediğini yazdı. San ve onur kazanmaktan başka bir şey için çalışmadığını ve yurttaşlarına zamanını boşa harcamadığını göstermek için dostları ve hizmetçilerinden oluşan yüz kişilik bir heyetle görkemli bir biçimde kente girmeyi ve yurttaşlarının da, kendisini, hak ettiği biçimde karşılamaları için gerekli düzenlemelerin yapılmasını arzuladığını, böyle bir karşılamanın gerek kendisine ve gerekse kendisini büyüten dayısının şerefine şeref katacağını belirtti.

1 26 Aralık 1501'de iktidara geldi, bir yıl sonra Cesare Borgia'nın hısnına uğradı ve canından oldu.

2 Pisa savaşında Floransalıların başkomutanıydı. 1 Ekim 1499'da ihanet suçundan idam edildi.

5. Giovanni de yeğenine karşı kendisini borçlu duyumsadığı bir takım görevlerini yerine getirmekten geri kalmadı. Fermo halkı tarafından görkemli bir biçimde karşılatıldı. Liverotto kendi konaklarına yerleşti. Tasarladığı tuzağı yaşama geçirebilmek için gerekli hazırlıkları gizlice yapmak için geçirdiği birkaç günden sonra görkemli bir davet düzenledi ve Giovanni ile birlikte kentin ileri gelen insanlarını davet etti. Benzer davetlerde görülen yiyip içmelerden ve eğlencelerden sonra ev sahibi cinlikle gündemi değiştirdi ve konuşmaları daha hassas konulara yönlendirdi; Papa Alexander'ın büyüklüğünden, oğlu Cesare'den ve girişimlerinden söz etti. Giovanni ve diğerleri konuşulanlara katılırken Liverotto birdenbire ayağa fırladı ve o konuşmaların yeri olmadığını, herkesin bulunduğu bir yerde konuşulamayacağını söyledi ve ardından bir salona girdi, arkasından Giovanni ve öteki yurttaşlar onu izledi. Daha yerlerine oturmamışlardı ki, önceden saklandıkları yerlerden çıkan askerler Giovanni ve ötekilerin hepsini oracıkta öldürdüler.

6. Bu katliamdan sonra Liverotto atına atladı ve kentin sokaklarında bir muzaffer gibi dolaştı ve ardından kent meclisini kuşattı. Paniğe kapılan meclis üyeleri meclisi dağıttı, yeni bir hükümet kurarak onu hükümdar ilan etti. Kendine karşı olan ve zarar verebilecek tüm kişileri yok ettikten sonra yeni askeri ve sivil kararnameler çıkartarak bir yıl süren hükümdarlığı süresince salt Fermo'daki yerini sağlamlaştırmakla kalmadı, çevresine de korku salmaya başladı. Eğer ona babalık etmiş adamı öldürdükten tam bir yıl sonra Orsini ve Vitelli, ayrıca düzenbazlık ve ayak oyunları konusunda da kendisine öğretmenlik yapmış Vitellozzo ile birlikte, demin dediğim gibi, Sinigaglia'da Cesare Borgia'nın oyununa gelip tuzağa düşürülmemiş ve boğazlanmamış olsaydı, onu yerinden etmek tıpkı Agathocles'i yerinden etmek gibi zor olacaktı.

7. Kimileri şunu sorabilir: Çoğu kişinin, bırakın savaşın karmaşık zamanlarında, barışta bile şiddete başvurarak egemenliklerini sürdürememiş olmalarına karşın, Agathocles ve benzeri kişiler nasıl olmuş da bu kadar ihanetten ve baskıdan sonra ülkelerinde güvenli olarak bu denli uzun yaşabilmiş, dış düşmanlardan korunabilmiş, yurttaşlarının hışmına uğramamışlardır? Bunun nedeni şiddetin iyiliğe mi, kötülüğe mi kullanıldığıdır. İyiliğe kullanılmış diyorsam (kötülükten iyilik olarak söz edilebilirse eğer) hepsi bir kerede iktidarı sağlama alabilmek için kullanılmış ve sonra daha fazla uzatmadan olabildiğince halkın yararına olabilecek bir biçime dönüştürülmüş olandan söz ediyorum. Kötülüğe kullanılmış olanlar başlangıçta zayıf olmalarına karşın, biteceği yerde bir biçimde zamanla artmış olanlardır. İlkinin uygulayanlar tıpkı Agathocles gibi iktidarlarını koruyabilir; Tanrı katında ve halkı karşısında haklılık gerekçeleri bulabilirler. Oysa ötekilerin iktidarda kalabilmeleri olanaksızdır.

8. Bu nedenle iktidarı ele geçiren hükümdar gerekli gördüğü şiddeti iyice hesap etmeli ve her gün yinelememek için bir çırpıda uygulamalıdır. Ve yinelemeyince de halkının güvenliğini sağlayarak iyilikle kalplerini kazanabilir. Ya yüreklilik gösteremediği için ya da yanlış hesaptan tersini yapan hükümdar elinden tokmağı düşüremez. Halkı da sürekli baskı altında tuttuğu için onun halkına, halkının da ona bitip tükenmeyen baskıdan ötürü güveni kalmaz. Şiddet tüm hışmıyla ve bir kerede uygulanmalıdır, halk tadına varmamalıdır yoksa canını yakar. Oysa iyilikler azar azar yapılmalı ki tadına varabilsin. Her şeyin ötesinde bir hükümdar halkıyla ilişkilerinde tutarlı olmalı ve iyi ya da kötü her türlü beklenmedik olay karşısında tutarlılığından ödün vermemelidir. Çünkü koşullar zorlar ve halkıyla olan ilişkilerini değiştirmek zorunda kalacak olursa, şiddete başvurmak fırsatını bulamayacaktır. Ve yapacağı iyiliğin de yararı dokunmaz, çünkü istemeyerek yapılmış bir iyilik olarak değerlendirilir ve halk da bundan mutlu olmaz.

IX

Sivil hükümdarlıklar üstüne

1. Bir başka yöntemle geçmek istersek, yalın yurttaşlıktan ayak oyunları olmadan ya da insanlık dışı şiddete başvurulmadan halkın desteğiyle ülkesinde iktidar koltuğuna oturmuş, adına sivil hükümdar dediğimiz (buraya varmak için ne tümüyle yazgı gücü ne de tümüyle beceri gereklidir; gerekli olan, rastlantılara dayalı olan uyanıklıktır) kişileri tartışacağız. Diyorum ki buraya varmak için ya halkın ya da seçkinlerin desteği gereklidir. Çünkü her ülkede bu iki ayrı katmandan insan vardır. Halk, seçkinler tarafından baskıya uğratılmak ve ezilmek istemez; seçkinler de tersine, halkı buyruklarına almak ve ezmek isterler. Bu iki farklı iştahtan bir ülkede üç ayrı sonuçtan biri doğar: Ya hükümdarlık ya özgürlük ya da başıboşluk.

2. Fırsatı yakalayana göre hükümdarlık ya halktan ya da seçkinlerden birinden gelir. Seçkinler halkın baskısına dayanamadıklarında, içlerinden birine saygınlık kazandırıp öne sürerek onu hükümdar yaparlar; ardından onun gölgesinde kabarmış iştahlarını doyururlar. Halk da seçkinlerin baskısına dayanamayınca kendi içinden birini hükümdar yaparak gücünden yararlanır ve kendisini güvenceye alır. Seçkinlerin desteğiyle hükümdarlığa gelen kişi, halkın desteğiyle hükümdar oldandan daha zor iktidarda kalır. Çünkü hükümdar olduğunda kendisi gibi güçlü görünen insanlarla bir arada bulunmak zorundadır ve istediği gibi ne buyruk yağdırabilir ne de insanları evirip çevirebilir.

3. Halkın desteğiyle iktidar olan kişinin yönetimine dışardan müdahale olmaz. Çevresinde onun buyruklarına aldırmayacak hemen hiç kimse yoktur. Ayrıca başkalarına zarar vermeden, dürüst davranarak seçkinleri mutlu etmek olanaklı değildir; oysa aynı şey halk için söz konusu olmaz; ne ki halkın baş koyduğu erek seçkinlere göre daha haklıdır,

çünkü seçkinler ezmek, halk ezilmemek ister. Ayrıca halk kalabalık olduğu için yönetimi benimsemeyen bir kitle karşısında hükümdar kendisini güvencede duymaz, oysa seçkinler sayıca az oldukları için daha güvencedir. Hükümdarın başına düşman halktan gelebilecek en büyük bela terk edilecek olmasıdır, ama kendisine düşman seçkinler onu terk edebilecekleri gibi ona karşı harekete de geçerler. Seçkinler öngörülü ve uyanık kişiler oldukları için zaman yitirmezler ve kazanma olasılığı olan güçlüden yana tavır koyarak kişisel çıkar sağlamaya çalışırlar. Hükümdarın hep aynı halkla yaşamak zorunluluğu vardır, ama seçkinleri kendi keyfine göre saltanattan eder ya da saltanat verir, sanlarını bir gün alır, ertesi gün iade eder.

4. Bu konuyu netleştirmek açısından büyükleri temelde iki sınıfa ayırmış olduğumu söylemeliyim. Ya yaşam biçimleri bağlamında türünden senin yazgına dayalı olarak yönetilenlerdir ya da bağımsız yaşamayı yeğleyenlerdir. İlkinden olanlar eğer açgözlü değilseler, sevimli ve sayılmalıdır. İkinciler iki grupta ele alınmalıdır. Birinci grupta olanlar korkak ve ruhsuz oldukları için böyle davrananlardır ki bilgili, işe yarar oldukları zaman sonuna kadar onlardan yararlanmalısın. Onlar, esenlikli günlerinde onur duyacağın, kötü günlerinde korkmayacağın kişiler olacaklardır. Ama kişisel ihtiraslarından ötürü bilinçli olarak sana uymayanların tavır, senden çok kendi çıkarlarını düşündüklerinin göstergesidir. Hükümdar, tıpkı bilinen düşmanları gibi bunlara dikkat etmelidir, çünkü kötü gününde iktidarın çökmesine yardımcı olurlar.

5. Halkın desteğiyle hükümdar olan kişi onun dostluğunu korumak zorundadır. Bu da kolaydır, çünkü halkın bir tek beklentisi vardır. Halk zulme katlanmak istemez. Ama halka karşı seçkinlerin desteğiyle hükümdar olmuş biri, her şeyin ötesinde halkın beğenisini kazanmak zorundadır. Halkın korumasını üstlendiği sürece zor olmayacaktır. Çünkü

insanlar kötülük beklediklerinden iyilik gördüklerinde o kişiye daha çok ısınırlar. Bu nedenle halk sanki hükümdarı saltanata yükselten kendisiymiş gibi ona bağlanır. Hükümdarın halkın gönlünü kazanmasının koşullara göre değişen farklı yolları vardır, ama hiçbiri kesin bir kural olarak sıralanamaz. Onları konu etmeyeceğiz.

6. Sonuç olarak diyeceğim şu ki hükümdar halkın dostluğunu kazanmak zorundadır. Tersine, halkı karşısına aldığı kötü günlerinde çaresiz kalır. Sparta Kralı Nabis¹, Yunanistan'ın tümünden kuşatılmasına ve çok başarılı bir Roma ordusunun saldırısına karşı koyduğu gibi yurdunu ve devletini korumasını bildi. Ve tehlike kapıyı çaldığında çok az kişiye karşı önlem aldı. Tersine olsaydı, bu yol yetmezdi. Benim bu savıma, halka güvenen çamura batar, gibi dillere pelesenk olmuş bir halk deyişine dayanarak kimse karşı çıkmaz. Bu karşı sav bir yalın yurttaş için geçerli olabilir. Sıkıştığı anda halkın kendisini kurtarmasını bekleyebilir, ama bu destek gelmeyebilir. Örneğin, düşmanlarına ya da toz kondurulamaz yöneticilere karşı giriştiği bir davada halka güvendiği için yarı yolda kalabilir. Tıpkı Roma'da Gracchus kardeşler² ve Floransa'da Giorgio Scali'nin³ başına gelenler gibi. Oysa yetkeli, yürekli ve düşman güçlere karşı ne yapacağını bilen, gerekli önlemleri alabilmiş olan, ayrıca ortaya koyduğu cesaret ve verdiği emirlerle halkın ruhsal gücünü diri tutan bir hükümdar asla halkının ihanetine uğramaz ve ayağını yere sağlam bastığını kendisi de görür.

1 İÖ 207-192 yılları arasında yaşamış, zulmüyle ünlenmiş Sparta tiranı.

2 Tiberius Sempronius Gracchus (İÖ 162-133) ve Caius Sempronius Gracchus (İÖ 154-121) kardeşler. Halk temsilcisiyken Roma imparatorluğu'ndaki soylu sınıfın toprak hirsını dizginlemek için savaşım vermişler bu yönde tarım yasası önerileri getirmişlerdir. İkisi de öldürülmüştür.

3 Floransalı varisli işadamları. Ciompi isyanının (1378) ardından halka önder oldu. Ancak devleti yönetmeyince 17 Ocak 1382'de idam edildi.

7. Bu hükümdarların halka dayalı bir yönetim biçiminden mutlak bir yönetim biçimine geçmeleri durumunda yönetimlerini tehlikeye atmaları kaçınılmazdır. Çünkü bu hükümdarlar ya kendi başlarına ya da üst düzey yöneticilerin yönlendirmesiyle ülkeyi yönetirler. Son seçenekte ayakta durmaları daha zor ve daha tehlikelidir; çünkü hükümdarlar, kendilerinden önce yüksek yöneticiler olarak o göreve atanmış olan kişilerin istencine göre devinmek zorunda kalırlar. Bu kişiler, özellikle zor zamanlarda, ya ona karşı gelecek ya da onun sözünü dinlemeyerek hükümdarın çöküşüne neden olabilirler. Hükümdar o dar zamanlarda mutlak yönetime geçemez, çünkü yöneticilerden emir almaya alışık olan halk ve uyruğu o aşamada hükümdarın buyruklarına ayak uyduramaz. Hükümdar da ne olacağı belli olmayan zamanlarda güvenebileceği kişi bulmakta zorluk çeker. Aynı hükümdar, karışık zamanlarda barışçıl zamanların dingin ortamını bulamaz; çünkü böylesi ortamlarda yurttaşların devlete gereksinimi vardır, herkes her işi yapar, didinir, çırpınır, çalışır ve gerekirse, canını vermeye hazırdır hükümdarı için, ölüm o zaman uzaklardadır. Devletin yurttaşına gereksinim duyduğu karışık zamanlarda çok az kişiyi ortalarda bulursun. Böylesine bir işe girişmek o kadar tehlikelidir ki ancak bir kez denenebilir. Ama bilge bir hükümdar her koşulda ve sürekli, yurttaşın devlete ve hükümdara gereksinim duyacağı bir yol bulmalıdır; böyle olursa halk sürekli onun eline bakar.

X

Hükümdarlıkların gücü nasıl ölçülmelidir?

1. Bu hükümdarlıkların özelliklerini incelerken bir başka konuya da bakmak gerek. Bir başka deyişle, çok büyük bir devlete sahip bir hükümdar gereksinim duyduğunda kendi başına ayakta durabilir mi, yoksa kendini savunmak için

hep başkalarından mı yardım almak zorundadır? Şimdi ben konuyu daha iyi irdeleyebilmek için ya insan ya da parasal güçlerine dayalı olarak karşılarına kim çıkarsa çıksın baş edebilecek bir ordu oluşturup tek başlarına ayakta kalabilenleri nasıl değerlendiriyorsam, yardım almadan düşmana karşı duramayacakları için başkalarının desteğine gereksinim duyan ve düşmanı göğüslemek yerine kentin surlarının arkasına saklanarak salt kentini savunanları öyle değerlendirdiğimi söylüyorum. Birincilerden söz ettik, ama ilerde ne yapmaları gerektiğini söyleyeceğiz. İkinciler için söyleyecek fazla bir şey yok. Bir tek, yaşadıkları kentleri güçlendirerek korumasını bilmeleri yönünde bu hükümdarları uyarmak ve kentin dışında kalan bölgelerle ilgilenmelerine gerek olmadığını kendilerine anımsatmak istiyorum. Kentini sağlama alır, sonra eğer dediğim gibi ve ileride söyleyeceğim gibi, halkını da yanına alırsa, öteki devletler saldırmadan önce bir kere değil, iki kere düşünürler. Çünkü insanlar zorlukların olduğu yerlere saldırmaya karşıdırlar ve herkes sapasağlam surlarla çevrili ve halkı tarafından sevilen bir hükümdarın ülkesine saldırmanın kolay olmayacağını bilir.

2. Alman kentleri çok özgürce yaşarlar. Az toprakları vardır ve imparatorlarına, özgürlüklerine zarar vermeyecek ölçüde saygılıdırlar. Ne ondan ne çevredeki güçlü komşularından korkarlar. Çünkü öyle sıkı bir biçimde donanmışlardır ki oraya saldırmanın güç ve can alıcı olduğunu herkes bilir. Tüm Alman kentleri surlarla ve kocaman hendeklerle çevrilidir ve yeterince topçu gücüne sahiptir. Halk ambarları her zaman bir yıllık yiyecek, içecek ve yakacakla doludur. Ayrıca devlet hazinesini zarara sokmadan bir yıl boyunca halkı besleyebilmek için kentin yaşamını ve canlılığını ayakta tutan ve insanların geçimini sağlamaya yarayan zanaatlar uydurulmuştur. Her zaman savaşa hazır orduları vardır. Gözde askeri eğitimleri güncel tutabilmek için çokça düzenlemeler yapılmıştır.

3. İyi bir biçimde korunmuş bir kente sahip ve halkının nefret etmediği bir hükümdara saldırılamaz. Saldırıldığını varsayalım, saldıran rezil olur. Çünkü bu dünyanın işleri o kadar belirsiz ve sonu gelmez ki bir hükümdarın bir yıl boyunca hiçbir şey yapmadan ordularını bir kuşatma için surların dibinde tutması nerdeyse olanaksızdır. Ya halkın surların dışında malı mülkü varsa, ya düşman onları yakıp yıkarsa, o zaman halkın sabır göstermesini, o uzun kuşatma sürecinden doğan sıkıntıyı çekmesini beklemek ve uğradıkları zarar ziyana karşın hükümdarlarına olan bağlılıklarını sürdüreceklerini düşünmek olanaksızdır, diye kimileri karşı çıkarsa, benim onlara vereceğim yanıt şu olur: Güçlü ve yürekli bir hükümdar, kimi zaman bu yazgısızlığın uzun sürmeyeceğini söyleyip insanlarına umut dağıtarak; kimi zaman düşmanın acımasızlığını anımsatarak, kimi zaman başkaldırma olasılığı olan kişileri ustalıkla zararsız kılarak tüm bu güçlüklerin üstesinden gelecektir. Ayrıca düşman işgal etmek istediği ülkenin topraklarına geldiğinde, savunmadaki insanların heyecanı ve savunma arzuları doruğa ulaşmışken, doğal olanı yaparak, her tarafı yakıp yıkar, çünkü o anda kuşatma altındaki insanların akli ve fikri tümüyle ülkelerinin kale içini savunmaya yöneliktir. Bu aşamada ülkesini savunan hükümdarın şundan kuşkusu olmamalıdır: Birkaç gün sonra, ne kadar çok heyecan düşer, insanların zarar ve ziyana uğramış oldukları ve çaresiz kaldıkları kesinlik kazanır, ayrıca büyük ölçüde çaresizlik yaşanırsa, o zaman malı mülkü hükümdarı savunmak için yakılıp yıkılan halk, hükümdarın, bu zarar ziyandan ötürü kendilerine karşı bir yükümlülüğü olduğu düşüncesinden kalkarak onun etrafında o kadar çok sıkı bir bağlaşıklık güç oluşturur. İnsanın doğasında vardır. Gördüğü iyiliğin karşılığı için kendisini ne kadar yükümlü duyumsarsa, yaptığı iyiliğin karşılığında da o kadar beklenti içine girer. Bu nedenle tüm söylediklerimiz göz önünde tutulduğunda sağduyulu bir hü-

kümdarın yiyecek, içecek ve savunma sıkıntısı yoksa, kuşatma süresince halkının içine su serpmesinin zor olmayacağını söyleyebiliriz.

XI

Ruhban sınıfın hükümdarlıkları üstüne

1. Bu aşamada bize yalnızca ruhban sınıfının hükümdarlıklarını tartışmak kalıyor. Bu hükümdarlıklar iktidarı elde etmeden sorunlarla karşılaşır, beceriyle (erdem) ya da yazgının yardımıyla elde edilirler, biri ve öteki olmadan korunurlar, çünkü bu hükümdarlıklar dinin çok eskiye dayanan kurumlarınca desteklenirler ve hükümdar her ne biçimde bir yönetim süreci geçirirse geçirsün ve yaşam biçimi izlemiş olursa olsun devletin başında kalır. Bir tek bu hükümdarlıkların savunmadıkları devletleri, bir tek bu hükümdarlıkların yönetmedikleri uyrukları vardır; savunulmamış olmalarına karşın devletleri ellerinden alınmamıştır, uyrukları yönetilmemiş olmalarına karşın gocunmamışlar ve hükümdarlarından kopmak gibi bir sorunları olmamış, böyle bir şeyi ne düşünmüşler ne de yapabilmişlerdir. Yalnızca bu hükümdarlıklar güvenli ve mutlu olanlardır.

2. Ama bu hükümdarlıklar insan aklının eremeyeceği üstün gerekçelerle yönetildikleri için ben bu konuda konuşmayacağım. Tanrı buyruğuyla kurulup ve korundukları için onlardan söz etmek ancak kendini beğenmişlerin ve korkusuz insanların işidir. Ama birileri, Alexander'a gelinceye kadar İtalyan hükümdarlarının, yalnızca hükümdarlarının değil, irili ufaklı baronların, beylerin önemsemediği Kilise'nin dünyevi iktidarının nasıl olup da daha sonra böylesine genişlediğini ve güç kazandığını, şimdi bir Fransız kralının ondan niçin böyle çekindiğini ve kralı nasıl İtalya'dan söküüp attığını, Venediklileri darmadağın ettiğini bana soracak olursa, her-

kesin bilmesine karşın ben gene de belleğimizi tazelemek isterim.¹

3. Fransa Kralı Charles İtalya'ya girmeden önce bu ülke Papalığın, Venediklilerin, Napoli kralının, Milano dükünün ve Floransalıların egemenliği altındaydı. Bu iktidarların iki konuda duyarlılık göstermeleri gerekiyordu: Biri, bir yabancı'nın askeri gücüyle İtalya'ya girmesine izin verilmeyecekti; öteki de içlerinden hiçbiri sahip olduklarının dışında toprak işgaline kalkmayacaktı. Üzerinde kuşku duyulan ve denetlenmesi gerekenler Papa ve Venediklilerdi. Venediklilerin önünü kesmek için diğer tüm devletlerin birlikteliği gerekiyordu, Ferrara'yı savunmak için oluşturulan dayanışmada olduğu gibi. Papayı dizginlemek için de ötekiler, Romalı baronlardan yararlanıyorlardı. Onlar da Orsini ve Colonnese olarak ikiye bölündükleri için aralarında sürekli didişiyorlardı. Baronlar papanın gözleri önünde, ellerinde silahlar dolaşırken, onun ne kadar zayıf ve çaresiz biri olduğuna işaret etmiş oluyorlardı. Arada bir yürekli bir papa çıkıyordu, Xystus² gibi, ama yazgının cilvesinden mi, yoksa kişisel beceriksizliğinden mi bilinmez, o da böylesi bir koşullanmadan kurtulamamıştı. Yaşamlarının kısa oluşu bunun nedeniydi. Papaların ortalama on yıl iktidarda kaldığını varsayalım. Bu kısa süreçte fraksiyonlardan birinin burnunu kırmaya kalksa zor yapardı. Diyelim ki bir papa Colonnese'leri nerdeyse silip süpürecekken, bir başka papa tahta çıkıyor ve Orsinilere karşı oluyordu ve Colonnese'leri diriltiyor, ama Orsinileri silip süpürecek zamanı olmuyordu. Böylesi değişken bir or-

1 1508'de Venediklilere karşı Papa II Julius, Fransa Kralı XII Louis, German İmparatoru Maximiliano ve İspanya Kralı Ferdinando'nun oluşturdukları Cambrai birliğini anımsıyor. Papa bu birlikle Fransızları oyuna getirmiş, önce Venediklilerin üstüne salmış, sonra Fransızları Lombardia ve Genova'dan kendisi kovalamıştır.

2 IV. Xystus (Sixtus) adıyla papa olan (1471-1484) Francesco Della Rovere (1414-1484)

tam, İtalya'da Papalığın dünyevi iktidarının ciddiye alınmamasına neden oluyordu

4. VI. Alexander iktidara gelince, para ve asker gücüyle o güne dek gelmiş geçmiş tüm papalardan çok daha fazla neler yapabileceğini gösterdi. Papa, Dük Valentino'yu kullanarak ve Fransızların İtalya'ya inişlerinden yararlanarak, yukarıda Valentino'dan söz ederken anlattığım işleri yaptı. Düşüncesinde Kilise'yi değil, Valentino'yu kaldırmak olsa da yaptıklarının tümü Kilise'nin büyümesine yaradı. Kilise, Papa ve Valentino'nun ölümünün ardından hazıra konarak baba-oğulun kazanımlarının mirasçısı oldu. Daha sonra II. Giulius papa oldu ve elinin altında büyük bir Kilise buldu. Kocaman Romagna eyaletinin sahibiydi. Roma'daki baronların soyu tükenmiş; Alexander'ın zulmü karşısında farklı fraksiyonlar yok olmuşlardı. Ayrıca Alexander'dan önce hiç denenmemiş ve para sağlamaya yarayan bir yolu açık buldu.¹

5. II. Giulius öncelinin yolunu izlemekle kalmadı, büyüdü; Bologna'yı ele geçirmeyi, Venediklileri yok etmeyi ve Fransızları İtalya'dan kovmayı düşündü. Tüm girişimlerinde başarılı oldu ve birilerini değil de Kilise'yi büyütme için ne kadar çok iş yaptıysa, o kadar çok şanı ve sanı yayıldı. Orsini ve Colonnesileri nasıl bulduysa öyle bıraktı; kendi aralarında anlaşmazlıklara neden olacak bir şeyler olsa da onları dizginleyecek iki şey vardı: Biri, Kilise'nin onları korkutacak ölçüde olan büyüklüğü; öteki de aralarındaki sürtüşmeyi körukleyecek kardinallerin olmayışydı. Kilise'ye kardinal verdikleri her kez bunların rahat durdukları görülmemiştir. Çünkü bunlar Roma'da olsun, dışarıda olsun taraftarları kışkırtmışlar ve baronlar da onları desteklemek zorunda kalmışlardır. Böylece yüksek dereceli din görevlilerinin hırsı baronlar arasında sürtüşme ve kavgaya neden olmuştur. Bunun

Bu yol, kilise görevlerinin ruhbanlardan en fazla parayı verene el altından satılmasydı.

sonucu olarak Papa Leo hazretleri¹, papa olduğunda Kili-se'yi çok güçlü buldu. Umarız, papa hazretleri, silah ve şid-det kullanarak Kilise'yi büyüten öncellerinden farklı olarak erdem, beceri ve başka nitelikleriyle onu çok daha büyük ve saygıdeğer kılsın.

XII

Askeri birlik türleri ve paralı askerler

1. Başta tartışmaya açtığım hükümdarlıkların tüm nite-likleri üzerine konuştuktan, olumlu ve olumsuz yanlarını ir-deledikten ve ele geçirilmeleri, korunmaları için başvuru-lan yolları gösterdikten sonra, şimdi de sözünü ettiğim hüküm-darlıkların her birinde genel olarak var olan savunma ve sal-dırı biçimlerine değinmem gerekiyor. Yukarıda, bir hüküm-darlıkta altyapının sağlam olması gereğinin olmazsa olmaz bir koşul olduğunu, tersine bir durumda o hükümdarlığın yok olmasının kaçınılmaz olacağını söylemişim. Yeni olsun, eski olsun, karma olsun tüm hükümdarlıkların sahip olması gereken temel altyapı, iyi yasalar ve güçlü silahlı kuvvetleri-nin varlığıdır. İyi ordular olmadan iyi yasalar olamayacağına göre ve iyi orduların bulunduğu yerde iyi yasaların olması gerektiği gerçeğinden kalkarak yasaları bir kenara koyup si-lahlı kuvvetlerden söz edeceğim.

2. Devletini savunmak için bir hükümdarın kullandığı si-lahlı güçler ya kendi öz ordusudur, ya paralı askerlerden oluşmuştur, ya yardımcı askerlerdir ya da karmadır. Paralı ve yardımcı askerlerden oluşmuş ordu yararsız ve tehlikelidir. Birileri devletini paralı askerlerle ayakta tutmaya kalkacak olursa, devletin güvenliğini sağlayamayacağı gibi, onu ge-leceğe de taşıyamaz. Çünkü bu ordular dağınık ordulardır. Hırslıdırlar, disiplinsiz ve haindirler, dostlarının önünde ka-

¹ X. Leo (Leone) adıyla papa olan (1513-1521) Giovanni de Medici.

badayı, düşmanlarına karşı alçaktırlar, Tanrı'dan korkmaz, insanlara güvenmezler; onlarla girişeceğin saldırıyı ne kadar geciktirirsen, o kadar yıkılmadan ayakta kalırsın; barışta seni soyup soğana çevirecekler onlardır, savaşta düşmanların. Bunun nedeni onları savaş alanlarında tutacak ne yurt aşkı ne de bir başka gerekçeleri vardır. Senin uğruna ölmeyi istemelerini beklemek için aldıkları birkaç kuruş da yeterli değildir. Barış zamanında seninle olmayı arzulayan bu insanlar, savaş zamanında ya kaçarlar, ya çekip giderler.

3. Bu konuda insanları inandırmak zor değildir. İtalya'nın bugün içinde bulunduğu perişanlığın nedeni uzun yıllar paralı askerlerden oluşan orduların eline düşmesinden başka bir şeye dayalı değildir. Paralı askerler kimi komutanlarından ötürü başlangıçta başarılı oldular, ele avuca sığmaz göründüler, ama yabancı güçler İtalya'ya girer girmez gerçekte ne mal olduklarını sergilediler. O kadar ki Kral Charles İtalya'yı hiçbir direnmeyle karşılaşmadan ele geçirdi¹. Ve günah, bizim günahımızdı. Bunu söyleyenler doğru söylüyorlardı, ama o günahlar onların sandığı günahlar değil, benim söylediklerimdir. Ve bu günahlar hükümdarların günahlarıydı, cezasını da onlar çekti.

4. Paralı askerlerden gelecek kötülükleri daha belirginleştirmek istiyorum. Paralı komutanlar silah kullanmakta ya çok becerikliler ya da değiller. Eğer becerikli kişilerse onlara güvenmemek gerek, çünkü giderek daha güçlü olmaktan başka bir şey düşünmezler. Bunu da ya onların para babası olan, senin üzerinde ya da sana zararı dokunmayan birileri üzerinde baskı kurarak gerçekleştirirler. Ama komutan becerikli bir subay değilse, o zaman kaçınılmaz olarak seni perişan eder. Eline silahı alan herkes, paralı asker olsun olmasın bunu yapar diye birileri itiraz etmeye kalkarsa, o zaman si-

1 Özgün metinde "tebeşirle çizdi" yazılıdır. Papa VI. Alexander'ın ifadesine göre ordugâhını nereye kuracağını bile biliyormuş.

lahların kimin denetiminde olduğuna bakacaksın, derim. Bir hükümdarın mı, yoksa bir cumhuriyetçinin mi? Hükümdarın bizzat kendisi gider ve komutanın işini yapar. Cumhuriyet, yurttaşlarını yollar. Ve gönderdiği insanın işi başaramadığını gördüğünde onu değiştirmek zorundadır. Ama onu yeterli gördüğünde çizmeyi aşmasın diye yasalarla onu sıkıya almak kaçınılmazdır. Deneyimler göstermiştir ki başkalarından yardım almayan silahlı hükümdarlar ve cumhuriyetçiler büyük başarılar kazanırken, paralı askerlere güvenenler zarardan başka bir şey görmemişlerdir. Ayrıca kendi ordusu olan bir cumhuriyetin, yurttaşlarından birinin boyunduruğuna girmesi, ordusu yabancı silahlarla donanmış olandan çok daha zordur.

5. Roma ve Sparta yüzyıllar boyu ellerinde silahlar, özgürce yaşadılar. İsviçreliler de son derece silahlanmış olarak çok özgürce yaşadılar. Paralı askerlere eskil bir örnek vermek istersek Kartacalıları gösterebiliriz. Roma'ya karşı yaptıkları ilk savaştan sonra başlarındaki komutan kendilerinden biri olmasına karşın, nerdeyse paralı askerlerin sultasına girmişlerdi. Makedonyalı Philippos¹, Epaminandos'un ölümünden sonra Thebaililer tarafından komutanlığa getirilmişti. Utkudan sonra özgürlüklerini aldı ellerinden. Dük Filippo ölünce, Milanolular Venediklilere karşı Francesco Sforza'yı parayla tuttular. Sforza Venediklileri Caravaggio savaşında alt ettikten sonra düşmanla birleşip para karşılığı hizmet verdiği Milanolulara karşı tavrı aldı. Baba Sforza, Napoli Kraliçesi Giovanna'nın bir askeriye bir anda onu silahsız, ortada bıraktı. Kraliçe de tahtını yitirmemek için kendisini Aragona kralının kucağına atmak zorunda kaldı.²

¹ Büyük İskender'in babası.

² Napoli Kralı Ladislao'nun hizmetinde bir komutan olan Muzio Attendolo Sforza. 1414'te kralın ölümünden sonra tahta geçen Kraliçe II. Giovanna'ya 1426'da başkaldırdı. Kraliçe Aragona ve Sicilya Kralı Alfonso'yu oğul ve veliaht olarak tanıyarak destek sağladı.

6. Ama Floransalılar ve Venedikliler, zamanında bu askerler sayesinde çok güçlendiler ve komutanlar hükümdarlığa göz dikmeden ülkeyi savunmayı sürdürdüler diye, biri bana karşılık verecek olursa, ona vereceğim yanıt, bu konuda Floransalılara yazgının yardım ettiğini söylemek olacak. İhtiraslarından korkacakları komutanlardan kimileri savaş kazanamadılar, kimileri dirençle karşılaştılar, kimileri ihtiraslarını başka biçimde doyurdular. Savaş kazanamamışlardan biri Giovanni Acuto idi.¹ Savaş kazanamadığı için bağlılığını anlamak olanaksızdı. Ama eğer savaş kazanmış olsaydı, Floransalılar onun egemenliğine girerdi, bunu herkes biliyordu. Sforza'nın karşısında her zaman Braccio vardı ve birbirlerini sürekli denetliyorlardı. Francesco, Lombardia'ya göz koymuştu; Braccio² Kilise ve Napoli Krallığı'na. Ama yakın zamanda oluşan bir olaya gelelim. Floransalılar Paulo Vitelli'yi kendilerine komutan yapmışlardı. Vitelli çok akıllı bir adamdı ve yalın bir yurttaşken adı, sanı bilinen biri oldu. Pisa'yı haklamış olsaydı, Floransalılar ona boyun eğmek zorunda kalacaktı. Bunu hiç kimse yadsıyamaz. Ve eğer karşı tarafın komutanlığını üstlenmiş olsaydı, yapacakları hiçbir şey kalmayacaktı. Başka bir yere gönderemeyince de onun emrine boyun eğmek zorunda kalacaklardı.

7. Gelelim Venediklilere: Onların siyasal yaşamını irdelemek istersek (kara savaşlarına girmeden önce) kendi ordularıyla savaşçılarından kendilerinden emin ve etkin biçimde devindiklerini söyleyebiliriz. Bu savaşlarda ülkenin seçkin insanları, silahlı halkıyla birlikte çok başarılı oldular. Ne ki karada savaşmaya başladıklarında aynı beceriyi gösteremediler. Ve İtalya'nın geri kalan kısmında uygulanan yöntemlere başvurdular. Karadaki işgal girişimlerinin ilk zamanlarında

1 İtalya'da Giovanni Acuto adını alan paralı asker komutanı İngiliz John Hawkwood. 1377'de Floransa'nın hizmetindeydi.

2 Andrea Braccio da Montone.

küçük bir devlete sahip oldukları ve adı, sanı bilinen bir devletin yurttaşları oldukları için başlarındaki komutanlara pek aldırmadılar. Ama Carmagnola¹ adında bir komutanın yönetiminde, giderek daha çok toprak işgal etmeye başlayınca yaptıkları yanlışın ilk göstergesine tanık oldular. Carmagnola'nın Milano düküne karşı gözü pek savaştığını görmüşler ve onun komutasında dükü devirmişlerdi. Ne ki, daha sonra komutanın savaşlarda gönülsüz olduğunu, kazanmak istemediğini saptamışlar ve onunla artık savaş kazanamayacaklarını düşünmüşlerdi. Almış oldukları toprakları yitirmek için işine son veremeyeceklerini anlamışlar, kendi güvenliklerini sağlama almak için onu öldürmüşlerdi. Sonraları Bartolomeo da Bergamo, Roberto da San Severino, Pitigliano kontu² vd. gibi komutanları oldu. Onlarla başarı beklemiyor, yenilgi korkusu yaşıyorlardı. Nitekim Vailà'da olduğu gibi, sekiz yüz yılda uğraş vererek elde ettiklerini bir günde yitirdiler. Çünkü paralı askerlerin utkuları geç, yavaş gelen, zayıf utkulardır. Ancak kayıpları beklenmedik ve olağanüstüdür. Benim paralı askerlerle ilgili olarak İtalya'daki bu örnekleri vermekteki amacım yıllardır paralı askerlerin sultasında kalan bu ülkede sorunun kökenine inmek ve yaşam süreçlerini görerek soruna çözüm bulmaktır.

8. Son zamanlarda imparatorluğun İtalya'nın dışına itilmiş olmasından ve papanın dünyevi iktidar kazanmasından ötürü İtalya'nın birçok kent devletine bölünmüş olduğunu siz de anlamışsınızdır, çünkü büyük kent devletlerinin birçoğu, zamanında, imparatorun desteğini alarak kentleri baskı

-
- 1 Carmagnola Konru Francesco Bussone. Komutan olarak önceleri Filippo Maria Visconti'nin daha sonra da Venedik Cumhuriyeti'nin hizmetinde bulundu. 5 Mayıs 1432'de Venedik'te ihanetle suçlandı ve idam edildi.
 - 2 1448'de Caravaggio'da Sforza'nın milislerine yenilen Bartolomeo Colleoni da Bergamo; 1482-1484 Ferrara savaşında Venediklilere komuta eden Roberto da San Severino. 14 Mayıs 1509'da Vailà (Agnadello) savaşında Venedikli milislere yenilen milis komutanı Pitigliano Kontu Niccolò Orsini.

altında tutan soylulara karşı direnişe geçtiler ve Kilise de dünya işlerinde söz sahibi olmak için bu ayaklanmaları destekledi; birçok kentte yalın yurttaşlar hükümdar oldu. Sonunda İtalya, Kilise'nin ve birkaç cumhuriyetin elinde kaldı ve gerek papazlar gerekse yalın yurttaşlar silah kullanmayı bilmedikleri için paralı askerler tutmaya başladılar. Paralı askerleri öne çıkaran ilk kişi Romagna eyaletinden Alberigo da Conio'dur.¹ Onun yetiştirmeleri arasında, diğerlerinin yanı sıra, dönemlerinde tüm İtalya'ya egemen olmuş olan Braccio ve Sforza vardı. Bunların ardından bugünlere gelinceye kadar paralı askerlere komuta eden başkaları geldi. Paralı askerlerin erdeminden(!) ötürü İtalya Kral Charles'ın istilasına uğradı, Kral Louis'nin ülkeyi soyup soğana çevirmesine boyun eğdi, Kral Ferdinando'nun baskısına ve İsviçrelilerin hakarcasına uğradı.

9. Uyguladıkları savaş dizgesi içinde kendilerini öne çıkarmak için piyadelerin saygınlığını kıracak yöntemler uyguladılar. Bunu böyle yapmalarının nedeni siyasal iktidara sahip olmadıkları ve ancak paralı asker oldukları için, az sayıdaki piyade saygınlık kazanmalarına yaramıyor, çok sayıdakileri de besleyemiyorlardı. Böylece yalnızca süvari askerlerle yetinen komutanlar hem iyi para hem de şan şeref kazanıyorlardı. Giderek sayıları azalan piyadeler o kadar küçüldüler ki yirmi bin askerin bulunduğu bir birlikte sayıları iki bini geçmez oldu. Bunun ötesinde gerek kendilerini gerekse askerlerini yormamak ve korku yaşamasını engellemek için her yolu denediler; savaşta birbirlerini öldürmediler; fidye istemeden esir alıp esir vermek gibi kaçamaklara başvurdular. Geceleri saldırmazlardı, kuşatılmış olanlar kuşatanlara karşı saldırıya geçmezlerdi. Ordugâhın çevresinde ne siper kazar, ne hendek açarlardı, kışın sefere çıkmazlardı. Tüm bunlar kendi askeri yönetmeliklerine uygundu ve baş-

1 Conio Komtu Alberigo da Barbiano.

vurdıkları bu yollar, dediğim gibi, yorulmamak ve tehlikeye girmemek için yaptıkları kaçamaklardı. Ne ki, bu uygulamalar öyle boyutlara ulaştı ki İtalya aşağılandı ve köleliğe sürüklendi.

XIII

Yardımcı, karma ve ulusal askerler

1. Yardımcı askerler de gereksiz olan diğer askerlerdir. Bunlar güçlü kişilerin elindeki askerlerdir ve yardıma çağrıldıklarında gelip sana destek veren ve seni savunan askerlerdir. Bunun somut örneğini son zamanlarda Papa Julius'da gözlemledik. Ferrara kuşatmasında paralı askerlerin işe yaramadığını görünce yardımcı askerlere başvurdu ve İspanya Kralı Ferdinando'dan askerleriyle gelip kendisine yardım etmesini diledi. Yardımcı askerler kendileri için iyi ve yararlı olabilirler, ama yardıma çağırın kişi her zaman zararlıdır, çünkü yitirdiğinde soluğu kesilir, kazandığında onların tutsağı olur.

2. Eski çağlar bu örneklerle dolu olmasına karşın ben yeni bir örneği, Papa II. Julius örneğini, vermeden geçemeyeceğim. Yaptığı iş öylesine akıldışıydı ki Ferrara'yı ele geçirmek için kendisini bir yabancıнын ellerine bırakıvermişti. Ne ki, yazgısı ona yardım etmiş ve yanlış yapmış olmasının cezasını çekmesin diye kendisine yeni bir seçenek sunmuştu. Yardımcı askerleri Ravenna'da yenilgiye uğrayınca, ortaya çıkan İsviçreliiler kendisinin ve başkalarının beklentilerinin tersine galip gelenleri yenmişti. Papa kaçan düşmanlarının eline düşmekten kurtulmuş; yardımcı askerlerin de esiri olmamıştı, çünkü savaşı yardımcı askerlerin katkısı olmadan başka bir askeri gücün desteğiyle kazanmıştı.¹ Floransalılar

¹ 11 Nisan 1512'de Ravenna'da Fransızlar önce İspanyolları yendiler. Ancak komutanları Gaston de Foix ölünce Lombardia ve Romagna'dan çekilmek zorunda kaldılar.

askeri güçten yoksun oldukları için on bin Fransız askerini Pisa'yı almak için yolladılar. Yaşamlarında başlarına gelebilecek en kötü felaketlerden biriyle burun buruna geldiler. Kostantinapolis imparatoru komşularının saldırısına karşı koyabilmek için Yunanistan'a on bin Türk çağırdı. Savaş bitince bu adamlar Yunanistan'dan çıkmadılar. Bu olay, Yunanistan'ın kâfirlerin egemenliğine girmesinin yolunu açtı.¹

3. Savaş kaybetmek isteyen bu silahlardan yararlanmaya kalksın, çünkü bu birlikler paralı askerlerden daha tehlikelidir. Çünkü bunlar yumruk gibi oldukları ve başkalarının emrine girmeye alışık oldukları için felaket kapıdadır. Oysa paralı askerler senin bulduğun ve maaş verdiğin, ayrıca devşirme askerler oldukları için savaş kazanmış olsalar da sana zarar vermek bağlamında daha çok zamana gereksinimleri vardır ve daha çok fırsat kollamaları gerekir. Ayrıca başlarına koyacağın bir üçüncü kişi de sana zarar verebilecek güce kolay kolay ulaşamaz. Kısacası, paralı askerlerin gönülsüzlükleri, yardımcı askerlerin de becerisi en büyük tehlikedir.

4. Akıllı bir hükümdar her zaman bu askeri güçlerden uzak durmuş ve ulusal askerleriyle sorunlarını gidermiştir; başkalarının silahlarıyla kazanmayı gerçek bir utku olarak saymadığı için başkalarının silahlarıyla kazanmak yerine kendi silahlarıyla yitirmeyi yeğlemiştir. Burada Cesare Borgia ve eylemlerinden söz etmeden geçemeyeceğim. Romagna'ya yardımcı askerlerle girdi ve oraya götürdüğü Fransızların desteğiyle Imola ve Forlì'yi aldı. Ne ki bu silahlara güvenmediği için daha az tehlikeli olacağını düşündüğü paralı askerlere yöneldi ve Orsini ve Vitelli'yi hizmetine aldı. Onları da denedikçe kaypak, güvenilmez ve tehlikeli buldu ve ortadan kaldırdı, kendi güçlerine döndü. Dükün Fransızlarla

1. Paleoglarla hanedan kavgası içinde olan Ioannes Cantacuzenus 1346'da Osmanlılardan yardım dilemiş. Orhan Bey, oğlu Süleyman'ın komutasında büyük bir askeri birlik yollamıştır.

olduğu zamanki saygınlığıyla, Orsini ve Vitelli ile olan işbirliğindeki saygınlığı ve öz askerleriyle birlikteliğindeki saygınlığı karşılaştırıldığında bu askerler arasındaki fark rahatlıkla görülebilir. Dükün öz askerleriyle yakaladığı saygınlığının giderek büyüdüğü ve tüm ordularının başkomutanı olduğunda hiçbir zaman bu kadar saygınlık kazanamadığının ayırıcına varılacaktır.

5. Ben günümüze yakın İtalyan örneklerinden uzaklaşmak istemezdim, ama yukarıda adını andığım Syrakusalı Hieron'dan söz etmeden edemeyeceğim. Bilindiği gibi Syrakusalılar onu orduların başkomutanı yaptı. O da paralı askerlerin, bizim İtalyanlar gibi komutanlar olduğunu bildiği için onlardan bir fayda gelmeyeceğini anladı ve onları tutamayacağı gibi işlerine son veremeyeceğini de düşündüğünden hepsini ortadan kaldırttı ve ardından başkalarının silahlarıyla değil, kendi silahlarıyla savaştı. Bir başka örnekle bellek tazelemek istiyorum. Bu örnek *Eski Ahit*'ten bir örnek: Davud, Samuel'e gelerek Filistinli isyancı Calut'a karşı savaşmak istediğini söyler. Samuel, onu yüreklendirmek için kendi silahlarını ona verir. Bu silahları kuşanır kuşanmaz o silahlarla benliğini ve gücünü bulamayacağını ve düşmanla kendi sapanı ve bıçağıyla dövüşeceğini söyler. Sonuçta şunu söyleyeceğim: Başkalarının silahı ya insanların üstünden dökülür, ya insana ağırlık verir ya da dar gelir.

6. XI. Louis'nin¹ babası VII. Charles² yazgısı ve becerisi sayesinde İngilizleri Fransa'dan kovarken insanın kendi öz silahlarıyla kuşanmış olmasının önemini anlar ve krallığında atlı ve piyade birliklerinin oluşturulmasını sağlar. Ne ki oğlu Louis piyade birliğini ortadan kaldırır ve İsviçreli paralı askerlere yönelir. Bu yanlış başkaları da yapar. O yanlış, şimdi de somut biçimde görüldüğü gibi, krallığın tehlikelerle

1 1461-1483 yılları arasında Fransa kralı.

2 1422-1461 yılları arasında Fransa kralı.

karşılaşmasına neden olmuştur. İsviçrelilere saygınlık kazandırmış, ancak kendi askeri gücünü küçük düşürmüştür. Piya-
de birliğini ortadan kaldırmış olmasıyla atlı gücünü başkala-
rına bağımlı kılmuştur. İsviçrelilere bağımlı olmaları sonucu,
tek başlarına savaş kazanamaz inancı yerleşmiştir yürekleri-
ne. Bunun ardından Fransızlar İsviçrelilere karşı koyamadık-
ları gibi, onlarsız tek başlarına başkalarıyla baş edemez ol-
muşlardır. Fransız ordusu karma bir ordu olmuştur; bir bölü-
mü kendi askerlerinden, bir bölümü paralı askerlerden oluş-
muştur. Bu karma ordu tümüyle bir yardımcı ordudan ya da
tümüyle paralı askerlerden oluşan bir ordudan daha iyidir,
ama kendi ulusal ordusundan çok daha verimsizdir. Verdiği-
miz örnek yeterlidir. Eğer Charles'ın kurduğu düzen sürdü-
rölmüş ve geliştirilmiş olsaydı, Fransa krallığıyla kimse baş
edemezdi. Ne ki insanlar iyi olarak gördükleri ve başladıkları
bir işin altında yatan yanlışı görmezler, bu da insanların ne
kadar sağduyudan yoksun olduklarını gösterir, tıpkı yukarı-
da sözünü ettiğim ince hastalık gibidir bu.

7. Bir hükümdar ülkesindeki kötülükleri doğduğunda
görmüyorsa, akıllı biri değildir. Bu nitelik çok az sayıda insan-
da vardır. Roma İmparatorluğu'nun çöküşünü araştırmaya
kalktığımızda birincil nedenin Gotlardan aldıkları paralı as-
kerler olduğunu görürüz. İmparatorluğun güç yitirmesi bura-
dan başlamıştır. Romalı saygınlığını yitirdikçe Gotlar saygı-
lık kazanıyordu. Kendi öz silahlarını yoksa hiçbir hüküm-
darlık güvende değildir. Dahası, düşmanlarına karşı onu yü-
reğiyle savunacak kimsesi kalmadığı için yazgının oyuncağı
olacaktır. Buna ilişkin bir atasözü vardır: "*Quod nihil sit tam
infirmitas aut instabile, quam fama potentiae non sua vi ni-
xa.*"¹ Hükümdarın öz silahlı gücü ya uyruklarından, ya yurt-

¹ Yazar aklında kaldığına yazmış. Tümcünün aslı şöyledir: *Nihil rerum
mortalium tam instabile ac fluxum est quam fama potentiae non sua vi
nixae.* (Hiçbir şey kendi öz gücüne dayanmayan bir iktidar sanı gibi tu-
tarsız ve hastalıklı olamaz) Tacitus, *Annales*, XII, 19.

taşlarından ya da kendi adamlarından oluşur, geri kalanı ya paralı ya da yardımcı askerlerdir. Böyle bir orduyu nasıl düzenlemek gerektiğini öğrenmek için yukarıda belirttiğim dört örneğe¹ ve Büyük İskender'in babası Philippos'un² ve çok sayıda hükümdarlık ve cumhuriyetin oluşturdukları ordulara bakmak yeterlidir. Bu düzenlemelerin altına imzama koyarım.

XIV

Hükümdarın orduya ilişkin görevleri

1. Bir hükümdarın savaştan, savaşla ilgili yöntem ve düzenlemeden başka bir ereği, bir düşüncesi, bir uğraşısı olmamalı; çünkü savaş, komuta eden kişiye özgü tek sanattır. Bu sanat içeriğinde öyle bir erdem barındırır ki kalıtsal yoldan hükümdar olanın hükümdarlığa çakılıp kalmasını, yalın yurttaşın da hükümdar olmasını sağlar. Tersine, silahlardan çok şatafata önem veren hükümdarların iktidarlarını yitirdikleri bir gerçektir. İktidarın yitirilmesinin birincil nedeni bu sanatın işlevini yadsımak, iktidarı kazanmana yol açan neden de bu sanattan anlamaktır.

2. Francesco Sforza silahlандığı için yalın bir yurttaşken dük oldu, oysa çocukları askerliğin sıkıntılarından kaçacağım diye dükken yalın yurttaş dönüştüler.³ Silahtan uzak durmanın verdiği zararlardan bir başkası da insanın küçük düşmesine neden olmasıdır. Daha sonra söyleyeceğim gibi, bir hükümdarın bulaşmaması gereken onursuzluktan biri de başkaları tarafından aşağılanmaktır. Çünkü silahlı biriyle si-

1 Cesare Borgia, Hieron, VII Charles ve Davud

2 Philippos o dönemde Helen dünyasının en üstün askeri gücünü oluşturan Makedon falanj birliklerini kurmuştur.

3 Ludovico il Moro 1500 yılında iktidardan düştü. Oğlu Massimiliano Sforza (1493-1530) da Kutsal Birlik (1512) sayesinde başa geçti, ama Fransa Kralı L. François'nun Marignano'daki utkusundan sonra (13 Eylül 1515) iktidarını yitirdi.

lahsız biri kıyaslanamaz, silahlı birinin isteyerek silahsız birinin emrine girmesi ve silahsız birinin silahlı emir erleri arasında kendini güvende duyması aklın alacağı bir şey değildir. Birinde küçümseme, ötekinde kuşku varken, birlikte çalışıp verimli olmaları olanaklı değil. Askerlikten anlamayan bir hükümdar, sözünü ettiği başka sıkıntılarının yanı sıra, askerleri tarafından beğenilmez, kendisi de askerlerine güvenmez.

3. Bu nedenle hükümdar, savaş fikrinden hiç mi hiç uzak kalmamalıdır ve barışta savaşta olduğundan daha çok bu düşünceyle boğuşmalıdır. Bu da iki biçimde olur: Biri kuramsal; öteki kılgsal. Kılgsal olarak yapacağı işlerin başında ordularının düzenini sağlamak, talim ve terbiyesini yerine getirmektir, ayrıca her zaman ava gitmektir. Ava gitmekle bedenini sıkıntı ve yorgunluklara alıştırabileceği gibi yerleşim merkezlerinin konumunu, dağların nasıl yükseldiğini, vadilerin ağzlarının nereye açıldığını, ovaların nerelere yayıldığını ve nehirlerin, bataklıkların özelliklerini öğrenecektir. Önem vermesi gereken böylesi bir deneyimin iki yararı vardır. Birincil olarak ülkesini tanımayı öğrenir ve ardından onu savunmayı, ikincil olarak tanıdığı o yerleşim merkezlerinden sonra tanımak zorunda olduğu merkezleri daha rahat bulgulamak olanağını bulur. Çünkü Toscana bölgesindeki tepeler, vadiler, ovalar, nehirler ve bataklıklar öteki eyaletlerdekiyle benzerlik gösterirler. Bir eyaletteki yerleşim merkezini tanımak demek, ötekilerini tanımak anlamına gelir. Bu deneyimden yoksun hükümdar, bir başkomutanın bir olmazsa olmazından uzak kalır. Bu deneyim hükümdara düşmanın bulunduğu yeri, ordugâhını, orduları nasıl yönlendirmesi gerektiğini, günleri ne şekilde planlamayı ve kuşatmayı kendi yararına olabilecek biçimde nasıl yapacağını gösterir.

4. Yazarlar, Akhaların hükümdarı Philipoimen'e¹ değer gördükleri birçok yeteneğinin yanı sıra barış zama-

¹ Philipoimen (İÖ 253-183) Akha Birliği'nin başı.

nında savaş taktiklerini düşünmekten geri kalmadığı yönündeki övgülerini de dile getirmişlerdir. Araziye çıktığında sık sık mola verir ve yanındakilerle konuyu tartışmış: –Diyelim ki düşman şu tepenin üzerine mevzilenmiş olsun, biz de burada karargâh kurmuş olalım, hangimiz daha kazançlı çıkarız? Savaş düzenini koruyarak nasıl ilerleyebilir ve üstlerine gidebiliriz? Çekilmek istediğimizde ne yaparız? Ya da onlar çekilmek istediğinde, biz onları nasıl izleriz?– Bir ordunun başına gelebilecek tüm olasılıkları tartışır, onların fikirlerini alır, kendi görüşünü gerekçeleriyle sergilermiş. Bu kulgusal deneyimlerinden ötürüdür ki ordularıyla sefere giderken üstesinden gelemediği sorun olmazmış.

5. Kuramsal çalışmalara gelince: Hükümdarlar tarih okumalılar ve tarihteki ünlü kişilerin girişim ve eylemlerini öğrenmeliler. Savaşta nasıl davrandıklarını, utkularının ve yenilgilerinin nedenlerini araştırmalılar, yenilgilerden uzak durmayı, utkulara öykünmeyi öğrenmeliler. Özellikle kendisinden önce yaşamış övgüye değer, şanlı, şöhretli birine öykünen, ayrıca eylem ve girişimlerini aklından çıkarmayan geçmişteki ünlü birinin yaptığını yaşama geçirmeye gayret göstermeli. Tıpkı Büyük İskender'in Akhilleus'a¹, Caesar'ın Büyük İskender'e, Afrikalı Scipio'nun² Kyros'a öykündüğü söylenir. Ksenophon'un³ yazdığı Kyros'un yaşam öyküsünü okuyan herkes Scipio'nun bu öykünmeden ne denli şan ve şeref kazandığını, Ksenophon'un Kyros'la ilgili sözünü ettiği namusluluk, sevecenlik, insanlık, cömertlik konusunda Scipio'nun öykündüğü kişiye ne kadar çok benzediğini görecektir. Akıllı bir hükümdar aynı şekilde davranmalıdır. Ve barış zamanında el el üstüne koyup oturmamalıdır. Savaş sı-

1 Homeros'un *Ilyada*'daki en önemli kahramanlarından.

2 İÖ 235-183 yıllarında yaşamış Afrikalı sanıyla anılan Romalı komutan.

3 İÖ 430-355 yılları arasında yaşamış Atinalı tarihçi ve filozof

rasında yararlanabilmek için kendisini kulgısal ve kuramsal olarak eğitmelidir. Öyle ki yazgısı değiştiğinde karşı koyabilmek için hazırlıklı olsun.

XV

İnsanlar, özellikle hükümdarlar nelerden övgü, nelerden yergi alırlar?

1. Şimdi de sıra bir hükümdarın uyrukları ve dostlarına nasıl davranması, hangi tutum içinde olması gerektiğini incelemeye geldi. Bu konuda çok yazıldığını biliyorum. Ben de yazıyorum, ama şimdiye dek yazılanlardan ayrıldığım için kendini beğenmişlikle suçlanacağımdan kuşku duymuyorum. Ne ki, benim niyetim anlayana yazmak olduğu için imgelem dünyasının değil, somut gerçekliğin ardından gitmenin gereğini düşünüyorum. Çoğu kişi gerçek yaşamda var olmamış, bilinmemiş birçok cumhuriyet, hükümdarlık düşlemiştir. Gerçek yaşamla, düşlenen yaşam birbirinden o kadar uzaktır ki olanı bırakıp olması gerekenin arkasından giden kişi elindekinden de olur. Çünkü her şeyde ve yerde iyilik perisi kesilen kişi o kadar çok kötü içinde yıkıma uğrar. Bu nedenle bir hükümdarın, ayakta kalabilmek için iyi olmamayı ve iyiliği yerine göre kullanmayı öğrenmesi gerekir.

2. Düş ürünü hükümdarlarla ilgili konuları bir yana bırakıp gerçekler üstüne konuşacak olursak tüm insanlar, özellikle hükümdarlar, yüksek makamlarda bulunmalarından ötürü, söz konusu olduklarında bir takım niteliklerine dayalı olarak ya övgü ya yergi alırlar. Buna göre kimileri cömert, kimileri cimri (Toscana ağzında bu böyledir; çünkü dilimizde pinti'yi çalıp çırparak mal mülk sahibi olanlar için, cimri'yi eli cebine gitmeyenler için kullanırız) kimileri hayırsever, kimileri açgözlü olarak bilinir. Kimileri acımasız, kimileri yufka yürekli; kimileri sözünde durmaz, kimileri sadıktır; kimisi kadınsı ve ödlektir, kimisi yavuz ve cesur; ki-

misi alçakgönüllü, kimisi kibirlidir; biri zındıktır, öbürü dindar; biri cin fikirli, öbürü hödüğün teki; biri geçimsiz, öbürü geçimli; biri ağırbaşlı, öbürü hoppa; biri dini bürün, öteki imansız vb.

3. Biliyorum ki herkes yukanda saydığım niteliklerden iyi olanların bir hükümdarda bulunmuş olmasının çokça övgüye değer bir şey olduğunu söyleyecektir. Ne ki, tümüne birden sahip olunamayacağına göre, olunsa bile, insanın doğası gereği, gerektiği biçimde kullanamayacağı için, hükümdar kendisini yerinden edecek iğrenç alışkanlıkların utancından uzak durmalıdır. Ayrıca kendisini yerinden etmeyecek alışkanlıkların neden olacağı yergilerden kaçınmalı, kaçınmıyorsa fazla tasalanmamalı. Öte yandan onlarsız devleti ayakta tutmanın zor olacağı kimi yergilerden kaçmamalı. İlginçtir, sana kusursuz gözüken bir yol felaketin olurken, tam tersine, kusurlu gözüken bir yol sana güven ve esenlik sağlayabilir.

XVI

Cömertlik ve cimrilik üstüne

1. Başlığa taşıdığımız niteliklerin ilkinden başlarsak, bir hükümdarın cömert olarak tanınmasının iyi bir şey olduğunu söylemek isterim. Ne ki, böyle tanınacaksın diye cömertlik göstermen seni ancak batırır, çünkü cömertliği olması gereken biçimde mantıklı kullanacak olursan, adın ne cömerde ne de cimriye çıkar. Ama hükümdar, insanlar arasında adının cömerde çıkmasını istiyorsa, şatafat ve gösterişten uzak kalmaz. Böyle yapan hükümdar da tüm varsıllığını bu tür etkinliklerde yiyip bitirir. Sonunda adının cömert olarak kalmasını istiyorsa, sınırsız bir biçimde vergi alır ve başka zorlamalar getirerek halkını cendereye sokar, kısacası, para sağlamak için yapamayacağı şey yoktur. Bu da uyruğunun gözünde nefret uyandıracak; yoksul düşünce de saygınlığını

yitirecektir. Ayrıca cömertliğiyle az kişiyi mutlu ettiği, çok kişiyi kırdığı için en ufak bir sarsıntıyı duyumsar ve en ufak bir kargaşada iktidarını yitirmekle burun buruna kalır. Durumu gören hükümdar geri adım atmaya kalkınca da bu kez adı cimriye çıkar.

2. Adının cömerde çıkmasını bekleyen herhangi bir hükümdarın zarar görmeden bu sanla anılması olanaklı değildir. Ne ki, eğer akıllı biriye, adının cimriye çıkmasından göçünmemalıdır. Çünkü zaman içinde tutumlu davranmış olmakla gelirinin kendisine yeterli geldiğini, düşmanlarına karşı kendisini savunabildiği ve halkını sıkıntıya sokmadan tasarrımlarını yaşama geçirebildiği ve adının daha çok cömerde çıktığının ayırdına varacak, ardından, hiçbir şeyine dokunmadığı büyük çoğunluğa cömert, bir şey vermediği azınlığa cimri gözükecektir. Zamanımızda adı cimriye çıkmışların dışında büyük işler yapana rastlamadık, ötekiler batmışlardır. Papa II. Giulius papa olabilmek için cömert sanından yararlanmışsa da savaş yapabilmek için bu sanını bir tarafa bırakmıştır. Günümüzdeki Fransa Kralı XII. Louis halkına olağanüstü vergiler koymadan birçok savaş yapabilmişse, bunun nedeni gereksiz harcamaları tutumluluğunu öne çıkararak önlemiş olmasındandır. Şimdiki İspanya kralı cömert davranmış olsaydı, tüm bu girişimlerini yapamaz ve başarılı olamazdı.

3. Buna göre bir hükümdar uyruğunu soyup soğana çevirmediği, ülkesini savunabildiği, yoksullaşmaktan ve aşağılanmaktan kaçınabildiği, açgözlülük etmediği için cimri diye tanınıyorsa, kendini hor görmemelidir. Çünkü bu niteliği bir hükümdarı ayakta tutan kusurlardan biridir. Birileri çıkar da bana Caesar cömertliğiyle imparator oldu, birçokları da cömert oldukları ya da öyle bilindikleri için yüksek mevkilere ulaştılar derse, ben de ona, ya sen doğuştan hükümdarsın ya da olmak yolundasın, derim. Birinci durumda cömertlik tehlikelidir. İkinci durumda cömert olarak bilinmek gereği var-

dır. Caesar, Roma imparatoru olmak isteyenlerden biriydi. Ama iktidara geldikten sonra uzun süre yaşamış olsaydı ve giderlerini kısmamış olsaydı imparatorluğu batırdı. Bu sözüme karşılık olarak gene birileri bana, birçok hükümdar ordularıyla büyük işler başardı, ama cömert kişiler olarak bilinirlerdi derse, ben de ona, hükümdar ya kendisinin ve uyruğunun ya da başkalarının kesesinden yer, derim. Birinci durumda ölçülü olmak zorundadır, ikinci durumda cömertliği elden bırakmamalıdır.

4. Askerleriyle sefere çıkan, kentleri yağmalayan, talan eden, başkalarını haraca bağlayarak geçinen hükümdar cömert olmak zorundadır. Tersî durumunda arkasında kimseyi bulamaz. Senin ve uyruğunun malı olmayanları sen de tıpkı Kyros, Caesar ve İskender gibi bol keseden dağıtabilirsin, çünkü başkasının kesesinden cömertlik etmek saygınlığını azaltmaz, artırır. Sana zarar verecek olan bir tek kendi malını çarçur etmektir. Cömertlik kadar kendi kendini yiyip bitiren bir şey yoktur. Cömert olduğun sürece cömertlik yapacak gücün kalmaz, ya yoksul ve aşağılık biri olursun ya da yoksulluktan kaçmak için açgözlü ve iğrenç. Bir hükümdarın nitelikleri içinde dikkat etmesi gereken, iğrenç ve aşağılık biri olmamaktır. Cömertlik insanı ikisine de sürükler. Adı cömerte çıkacak diye nefret uyandıran iğrenç bir açgözlü olmaktansa, nefret uyandırmayan iğrenç bir cimriye çıkması daha akılcıdır.

XVII

Zalimlik ve merhamet üstüne; hükümdar korkulan mı, yoksa sevilen bir kişi mi olmalı?

1. Şimdi bir hükümdarda bulunması gereken öteki nitelikleri irdeleyelim. Bana göre, hükümdar zalim değil, merhametli biri olarak bilinmeyi istemelidir. Ama merhametini asla kötüye kullanmamalıdır. Cesare Borgia zalim biri olarak

bilinirdi. Ne ki o zalimliği Romagna'yı ayağa kaldırdı, birleştirdi, barış getirdi ve insanların iktidara bağlılığını sağladı. İyi incelendiğinde onun Floransalılardan daha merhametli olduğu saptanacaktır, çünkü Floransalılar merhametli olacağız diye Pistoia'nın yakılıp yıkılmasına göz yummuşlardır. Hükümdar uyruğunu bir arada tutmak ve iktidara bağlılığını sağlamak için adının zalime çıkmasından asla gocunmamalıdır; çünkü kimi hükümdarlar, bir iki acımasız örnek girişimleriyle, katliam ve yağmalar doğuracak karışıklıklara merhametlerinden ötürü seyirci kalanlardan daha merhametli olduklarını göstermişlerdir. Karışıklıklar genellikle herkesin huzurunu kaçırırken, hükümdarın acımasızlığı ancak bazılarınkini kaçırır. Tüm hükümdarlar içinde, yeni hükümdarlıkların tehlikelerle dolu olması nedeniyle hükümdarının acımasızlığı kaçınılmazdır. Vergilius¹ Didone'nin² ağzından şunları söyler:

*Res dura, et regni novitas me talia cogunt
Moliri, et late fines custode tueri.*³

Ama gene de hükümdar tehlikelerin varlığına kolayca inanmamalı ve eyleme de geçmemeli, ayrıca düş ürünü tehlikeler yaratıp gölgesinden de korkmamalıdır. İnsancı davranışıyla sakinliğini dengeleyip kimi zaman acımasız, kimi zaman merhametli olmalı; ancak kendine çok güvenip umursamaz, aşırı güvensiz görünüp çekilmez biri olmamalıdır.

-
- ¹ Publius Vergilius Maro (İÖ 70-İÖ 19) Latin şairi. Destansı şiir *Aeneis*'i yazdı.
 - ² Kartaca kraliçesi. Enea'ya âşıktı. Enea Roma'yı kurmak için Kartaca'dan ayrılırken öfkesinden ona şunları söyler: "Dalgaların iğrenç artığı" Bir deniz kazasından sonra baygın Enea'nın bedeni Kartaca kuyılarına vurmuştu.
 - ³ "İçinde bulunduğum zorluk ve iktidarda yeni oluşum beni bu önlemleri almaya ve sınırlarımı korumaya zorluyor" (*Aeneis*, I, 563-64)

2. Bu noktada şunu tartışmalıyız: Hükümdar korkulacak biri olmaktan çok sevilecek biri mi, yoksa tersi mi olmalı? Buna verilecek yanıt şudur: Hem öyle hem böyle. Ama ikisini bir arada bulundurmak zor olduğu için, ikisinden birisi olmadığında sevilecek biri olmaktansa korkulacak biri olmak yeğdir. Çünkü genel olarak insanlarla ilgili şu söylenebilir: İnsanlar nankör, değişken, içten pazarlıklı, riyakâr, korkak ve çıkarıcıdır; iyilik yaptığın sürece yanından ayrılmazlar; gerekmediğinde sana kanlarını, canlarını, mallarını, mülklerini, dahası evlatlarını bağışlarlar. Oysa gerektiğinde hepsi arkasını döner. Her şeyini insanların sözlerine bağlayan ve başka hiçbir hazırlığı olmayan hükümdar batır. Ruh soyluluğu ve büyüklüğüyle değil de para ile elde edilen dostluklar satın alınmış dostluklardır, gereksinim duyulduğunda kullanılamaz. İnsanlar korkulan bir hükümdardan çok, sevilen bir hükümdara daha kolay zarar verirler; çünkü sevgi bir zorunluluk bağıdır ve insanlar doğaları gereği çıkarları söz konusu olduğunda o bağı rahatlıkla koparır atarlar; oysa korku bağı insanın hiç aklından çıkaramadığı ceza ve cezalandırılmak kaygısıyla örülmüştür.

3. Hükümdar korku salmayı öyle ölçüler içinde yapmalı ki sevgi kazanamıyorsa da nefret de kazanmamalı; çünkü korkulacak biri olmakla nefret edilmeyecek biri olmak bir arada olabilir. Hükümdar, uyruğunun, yurttaşlarının malına, mülküne, karısına, kızına göz dikmezse nefret kazanmadan korku salabilir. Birinin kanına, canına kastettiğinde yeterli gerekçesi ve açık seçik bir nedeni olmalıdır. Ve özellikle başkasının malına, mülküne göz dikmemelidir, çünkü insanlar babalarının ölümünü kolaylıkla içlerine sindirebilirler, ama mal varlıklarından yoksun kalmalarını asla. Mala, mülke göz diken bir hükümdarın her zaman bir gerekçesi vardır; başkalarının sırtından geçinmeyi huy edinenler başkalarından yararlanmak için sözde neden bulabilirler. Can almak için gerekçe kolay kolay bulunmadığı gibi çok çabuk da unutulup gider.

4. Ama hükümdarın ordularıyla birlikte olup ordunun başına geçtiğinde adının zalime çıkmasına hiç mi hiç aldırması gerekir. Eğer böyle bir sanı yoksa, askerlerini bir arada tutmak ve savaşa sokmak gibi bir olanağı yoktur. Hannibal'in övgüye değer girişimleri içinde bunu da saymak gerekir. Her tür ırktan oluşan kalabalık bir orduya sahip olan komutanın yabancı topraklarda savaşa gittiğinde askerler arasında iyi günde, kötü günde olsun hiçbir anlaşmazlığa tanık olmadığı gibi, askerlerinin de kendisine karşı herhangi bir ayaklanma girişiminde bulunmadıkları bilinmektedir. Bu da onun son derece sert davranmasından başka hiçbir şeyden kaynaklanmamıştır. Bu özelliği ve başka becerileri onu askerlerin gözünde saygın ve korkulan biri yapmıştır. Ürkütücü özelliği olmasaydı, öteki becerileri bu etkiyi yapmaya yetmezdi. Bunu iyi göremeyen kimi yazarlar bir yandan onun yaptıklarına hayranlık duyarken, öte yandan bu sonucu sağlayan temel nedeni eleştirmekten geri kalmazlar.

5. Başka becerilerin yetmediğine örnek olarak Scipio'yu gösterebiliriz. Yalnız günümüzde değil, tarihin bütün dönemlerinde olağanüstü bir komutan olarak bilinen bu kişinin orduları İspanya'da kendisine karşı isyan ettiler. İsyanın tek nedeni imparatorun acıma duygusuydu. Merhametinden ötürü askeri disipline sığmayan geniş özgürlükler tanımıştı askerlerine. Bu tavrından ötürü senatoda Fabius Maximus tarafından eleştirilmiş ve Roma ordusunun askeri disiplinini bozduğu söylenmişti. Lokrisliler Scipio'nun küçük rütbeli bir subayı tarafından yok edildikleri zaman, Scipio bunun intikamını almadığı gibi, bu subayın küstahlığını cezalandırmadı. Tüm bunlar Scipio'nun hoşgörüsünden kaynaklanıyordu. O kadar ki senatoda üyelerden biri onu savunmak adına yaptığı bir konuşmada şöyle demişti: Kimi insanlar başkalarının yanlışlarını cezalandırmaktan çok bizzat kendileri yanlış yapmamak konusunda daha duyarlıdır. Scipio'nun bu tavrı sürseydi, kesinlikle zaman içinde yıldızı

sönerdi. Ne ki senatonun denetimi altında olduğu için bu tehlikeli niteliği açığa çıkmadığı gibi ayrıca ününün yayılmasına yaradı.

6. Korkulan mı, yoksa sevilen mi olmak konusuna dönecek olursak, sonuç olarak şunu söylemek isterim: Sevmek insanların istencine bağlı, korkmak hükümdarın. Erdemli bir hükümdar başkalarının değil, kendi elinde olana güvenmelidir. Dediğim gibi, yalnızca üzerine kin ve nefret çekmekten uzak durmalıdır.

XVIII

Hükümdarlar sözlerinde nasıl durmalıdırlar?

1. Bir hükümdarın sözünde durmasının ve kurnazlık yapmadan içtenlikli davranmasının ne kadar övgüye değer olduğunu herkes bilir. Ne ki yaşayarak gördük ki zamanımızda büyük işler yapan hükümdarlar öyle sözlerinde duran kişiler değil, kurnazlıklarıyla insanların akıllarını çelmişler ve sonunda içtenlikli hükümdarlara da üstün gelmişlerdir.

2. İki ayrı savaşım yolu olduğunu bilmek gerekir: Biri yasalara uyarak, öteki zora başvurarak. İlki insanlara özgü, ikincisi hayvanlara. Ne ki çoğunlukla birincisi yetmediği için ikincisine başvurulur. Bir hükümdarın her iki yolu da iyi kullanmayı bilmesi gerekir. Bu ilke hükümdarlara eskil yazarlarca üstü kapalı olarak öğretilmiştir. Bu yazarlar Akhilleus'un ve diğer birçok eskil hükümdarın yetiştirilmeleri için kentaur Kheiron'un¹ okuluna verildiklerini ve orada eğitildiklerini yazar. Yarı insan, yarı hayvan bir öğretmenin denetiminde eğitilmenin anlamı, hükümdarların iki kimlikli olmaları gereğini göstermekten başka bir şey değildir; biri olmadan ötekinin sürekliliği söz konusu olmaz.

¹ Helen mitolojisinde Akhilleus'u eğiten yarı insan, yarı at bir yaratık.

3. Hayvan kimliğine bürünmeyi bilmesi gereken bir hükümdar hayvanlardan tilki ve aslanı yeğlemelidir. Çünkü aslan tuzaklardan, tilki de kurtlardan korunamaz. Bu nedenle tuzaklardan korunmak için tilki, kurtlara karşı koyabilmek için aslan olmak gerekli. Yalnızca aslan olarak kalmak isteyenler bu işten anlamayanlardır. Eğer söz vermesini gerektiren gerekçeler ortadan kalkmış ve verdiği söz aleyhine dönecekse, akıllı biri verdiği sözü tutmaz ve tutmamalıdır. İnsanlar iyi yaradılışlı olmuş olsalardı, bu ilkenin geçerliliği olmazdı, ama kötü yaradılışlı oldukları için sana verdikleri sözü tutmayacaklarına göre, senin de sözünde durman gerekmez. Hükümdarlar sözlerinde durmamış olmalarına geçerli gerekçeler bulmakta hiçbir zaman zorlanmamışlardır. Buna zamanınızdan sayısız örnekler verebilirim; hükümdarların sözlerinde durmamaları nedeniyle kaç barışın, kaç anlaşmanın iptal edildiğini; tilkilik etmesini iyi bilen işlerinin daha iyi gittiğini göstermek olanaklıdır. Ama bunu yaparken allayıp pullamak ve göz boyamak kaçınılmaz olduğu gibi, renk vermemek gerekir. Ve insanlar öylesine basitler ve günün gereklerine uymayı öylesine iyi bilirler ki aldatmaya kalkan kişi, karşısında aldanmaya hazır birini bulur her zaman.

4. Yeni örneklerden birini anmadan edemeyeceğim. VI. Alexander insanları aldatmaktan başka hiçbir şey yapmadı ve hiçbir şey düşünmedi, ama her zaman da aldatacak birilerini buldu. Onun gibisi gelmemiştir. Hiç kimse onun gibi verdiği sözlerde inandırıcı değildi ve hiç kimse bu kadar heyecanla ant içerek vermiş olduğu sözleri hemencecik unutan biri de olmamıştır. Ne ki gene de açtığı üçkâğıtlar amacına ulaşmıştır, çünkü insanların bu zayıf yanını çok iyi biliyordu. Bir hükümdarın yukarıda saydığım niteliklerin tümüne sahip olması gerekmez, ama sahipmiş gibi görünmesinde yarar vardır. Dahası, şunu yüreklilikle söylemek istiyorum ki o niteliklerin tümüne sahip olmak ve onlara uymak tehlikelidir, oysa sahipmiş gibi görünmesi yararlıdır. Örneğin, merha-

metli, sadık, insancıl, dürüst ve dindar gibi görünmek ve gerçekte olmak gibi; ne ki olmamak gibi bir olasılık karşısında ruhunun buna hazır olması gerekir. Bununla şunu söylemek istiyorum: Bir hükümdar, özellikle yeni birisi iyi bilinmek adına sahip olması gereken bu niteliklerinden devleti ayakta tutabilmek amacıyla vazgeçmek ve iyilik yapmamak; verdiği söze, insanlığa ve dine karşı durmak zorunda kalabilir. Bu nedenle yazgının cilvesine ve olayların değişkenliğine karşı koyabilecek bir ruh kıvraklığına sahip olması gerekir. Yapabiliyorsa, iyilikten uzaklaşmasın, ama gerektiğinde kötü olmasını da bilsin.

5. Hükümdar, yukarıda saydığımız beş nitelikle ilgisi olmayan hiçbir şeyi ağzından kaçırmamaya özen göstermelidir. Öyle bir izlenim vermeli ki onu duyan, onu gören herkes ne kadar merhametli, sözünde duran, dürüst, insancıl, dindar demeli. Dindar görünmesi hiçbir şeyin gerekli olmadığı kadar gereklidir. Genellikle insanlar ellerinden çok gözleriyle yargırlarlar; çünkü herkes görür, ama çok az kişi ne olduğunu duyumsar. Çok kimse sen nasıl görünürsen seni öyle görür, ama gerçekte ne olduğunu çok az kişi bilir; o çok az kişi de iktidarın gücünü arkasında bulan çoğunluğa karşı koyamaz. Tüm insanların özellikle hükümdarların eylemlerini sorgulayabileceğimiz bir yetkili makam olmayınca sonuçta bakarsın. Hükümdar başarılı olmak ve devleti ayakta tutmak için elinden geleni yapmalıdır. Başvurduğu yollar saygın ve övgüye değerlidir, çünkü kalabalıklar görünüşe aldanır ve başanya bakar, dünyada sıradan insanların üzerine çıkacak kimse de yoktur, dayanak noktalarını bulan çoğunluğun karşısında azınlığın söz hakkı olmaz. Zamanımızın, adı bizde saklı bir hükümdarı¹ barış ve sadakatten (imandan) baş-

¹ Söz konusu olan İspanya Kralı Katolik Ferdinando'dur. Guicciardini onun için şöyle yazmıştır: "Sözünde durmayan biridir. Söz verirken tutmayacağını düşünerek verir. Bana göre ondan iyi insanların gözünü boyamasını bilen yoktur."

ka bir şeyden söz etmiyor. Oysa ikisinin de can düşmanıdır. Birinden birine bağlılık göstermiş olsaydı, çoğu kez ya saygınlığını ya da iktidarını yitirirdi.

XIX

Aşağılanmak ve nefret edilmekten nasıl uzak durmalı?

1. Yukarıda sözünü ettiğim niteliklerin en önemlilerini inceledim. Geri kalanları bu ortak ad altında ele almak istiyorum. Yukarıda kısmen söylediğim gibi, hükümdar kendisini küçük düşürecek ve kendisine karşı nefret uyandıracak durumlardan uzak durmalıdır. Bunlardan uzak durduğu sürece üstüne düşeni yapmış olacak ve öteki kusurlarından kendisine zarar gelmeyecektir. Hükümdarı nefret edilecek biri yapan açgözlü olması ve uyruğunun malına ve ırzına göz koymasındır. Bundan kaçınılmalıdır. Genellikle şereflerine ve malına, mülküne dokunmadığın sürece insanlar mutlu yaşarlar; ancak azınlığın açgözlülüğüne karşı savaşmak gerek, bunun da birçok yolu vardır ve kolaylıkla dizginlenebilir. Hükümdar, hoppa, kaypak, kadınsı, mızumsuz, kararsız olarak bilindiğinde aşağılanır; bundan tehlikeden kaçır gibi kaçmalıdır ve eylemlerinde büyük, coşkulu, ağırbaşlı, güçlü olduğunu göstermeye gayret etmelidir. Ayrıca uyruğun özel işlerindeki anlaşmazlıklarında, hükümdar almış olduğu kararların değişmezliği konusunda istencini ortaya koymalıdır. Ve bu fıkriinde öyle bir kararlılık göstermelidir ki kimse onu aldatmayı ya da oyuna getirmeyi aklından geçirmesin...

2. Kendisiyle ilgili böyle bir izlenim bırakan hükümdar saygın bir kişidir. Uyruğu tarafından sayılıp sevilen bir kişi olarak bilindiğinde içerde herhangi bir oyuna gelmez ve dış güçlerin saldırısına uğramaz. Hükümdarın korkacağı iki güç vardır. Biri içerden, uyruğundan gelecek olan; ikincisi dışardan, dış güçlerden gelecek olan. Dış güçlerden silah ve iyi dostlarının desteğiyle korunabilir ve iyi silahı varsa iyi dost-

ları da vardır. Ve dışarıdan huzursuz edecek bir şey gelmezse, içerde eğer bir tertiple karşı karşıya değilse, sorun yok demektir. Dışardan bir saldırı gelecek de olsa, eğer içerde düzenini kurmuş ve dediğim gibi, yaşıyorsa, cesaretini yitmediği sürece, Spartalı Nabis'in yaptığı gibi, her saldırıyı göğüsleyebilir.

3. Hükümdar, dışarıda herhangi bir hareketlilik yoksa, içerde uyruğundan gelebilecek gizli bir tertipten korkmalıdır. Hükümdar aşağılanmadığı, nefret edilmediği sürece ve halkını mutlu ettikçe bundan kaçınmış olacaktır. Bunu da yukarıda uzun uzun anlattığım gibi yapmak zorundadır. Hükümdarın darbelere karşı en önemli silahı, halkının nefretini çekmemektir. Darbe yapmaya kalkan biri hükümdarı öldürmekle halkı mutlu edeceğini düşünür. Ama halkı gücendireceğini düşünen bir darbecinin bu işi yapmasında çok büyük zorluklar vardır. Yaşananlara bakılacak olursa birçok darbenin yapıldığını, ancak çok azının amacına ulaştığını görürüz. Çünkü darbeci yalnız başına bu işi yapamayacağı gibi, ancak mutsuz olduğunu düşündüğü kişilerden kendisine yoldaş bulabilir. Ve darbeci mutsuz birine yüreğini açar açmaz mutlu olması için ona gereken malzemeyi sunmuş olur; darbeciyi ihbar etmekle her türlü rahatlığa ulaşacağını düşünür; öyle ki bu yana bakınca para, pul görecektir, öte yana bakınca zan altında kalacak ve tehlike yaşayacaktır. Bu durumda darbecinin yanında olmasını istediği birinin ya candan bir dost ya da hükümdarın kararlı bir düşmanı olması gerekir.

4. Kısacası, darbecinin yanında yer almanın anlamı, korku, kıskançlık ve ceza görmenin ürkütücülüğünden başka bir şey değildir; oysa hükümdarın yanında olmak, iktidarın yanında olmak demektir; ayrıca onu savunan devlet, yasalar ve dostlarının desteğini görmek demektir. Buna bir de halkın yakınlığını eklerseniz, darbe girişiminde bulunabilecek korkusuz birine rastlamak olanaksızlaşır. Genellikle darbecinin darbeden önce korkuları vardır, oysa (halkı karşısına aldığı

için) darbeden sonra, halkın arasına karışamayacağından korkusu çok daha büyüktür.

5. Bu konuya ilişkin sayısız örnekler verilebilirim, ama ben atalarımızın zamanından kalma bir örneklerle yetineceğim. Bologna'nın şimdiki hükümdarı Messer Annibale'nin atası Messer Annibale Bentivogli, Canneschilerin yaptığı darbe sonunda¹ öldürülünce tek varis olarak kundaktaki Messer Giovanni kalmıştı. Darbeden sonra tüm halk ayaklanmış ve ne kadar darbeci varsa öldürmüştü. Bunun da nedeni Bentivogli ailesinin o dönemlerde Bologna'da bırakmış olduğu olumlu izlenimlerden kaynaklanmaktaydı. Halkın Bentivogli ailesine göstermiş olduğu sevgi o denli büyüktü ki, Annibale öldürülünce ve yerine geçecek biri bulunamayınca, Floransa'da Bentivogliilerden olma, ama o zamana dek bir demircinin evladı olarak bilinen birini alıp kente getirmişler ve iktidarı elleriyle ona teslim etmişlerdi.² Bu genç, Messer Giovanni hükümdar olabilecek yaşa gelinceye dek kenti yönetmiştir.³

6. Bitiriyorum, hükümdar halkın sevgisini kazanmışsa darbelerden korkmamalı, ama halk onu düşman görüyor ve ondan nefret ediyorsa her şeyden ve herkesten korkmalıdır. İyi bir düzen kurmuş devletler ve erdemli hükümdarlar, seçkinleri kırmamaya; halkın beklentisine yanıt vermeye ve onu mutlu etmeye özen göstermişlerdir. Bu konu, hükümdarın üzerinde durması gereken en önemli konulardan biridir.

7. Zamanımızda iyi bir düzen kurmuş ve iyi yönetilen hükümdarlıklar içinde Fransa Krallığı vardır. Orada hükümdarın özgürlüğünü ve güvenliğini sağlayan sayısız iyi kurumlar söz konusudur. Onlardan ilki konsey ve onun yetkesidir. Ülkede düzeni sağlayan odur. Güçlülerin ihtirasını ve zorbalık-

¹ Canneschilerin başı Battisto iktidarı ele geçirmek için Filippo Mario Visconti ile anlaşarak 14 Haziran 1445'te Annibale'ye darbe yaptı ve öldürdü.

² Annibale'nin kuzeni Ercole Bentivogli ve Poppi adında bir kadından olma Santi adlı bir kişi. 1445-1462 yılları arasında kentte egemen oldu.

³ Giovanni Bentivogli, Papa II. Giulius'un girişimiyle iktidarından oldu.

larını bildiği için, onları yola getirecek biçimde ağızlarına gem vurulması gerektiğini bilir. Öte yandan halkın güçlülere karşı, korku üzerine kurulu nefretini bilen bir kurum olarak onlara güvence verilmesi gerektiğini de bilir. Bir başka deyişle, halkın yanında olmakla varıl sınıfların nefretini çekmek ya da var-sılların yanında olmakla halkın nefretini kazanmak gibi bir külfetten kralı kurtarmak bağlamında, kralın emrinde olmayan ve varsıllara karşı durup yoksulların yanında yer alan üçüncü bir yargı kanalı oluşturulmuştur. Kralın ve krallığın güvenliğini sağlayan bundan daha iyi, daha bilgece bir düzen ve daha güçlü bir aracı bulunamazdı. Bundan şunu çıkarabiliriz: Hükümdarların nefret uyandıran bu tür işlerde üçüncü kişi ya da kuruluşları görevlendirmelerinde, ama sevimli işleri kendilerinin yapmalarında yarar vardır. Bir sonuç daha çıkarmamız gerekirse, hükümdarın güçlülere değer vermesi ve halkın nefretini çekmemesi gerektiğini söylemek isterim.

8. Kimi Roma imparatorlarının yaşam serüvenlerini ve ölüm nedenlerini incelediğimizde kimilerine bu söylediklerim tutarsız gelebilir. Kimilerinin çok saygın kişiler olarak yaşadıklarını, erdemli ve yürekli kişiler olmalarına karşın, imparatorluklarını yitirdiklerini ve kendilerine karşı darbe yapan kendi adamları tarafından öldürüldüklerini söyleyeceklerdir. Bu itirazlara yanıt vermek için kimi imparatorların niteliklerini sayacağım ve imparatorluklarını hangi nedenlerden örürü yitirdiklerini söyleyeceğim. Göreceksiniz ki bu nedenler, benim saydıklarımla çelişmemektedir. Bu arada bilen bildiği, zamanın olaylarını gündeme getireceğim. Benim burada sıralayacağım imparatorlar, filozof Marcus'tan başlayıp, Maximinius'a dek uzanacaktır. Bunlar da şunlardır: Marcus, oğlu Commodus, arkasından Pertinax, Iulianus, Severus, oğlu Antoninus Caracalla, Macrinus, Elagabalus, Alexander, ve Maximinus'tur.¹

¹ 161'den 238'e dek.

9. Burada ilkin şunu belirteceğim, başka hükümdarlıklarda hükümdarların savaşım vermek zorunda kaldıkları yalnızca iki güç vardır: Biri, varsılların ihtirası, öteki halkın küstahlığı. Oysa Roma imparatorları bir başka güce karşı da savaşım vermek zorunda kalmışlardır. Askerlerin açgözlülüğünü ve zulmünü göğüslemişlerdir. Bu iş o kadar zordu ki çoğu imparatorun başını yemiştir. Zor olan aynı anda askerleri ve halkı mutlu etmektir. Çünkü halk huzur istiyordu ve dingin yaradılışlı hükümdarları yeğliyordu; oysa askerler zorba, zalim, açgözlü ve asker ruhlu hükümdarlardan hoşlanıyorlardı. Böylesi uygulamalarla, hükümdarın halkın sırtından maaşlarını katlamasını ve zulüm duyguları, açgözlülüklerini doyurmasını bekliyorlardı.

10. Yaradılışlarından ve becerilerinin yetersizliğinden ötürü bu iki farklı istemi karşılayacak kadar saygınlık kazanamamış hükümdarlar iktidarlarını yitirmişlerdir. Hükümdarlardan çoğu, özellikle yeni olanlar iktidara gelip bu iki eğilimi bir arada tutmanın zorluğunu görünce ağırlıklarını askerden yana koyup halkın zarar görmesini pek önemsememişlerdir. Böyle davranmaları kaçınılmazdı. Çünkü hükümdarlar birilerinin kendilerinden nefret etmesini engelleyemedikleri için her şeyden önce halkı karşılarına almamaya özen göstermeliler; bunu da yapamazlarsa o zaman ellerinden geleni yapıp toplumun en güçlü kesiminin nefretinden uzak durmaya çalışmalılar. Ne ki, yeni olan hükümdarlar olağanüstü desteğe gereksinim duydukları için halktan çok askerlere yanaşmışlardır. Başarılı olmaları da askerlerin gözünde yaratmış oldukları saygıya dayalı olmuştur.

11. Yukarıda söylediğim nedenlerden ötürü Marcus, Pertinax ve Alexander alçakgönüllü bir yaşamı seçmiş olan, adalet yanlısı, zulümden uzak duran, insancıl ve iyi insanlardı. Marcus'un dışında diğerlerinin sonu kötü oldu. Yalnızca

Marcus¹ onurlu biçimde yaşadı ve öldü. Çünkü Marcus kalıtsal yolla hükümdar olduğu için ne ona, ne ötekine gebe kaldı. Ayrıca onu halkın gözünde aranılan biri yapan birçok niteliğe sahip olduğu için, yaşadığı sürece birini ve ötekini belirlediği ilkeler doğrultusunda tutmayı başardı ve nefret edilmediği gibi aşağılanmadı da. Oysa Pertinax askerlere karşın hükümdar olmuş biriydi ve askerler de Commodus zamanında rahat ve özgürce yaşamaya alıştıklarından Pertinax'ın öngördüğü ilkeli yaşam biçiminden rahatsız olmuşlardır. Yarattığı nefretin yanında bir de yaşlı olmasından ötürü aşağılanması, iktidarının daha ilk aylarında ortadan kaldırılmasına neden olmuştur.²

12. Şunu anımsatmakta yarar vardır; insanlar nefret etmek istiyorsa, iyi iş de yapsan nefret eder, kötü iş de. Ne ki yukarıda söylediğim gibi devleti ayakta tutmak isteyen hükümdar çoğunlukla iyi olmamaya zorlanır. Yerinde kalmak için desteklerine gereksinimin duyduğunu sandığı kitleler kim olursa olsun, asker, halk, soylular, yozlaşmıştır; onları mutlu edebilmen için onların telinden çalmak zorundasın; o zaman yaptığın iyi işler de senin zararına olur. Biz şimdi Alexander'a gelelim. Onunla ilgili sayısız övgülerinin yanı sıra şunu da belirtelim: İktidarda kaldığı on dört yıl içinde hiç kimse yargılanmadan ölüme mahkûm edilmedi. Ne ki kadınısı biri olması ve annesinin sultasına girmesinden ötürü aşağılandı ve askerlerin düzenlemiş olduğu bir darbeyle öldürüldü.³

13. Şimdi de Commodus, Severus, Antoninus Caracalla ve Maximinus'un davranış biçimlerini inceleyelim. Diğerleri-

-
- 1 Marcus Aurelius Antoninus (121-180). Pto Antoninus'un manevi oğlu. 161-169 yıllarında Lucio Vero ile birlikte 180'e dek iktidarını korudu. Felsefe olarak ün saldı. *Düşünceler* adlı bir yapıtı var.
 - 2 Publius Helvius Pertinax (126-193) Commodus'tan sonra tahta çıktı. Ancak saltanatının daha 87. gününde 26 Mart 193'te *muhafızları* tarafından öldürüldü.
 - 3 Alexander Severus (208-235). Hristiyanlığa hoşgörüyle baktı. 222-235 yılları arasında iktidar oldu.

nin tam tersine onların çok zalim ve açgözlü olduklarını görürüz. Bu hükümdarlar askerleri mutlu etmek için halka elerinden gelen kötülüğü yaptılar, ama Severus'un dışında tümü kötü bir sonla karşı karşıya kaldı. Çünkü Severus halka zulüm yapmasına karşın askerleri yanına almış ve çok erdemli olduğu için ülkeyi mutlulukla yönetmiştir.¹ Sahip olduğu erdem askerlerin ve halkın gözünde hayranlık uyandıran biri olmasını sağlamıştı; halk şaşkın ve kafası karışmış, askerler mutlu, saygılı olmak zorunda kalmışlardır. Eylemleri yeni bir hükümdar için büyük ve kayda değer olmuştur. Ben, şimdi, onun aslan ve tilki kimliğini ne kadar güzel kullandığını göstermek istiyorum. Bir hükümdarın bu kimliğe öykünmesinin çokça gerekli olduğunu yukarıda söylemiştim.

14. Severus, İmparator Iulianus'un² gevşekliğini bildiği için kendi askerleri tarafından öldürülen Pertinax'ın öcünü almanın yerinde olacağı gerekçesiyle Stiavonia'da³ komuta ettiği ordusunu Roma'ya girmeye ikna etti. Böyle bir bahane ile imparatorlukta gözünün olmadığını anırtarak ordusuyla birlikte Roma'ya yürüdü; yola çıktığı haberi daha gelmeden, o İtalya'ya varmıştı. Roma'ya ulaşınca Senato korkusundan onu imparator seçerken, Iulianus'un ölümüne karar verdi. Bu başlangıçtan sonra Severus'u bekleyen iki sorun vardı, ancak ondan sonra tüm imparatorluğa ege-men olabilecekti. Sorunun biri Asya'daydı. Orada doğu orduları komutanı Pescennius Niger⁴ kendini imparator ilan ettirmişti, öteki de gene gözü imparatorlukta olan batıdaki Albinus'tu.⁵ İkisile birlikte kavgaya girişmenin tehlikeli

1 Septimius Severus 193-211 yılları arasında hüküm sürdü.

2 Marcus Didius Iulianus Mart-Haziran 193

3 Antik dönemdeki adıyla Illirya. Balkan yarımadasının Adriyatik sahilinde bir ülke

4 Caio Pescennius Niger. Antakya'daki lejyon birliğine komutanıyken isyan etti ve kendini imparator ilan etti (193)

5 Decius Claudius Septimius Albinus. Britanya'daki lejyon birliğinin komutanı.

olacağını düşündüğünden Niger'e saldırmaya, Albinus'u aldatmaya karar verdi. Albinus'a senatonun kendisini imparator ilan ettiğini, ancak bu onuru onunla paylaşmak istediğini yazdı; ardından ona Caesar unvanı verdi ve gene senato kararıyla onu kendisine ortak etti. Albinus tüm bunları gerçek sandı. Severus, Niger'i hakladıktan ve doğuyu yola getirdikten sonra Roma'ya döndü ve senatoda Albinus'tan yakındı; yapmış olduğu iyiliklerin karşılığında kendisini kallesçe öldürtmeye kalktığını, nankörlüğünün karşılığını vermek için onu cezalandırması gerektiğini söyledi. Ardından Fransa'ya gitti, iktidarını elinden aldığı gibi canını da aldı.

15. Onun girişimlerini ayrıntılı biçimde inceleyen herkes, karakterinde yırtıcı bir aslan ve çok kurnaz bir tilkiyi bulacaktır. Herkesin korktuğu ve herkes tarafından saygı duyulan biri olduğu, ayrıca ordunun nefret etmediğini de görecektir. Yeni bir imparator olmasına karşın bu kadar uzun zaman imparatorluk edebilmesine kimse şaşırmayacaktır. Çünkü çevresinde yaratmış olduğu saygınlık onu açgözlülüğünden ötürü halkların gözünde uyandırdığı nefretten her zaman korumuştur. Oğlu Antoninus¹ da öyle. Sahip olduğu olağanüstü nitelikler onu halkın gözünde büyüttü, ordunun da saygın bir komutanı yaptı. Asker adamıydı. Bitmek bilmeyen bir güce sahipti. Her türlü savurganlığın, şaşaanın karşısındaydı. Tüm ordular bu niteliklerinden ötürü ona hayrandı. Oysa sayısız cinayetlerinin yanı sıra, Roma halkının yarısının, İskenderiye halkının tümünün canına kıymasıyla vahşeti ve zulmü öyle çok ve duyulmamış boyutta olmuştu ki tüm dünyanın nefretini kazanmıştı. Yakın çevresindekiler de ondan korkmaya başlamıştı. Sonunda askerlerinin gözü önünde bir yüzbaşı tarafından öldürüldü.

1 101 Marcus Aurelius Antoninus Berrianus (Caracalla) 211-217 yıllarında iktidar oldu.

16. İnatçı bir ruhun kararlılığından ötürü bu ve benzeri suikastlardan hükümdarların korunmasının kolay olmadığını belirtmek isterim. Kelleyi koltuğa almış birisi bunu rahatlıkla yapabilir. Ama hükümdar bu tür suikastların çok sık olmadığını düşünerek korkmamalıdır. Ancak çevresinde kendisine hizmet etmek için dolanan ya da hükümdarlığında hizmetli olan kişileri kırmamak için dikkat etmelidir. Antoninus bunu yaptı. Muhafızının kardeşini yargısız infazla ortadan kaldırttı ve yüzbaşı da onu her gün tehdit etti. Ama gene de koruması olarak tuttu; korkusuzca yapılmış bir işti, kendi sonunu kendisi hazırlamıştı.

17. Şimdi de Commodus'a¹ geelim. Onun imparatorluğu elinde tutması zor olmadı. Çünkü kalıtsal yolla imparator olmuştu, Marcus'un oğluydu. Gerek askerleri gerek halkı mutlu edebilmek için babasının izinden gitmesi yeterliydi. Ama hayvansı ve zalim bir ruha sahip olduğundan halka zulüm yapabilmek için askerin yanında yer aldı ve ona her türlü kötülüğü yapabilmesi yönünde güvence verdi. Öte yandan kişiliğini önemsemeden gladyatörlerle çarpışmak için sık sık arenaya indi ve imparatorluğun adına yakışmayan, imparatorluğu küçük düşüren daha birçok iş yaptı. Askerin gözünden düştü ve aşağılandı. Bir taraftan nefret gördü, öte yandan aşağılandı ve ardından bir darbe sonunda öldürüldü.

18. Geriye bir tek Maximinus² kaldı anlatacağımız. Yukarıda sözünü ettiğim Alexander'ın kadınsılığından bıkmış olan ordu, o ölünce, savaşkan ruhlu Maximinus'u imparator olarak seçti. Az bir zaman imparatorluk yapabildi, çünkü iki nedenden ötürü insanlar ondan hem nefret ettiler hem de onu aşağıladılar. Bir neden, onun alt tabakadan biri olu-

1 Aurelius Commodus Antoninus. 180'de babası Marcus Aurelius'un yerine iktidara geçti. 192'de cinayete kurban gitti.

2 Iulius Verus Maximinus 235-238 yıllarında iktidar oldu.

şuydu, zamanında Trakya'da çobanlık yapmıştı (bunu herkes biliyordu herkesin gözünde saygınlığı düşüktü); ikinci neden de adının acımasız birine çıkmış olmasıydı, çünkü imparator seçildikten sonra Roma'ya gitmesi ve tahtına oturması geciktiği için görevlendirdiği valiler imparatorluğun her yerinde onun adına çokça zulüm yapmışlardır. İmparatorlarının aşağı tabakadan biri oluşu insanların kanlarına dokunmuştu, ayrıca gaddarlığından herkes artık nefret boyutunda korkar olmuştu. Önce Afrika'da ayaklanmalar başladı; sonra senatoyla birlikte bütün Roma halkı. Tüm İtalya ona karşı tavrı aldı. Buna bir de ordusu eklendi. O sırada Aquileia'yı kuşatmışlar, ancak ele geçiremiyorlardı. Başlarında bulunan imparatorun acımasızlığına artık dayanamıyorlardı ve artık ona herkesin düşman olduğunu bildikleri için korkuları da kalmamıştı. Bir fırsatını yakalayıp onu öldürdüler.

19. Ben, Elagabalus¹, Macrinus² ve Iulianus'tan söz etmek istemiyorum. Üçü de yerlerini dolduramayan kişiler olarak aşağılandıkları için ömürleri kısa sürdü. Ama bu konuda bir sonuca varmak istiyorum. Diyorum ki zamanımızda, hükümdarların, askerlerini olağandışı ölçüde mutlu edebilmek için çok fazla çaba göstermelerine gerek kalmamıştır. Çünkü askerlere belirli ölçüde bir ilgi göstermek gerekiyorsa da, bu, sorun yaratacak boyutta olmamıştır. Komutanlar, Roma İmparatorluğu'nda olduğu gibi, bir eyalette, o eyaletin yönetiminde söz sahibi olacak kadar sürekli kalmamış, yer değiştirmişlerdir. Eğer o zamanlar orduyu halktan daha fazla mutlu etmek zorunluluğu söz konusu olmuşsa, o günkü koşullar içinde ordular halktan daha güçlü oldukları için önemsenmişlerdir; oysa şimdi Türk ve Mısır hükümdarlıklarının dışında, tüm hükümdarların halkların ordulardan da-

1 Marcus Aurelius Antoninus Elagabalus 218-222 yılları arasında hüküm sürdü. Askerlerince öldürüldü.

2 Macrinus 217-218'e dek hüküm sürdü.

ha etkin oldukları gerçeğini göz önünde tutarak halkları gözetmeleri gerekmektedir.

20. Türkleri bu kuralın dışında tutmamın nedeni, sultanın on iki bin piyade, on beş bin süvariden oluşan bir orduyu devletin güvenliği ve gücü açısından beslemek gibi bir zorunluluğu olduğu içindir. Sultanın, her şeyin ötesinde, askerleri öne çıkarması ve onlarla barış içinde yaşaması gerekiyordu. Aynı durum Mısır Sultanlığı için de söz konusudur. Her şey askerlerin elindedir. Hükümdar halkı göz ardı edip askerle dostça geçinmek zorundadır. Dikkatinizi çekmiştir, bu hükümdarlığın bir benzeri yoktur. Papalığa benzemektedir. Buna kalıtsal diyemeyeceğimiz gibi, yeni hükümdarlık da diyemeyiz. Babadan oğula geçen bir iktidar söz konusu değildir. Mısır'da hükümdarlar yetke sahibi olan kişiler tarafından seçilirler. Ve burada eskil bir düzen söz konusu olduğu için, bunu, yeni hükümdarlık olarak adlandırmak da olanaklı değildir. Çünkü burada yeni hükümdarlıklarda var olan zorluklar yoktur. Hükümdar yeni de olsa devlet eskidir ve belirli bir düzeni vardır; hükümdar düzeni kucağında bulur. Hükümdar kalıtsal bir hükümdar gibi yönetir ülkeyi.

21. Biz konumuza dönelim. Yukarıda söylediklerimi okuyacak olan biri, adı geçen hükümdarların kimilerinin nefretten, kimilerinin aşağılanmış olmaktan ötürü iktidarlarını yitirdiklerini görecektir. Ayrıca kimilerinin bir yolu, ötekilerin tam tersi bir yolu izlediklerini ve bunlardan aynı yolu izleyenler içinde birinin mutlu sona ulaştığını, öbürlerinin niçin ulaşmadığının nedenini öğrenecektir. Pertinax ve Alexander'ın yeni hükümdarlar olarak kalıtsal yolla hükümdar olan Marcus'u izlemeleri gereksiz ve zararlı olmuştur. Aynı biçimde Caracalla, Commodus ve Maximinus da becerisine sahip olmadıkları Severus'a öykünmekle yanlış yapmışlardır. Bu nedenle yeni bir hükümdar yeni bir hükümdarlıkta Marcus'u izleyemez, ne de Severus'u izlemek gibi bir gereksinim duymalıdır. Severus'tan devletini kurmaya yarayacak ilkeleri,

Marcus'tan kurulu bir düzeni sürdürebilmek ve başarıya ulaşabilmek için gerekli ve üstün yolları öğrenmelidir.

XX

Hükümdarların her gün yaptırdıkları kaleler ve öteki şeyler yararlı mıdır, yoksa değil midir?

1. Kimi hükümdarlar devletin güvenliğini sağlayabilmek için uyrukları silahsızlandırmışlar, kimileri egemenlikleri altındaki toprakları bölerek yönetmeyi yeğlemişler, kimileri kendilerine düşman yaratmaya çabalamışlar, kimileri başlangıçta kuşkulu saydığı kişilerin gönlünü kazanmaya çalışmışlar, kimileri kaleler yapmışlar, kimileri onları yıkmışlar, yerle bir etmişler. Buna benzer kararların alındığı devletlerin özelliklerine girilmeden bu konularda kesin yargılara varmanın olanağı olmamasına karşın gene de ben konunun izin verdiği ölçüde genel bir değerlendirme yapacağım

2. Yeni bir hükümdarın uyruğunu silahsızlandırdığı hiç görülmemiştir; tersine, silahsız olduğunu gördüğünde silahlandırmıştır. Çünkü silahlandırmakla, o silahlı gücü sahip lenmiş olursun; sana bağlılığı konusunda kuşku duydukların sana bağlanır, bağlı olanlar da bağlılıklarını sürdürürler ve tüm uyruğun artık yandaşın olur. Uyruğundan tüm insanları silahlandıramadığın için silahlandırdıklarının gönlünü edersen, ötekileri de daha sağlama almış olursun. Onlara farklı davranmış olman silahlandırdıklarını sana borçlu kı larken, ötekiler, daha çok tehlike ve zorunluluk içinde olanların daha ayrıcalıklı olmalarını olağan karşılayarak seni bağışlarlar. Uyruklarını silahsızlandırırsan onları gücendirirsin, ya korkaklıklarından, ya nankörlüklerinden ötürü onlara güvenmediğin kanısı uyandırmış olursun. Her iki durumda da sana karşı nefret uyanır. Silahsız kalamayacağın için sen paralı askerlere yönelmek zorunda kalabilirsin, ama onların da ne mal olduklarını yukarıda söylemiştim; varsayalım iyi-

sine çatın, ama o da seni güçlü düşmanlarından ve uyruğunun kuşku duyduğu insanlarından koruyamazlar.

3. Dediğim gibi yeni bir hükümdar yeni bir hükümdarlıkta her zaman insanları silahlandırmıştır. Tarih bunun örnekleriyle doludur. Ama hükümdar kendi topraklarına katmak için ele geçirdiği toprakları, o sırada kendi yanında bulduklarının dışında silahtan arındırmak zorundadır. Onları da zamanla punduna getirip etkisizleştirmek ve yumuşatmak gerek, ve tüm ülkede, bir tek sana yakın, eski devletin sınırları içinde yaşayan kendi öz askerlerinin silahlanabileceği bir düzen kurmak gereği vardır.

4. Atalarımız, özellikle bilge olarak bilinenler, Pistoia'yı parçalayarak, Pisa'yı kaleler inşa ederek elde tutmanın gerekli olduğunu söylemişlerdir. Bu nedenle egemenlikleri altındaki kimi toprakları kolaylıkla elde tutabilmek için parçalanmasına izin vermişlerdir. Bu da İtalya'da belli bir denge- nin var olduğu zamanlarda uygulanabilir bir yöntemdi. Ama bunun günümüzde geçerli olacağına inanmıyorum, çünkü bölünmüşlüğü kimseye bir yarar sağlayacağı kanısında değilim. Dahası, düşman yaklaştığında bölünmüş kentlerin yitirilmesi kaçınılmazdır; çünkü daha zayıf olan taraf hemen dış güçlere katılır, öteki taraf ise karşı koyamaz.

5. Venedikliler, sanıyorum, yukarıda sözünü ettiğim nedenlerden kalkarak uyruk kentlerde halkın *guelfi* ve *ghibellini* adı altında iki ayrı parçaya bölünmesine göz yumdular, ama hiçbir zaman birbirleriyle savaşmalarına izin vermediler. Bu bölünmeyi sürekli işleyerek birbirleriyle didişmelerini körüklediler ve kendilerine karşı birleşmelerini önlediler. Ne ki böylesi bir uygulama işlerine yaramadı. Çünkü Venedikliler Vailà'da yenilir yenilmez taraflardan biri yüreklilik gösterip tüm ülkeyi ele geçirdi. Böylesi uygulamalar hükümdarın zayıflığını gösterir, çünkü gözü pek hükümdarlıklarda böyle bölünmelere asla izin verilmez. Barış zamanında uyrukları daha kolay yönetmek adına yarar olabilir, ama savaş zamanında işe yaramadığı görülmüştür.

6. Hükümdarlar zorlukların ve karşılarına konan engellerin üstesinden geldikçe kuşkusuz büyürler. Yazgı, kalıtsal bir hükümdardan çok, özellikle saygınlık kazanmaya gereksinimi olan yeni hükümdarları kalkındırmak istediğinde, onun karşısına düşmanlar çıkarır; üstesinden gelmek için uğraşmasını gerektiren eylemlere kalkmasını sağlar ve önüne düşmanlarının koyduğu merdivenden tırmanmasını sağlayarak daha yukarı basamaklara çıkmasına yol verir. Çoğu kişi, akıllı bir hükümdarın, fırsatını bulur bulmaz, kurnazlıkla kendisine düşmanlar yaratarak ve yarattığı bu düşmanları tepeleyip saygınlığını kendiliğinden artırması gerektiğini düşünürler.

7. Hükümdarlar, özellikle yeniler, iktidarlarının ilk zamanlarında güven duydukları insanlardan çok, kuşku duyduklarından yarar ve bağlılık görmüşlerdir. Siena hükümdarı Pandolfo Petrucci ülkesini güvendiği insanlardan çok, kuşku duyduklarıyla yönetmiştir. Ama bu konuda genellemeye gitmek olanaksızdır, çünkü durumdan duruma farklılık gösterir. Ancak şunu söylemek isterim: Başta düşman görünenler, eğer var olan konumlarında desteğe gereksinimleri olan türden insanlarsa, hükümdar bunları kolaylıkla yanına çekebilir. Bunlar da çoğunlukla haklarındaki olumsuz izlenimi silmeye yarayacak ölçüde yaptıkları olumlu işlerle hükümdara bağlılıkla hizmet etmek zorunluluğu duyarlar. Böylece hükümdar, fazlaca güvende oldukları için işlerini savsaklayanlardan çok, bunlardan yararlanır.

8. Konumuz gereği, yerli halktan gördüğü yardımla iktidarı ele geçiren hükümdarlara, görmüş olduğu ve görmekte olduğu yardımları hangi gerekçeyle insanların vermiş olduğunu düşünmeleri gerektiğini anımsatmak isterim. Eğer yerli halkın sana özel bir sevgisi yoksa, yalnızca günceldeki iktidardan memnun kalmadıkları için seni desteklemişlerse, senin onlarla dostluk kurman zor ve güç olur. Çünkü senin o halkı mutlu etmen olanaksızdır. Eski ve ye-

ni örneklere bakacak olursak bunun nedeni şudur: Önceki iktidardan mutlu olmayıp da sana dost olan ve iktidarı ele geçirmen için seni destekleyenlerden çok, önceki iktidardan mutlu olup da sana karşı olanlardan dost edinmen daha kolaydır.

9. Hükümdarlar, devletlerini daha güvenli bir biçimde ellerinde tutabilmek için kendilerine saldırmayı düşünenlere engel olacak, durduracak ve beklenmedik bir saldırıda sığınabilecek bir yer olarak kaleler inşa etmeyi alışkanlık edindiler. Ben eskiden gelen bu alışkanlığı doğal karşılıyorum, ama Messer Niccolò Vitelli'nin¹ zamanımızda ülkesini koruyabilmek için Città di Castello'da iki kaleyi yıktığını biliyoruz. Urbino Dükü Guido Ubaldo², Cesare Borgia'nın gönderdiği sürgünden ülkesine dönünce, o eyaletin tüm kalelerini kökünden yıkmıştı, ve kaleler olmadan ülkeyi elde tutmanın daha kolay olacağını söylemişti. Bentivoglier, Bologna'ya dönünce aynı şeyi yaptılar. Zamanına göre kaleler yararlı mıdır, değil midir? Bir yandan yararlıysa, bir yandan zararlıdır. Şimdi bunu tartışalım.

10. Dış düşmanlardan çok, halktan korkan hükümdar kale yaptırmak zorundadır; tam tersine halktan değil de yabancılardan korkan yaptırmasa da olur. Francesco Sforza'nın Milano'da inşa ettirdiği kalenin, Sforza ailesine yaptığı kötülüğü o devlette oluşan hiçbir karışıklık yapmamıştır, yapmayacaktır. En iyi kale halkın nefretini çekmemektir. Eğer halk senden nefret ediyorsa, istediğin kadar kale yap, gene seni kurtaramaz. Çünkü halk silaha sarıldı mı, ona yardım edecek yabancılar eksik olmaz. Zamanımızda kalelerin bir tek, kocası Kont Girolamo ölünce, Forlì kon-

1 Medicilerin yardımıyla Città di Castello'da iktidara gelmişiz. 1474'te Papa IV. Xystus tarafından iktidarına son verilmiştir.

2 Federico da Montefeltro'nun oğlu Urbino Dükü Guido Ubaldo 1502 Haziran'ında Cesare Borgia tarafından devrilmiş. İktidara ancak Papa VI Alexander'ın ölümünden sonra dönebilmiştir.

tesine yaran dokunmuştur; çünkü kale sayesinde halkın saldırısından korunmuş; Milano'nun yardımını beklemiş ve iktidarını yeniden elde etmiştir. O zamanın koşullarında yabancılar bir ülkenin halkına yardıma gidemiyordu; ancak daha sonra kaleler işine yaramadı ve Cesare Borgia ona saldırdığında o ülkenin halkı yabancı güçlere destek oldu. Bu nedenle o dönemde ve öncesinde kalelere sahip olmaktansa, halkının nefretini çekmemiş olması onun için daha iyi olurdu. Durum böyle olunca, ben kale yapanı da, yapmayı da övgüyle karşılayacağımı, ama kaleye güvenip de halkın nefretini önemsemeyeni de kınayacağımı belirtmek isterim.

XXI

Beğenilmek için hükümdar ne yapmalıdır?

1. Örnek olacak işler ve büyük girişimler kadar hiçbir şey hükümdarların beğenilmesini sağlamaz. Zamanımızda, bugünkü İspanya Kralı Aragonlu Ferrando var. O, yeni bir kral olarak tanımlanabilir, çünkü hiçbir gücü yokken ün ve şan kazanarak Hristiyanların baş kralı oluverdi. Yaptığı işlere bakacak olursanız, hepsini çok büyük, birkaçını olağanüstü bulacaksınız. O daha hükümdarlığının başlarında Granada'ya saldırdı. Bu girişimi devletin temelini oluşturdu. Bu saldırıyı kimsenin engellemesine fırsat vermeyecek bir iç barış ortamında yaptı. Castiglia baronlarının aklı fikri o savaşta olduğu için içerde herhangi bir ayaklanmayı düşünmediler. Kral, bu yolla fark ettirmeden baronların üstünde saygınlık ve üstünlük kazanıyordu. Kilise'nin ve halkın parasıyla orduyu besliyordu. Ordu bu uzun savaşın sonucunda daha sonra krala onur kazandıracak girişimlerinde kullanacağı sağlam bir altyapı sağlamış oldu. Bunun dışında daha büyük girişimlerde bulunabilmek için dini kullanarak din adına zulüm yaptı

ve Marranileri¹ mallarından, mülklerinden etti ve İspanya'dan kovdu. Bundan daha acımasız ve eşine az rastlanan bir eylem görülmemiştir. Aynı bahaneyle Afrika'ya, ardından İtalya ve Fransa'ya² saldırdı. Bu büyük ve göz kamaştıran işler halkın hayranlığına ve şaşkınlığına neden olurken, insanlar onun bu girişimlerinden başka bir şey düşünemez oldular. Ve bu girişimleri öylesine birbiri arkasına geliyordu ki iki girişimi arasında insanların bunlara karşı koymak için fırsat ve zamanları hiç olmadı.

2. Hükümdarın, ülkenin içişleriyle ilgili örnek girişimlerde bulunması da yararınadır. Tıpkı Milano Beyi Bernabo³ ile ilgili olarak söylenenler gibi. Ülkede birileri toplum yaşamının iyiliğine ya da kötülüğüne olağanüstü bir şey yaptığında, bunu fırsat bilip, o kişiyi iyilik yapmışsa ödüllendirerek, kötülük yapmışsa cezalandırarak kendinden uzun süre söz ettirmeyi başarmıştır. Hükümdar, yaptığı her işte büyük ve olağanüstü akıllı bir insan olduğu izlenimini bırakmak için özellikle çaba göstermek zorundadır.

3. Hükümdar gerçek anlamda dost, gerçek anlamda düşman olduğunda saygınlık kazanır. Bir başka deyişle, korkusuzca birine karşı olmak ya da birinin yanında olmak anlamına gelir. Bu da tarafsız kalmaktan çok daha iyidir. İki tane komşu gücün kapıştıklarını varsayalım; sahip oldukları güçlerden ötürü, onlardan biri kazandığında sen kazanan-

-
- 1 Kuzey Afrika'dan, Magrip'ten İspanya'ya geçmiş ve Yahudilerle birlikte görünüşte Katolikliği benimsemiş, ama özünde kendi ilkel inanışlarını sürdüren Berberiler. Berberiler, Yahudilerle birlikte İspanya'dan kovulmuşlardır.
 - 2 1512'deki İtalya savaşının ardından Kutsal İttifak'ın kuruluşuyla Ferdinando, Pirene'ler'e göz koymuş ve Fransa'ya karşı düşmanca bir siyasa izlemeye başlamıştır.
 - 3 1277-1247 yılları arasında Milano'ya hükmeden Viscontilerden olan Bernabo Visconti 1354'de Başpiskopos Giovanni'nin yerini almıştır. Sciascia (Bkz. *Il giorno della civetta*; Türkçeye *Baykuş* diye çevrildi) Giusto'den alıntı yaparak Bernabo Visconti'nin elçilere mühür ve belgeleri mühürlemek için kullanılan kurşunları yutturduğunu söyler.

dan ya korkar olacaksın ya da olmayacaksın. Bu iki durumda da kendini net biçimde ortaya koymak ve kartlarını açık oynamanda yarar var. Kazanan korkacağın biri olursa, kendini belli etmezsen kazanan tarafın her zaman kurbanı olacaksın; bu da yitiren taraf için bulunmaz bir mutluluk olur, ve hiçbir şekilde seni savunması ya da koruması altına alması için haklı bir nedenin olmaz. Çünkü kazanan kişi kuşku duyulan ve zor günlerinde yanında olmayanları istemez çevresinde, yitiren de silahlar elinde yardımına koşup yazgısını paylaşmadığın için seni uzak tutar kendisinden.

4. Antiokhos, Etolyalıların çağrısı üzerine Romalıları kovmak için Yunanistan'a girmişti. Antiokhos, Romalıların dostu olan Akhalara elçi göndererek tarafsız kalmalarını istedi. Öte yandan Romalılar, Akhaları kendi taraflarına çekmeye çalışıyorlardı. Konu Akhaların meclisine taşındı. Orada Antiokhos'un delegesi tarafsız kalmaları yönünde onları ikna ederken Roma delegesi şöyle diyordu: "*Quod autem isti dicunt non interponendi vos bello, nihil magis alienum rebus vestris est; sine gratia, sine dignitate, praemium victoris eritis.*"¹

5. Aslında dostun olmayan kişi senin tarafsız kalmanı, sana dost olan da silahlarıyla ortaya çıkmayı ister. Kararsız hükümdarlar var olan tehlikelerden kaçmak için çoğunlukla yansızlık yolunu seçerler ve çoğunlukla da yok olup giderler. Oysa hükümdar yüreğini ortaya koyup birinin yanında yer alır, yanında yer aldığı kişi de kazanırsa, gücünden ötürü, sen ona bağımlı da olsan o sana borçlanır ve sana sevgiyle bağ-

¹ Bu sözün aslı şöyledir: "*Nam quod optimum esse dicant, non interponi vos bello, nihil immo tam alienum rebus vestris est: quippe sine gratia, sine dignitate praemium victoris eritis*" (Titus Livius, *Annales*, XXXV, 48) (Yansız kalmak size en uygun tavır olarak gösteriliyorsa da hiçbir şey siyasanıza bunun kadar yararsız, bunun kadar aykırı değildir, gerçekte kimse'nin gönülünü kazanmadığınız, ama saygılılığınızı yitirdiğiniz için sonunda kazanan tarafın kurbanı olursunuz)

lanır. İnsanlar, bu denli nankörlük gösterip senin üzerinde baskı kuracak kadar şerefsiz olamazlar. Ayrıca utkular, kazanan tarafın birçok şeyi, özellikle adaleti, ayaklar altına almasına izin verecek kadar kesin değildir. Ama yanında olduğun kişi savaşı kaybederse, seni koruması altına alır ve sana, elinden geldiğince destek olur; böylece yükselme olasılığı olan yazgısının ortağı olmuş olursun. Birbirleriyle savaşanlar arasında güçlerinden ötürü kazananın korkmayacağı ikinci durumda, taraflardan birinin yanında yer almakla en bilgece işi yapmış olursun; sen öyle birinin yardımına koşmuş oluyorsun ki birazcık akılsa, karşısındakini yıkmak yerine, sana karşı koruması gerekir. Çünkü senin desteğinle savaşı kazanamaması söz konusu olmadığı için, savaşı kazandığında da sayende kazandığı için sana bağımlı kalacaktır.

6. Buradan şunu çıkartabiliriz: Bir hükümdar kendisinden daha güçlü biriyle başkalarının zararına, yukarıda söylediğim gibi, zorunluluk yoksa bağlantıya girmeme konusunda dikkatli olmalıdır. Çünkü kazandığı takdirde onun tutsağı olur. Hükümdarlar olanaklı olduğu ölçüde başkasının boyunduruğuna girmemelidirler. Venedikliler, Fransa ile birlikte Milano düküne saldırdılar. Bu dayanışmadan kaçınabilirlerdi. Bu ortaklık onların sonu oldu. Ama kaçınmak olanaklı değilse (Papa ve İspanya Lombardia'ya saldırdıklarında, Floransalıların başına geldiği gibi) hükümdarın, yukarıda belirttiğim nedenlerden ötürü, işbirliği yapmasında yarar var. Ayrıca hiçbir devlet işbirliği yaptığı tarafın sağlam taraf olduğuna asla güvenmemeli; dahası, hepsine bir yanılma payı koymalıdır. Çünkü yağmurdan kaçarken doluya tutulmak olağandır. Önlemleri birinin yağmur mu, yoksa dolu mu zararlı, bilmesi ve daha az zararlı olanı yeğlemesi gerekir.

7. Hükümdar, erdem sevdalısı olduğunu göstermeli, erdemli ve yetenekli insanları kollayarak uğraşlarında öne çıkanları onurlandırmalıdır. Ayrıca tecim, tarım ya da başka alanlarda insanların rahatlıkla işlerini yapabilecekleri konu-

sunda yurttaşlarını yüreklendirmelidir. Biri, elinden alınır korkusuyla mülkiyetini güzelleştirmekten geri kalmamalı, öteki vergi kaygısıyla iş yeri açmaktan kaçmamalı; ayrıca hükümdar bu işleri yapacak ve eyaletini, devletini varsıllaştıracak olanlara ödülleri dağıtmalıdır. Yılın belirli zamanlarında yurttaşlarını oyalamak için festivaller ve şenlikler düzenlemeli. Her eyalet farklı bölgelere ve meslek örgütlerine bölünmüş olduğu için, birlik ve beraberliği düşünerek, onlarla bir araya gelmeli ve her şeyde öne çıkması gereken konunun onur ve saygınlığını koruyarak kendisini örnek gösterip insanlık ve soyluluk dersi vermelidir.

XXII

Hükümdarların bakanları

1. Hükümdarın kendisine bakan seçmeyi bilmesi az önemli iş değildir. Bakanların iyi ya da kötü olması hükümdarın öngörüsüne bağlıdır. Hükümdarın akıllı olup olmadığı ilk bakışta çevresindeki adamlardan belli olur. Çevresinin becerikli ve sadık kişilerce çevrilmiş olması hükümdarın bilge kişiliğini gösterir. Çünkü çevresindeki adamların becerilerini değerlendirmeyi ve kendisine sadık kalmalarını sağlamayı bilmiştir. Tersine olduğunda hükümdarla ilgili olumlu bir yargıya varmanın olanağı yoktur. Çünkü ilk yanlışını bakanlarının seçiminde yapmıştır. Siena hükümdarı Pandolfo Petrucci'nin kendisine bakan olarak seçtiği Antonio da Venafro'yu¹ tanıyıp da, Pandolfo'nun bakanı sayesinde çok değerli bir insan olarak kabul gördüğünü bilmeyen yoktur.

2. Üç tür insan vardır. İnsanların kimileri kendiliğinden anlar, kimileri anlayandan öğrenir, kimileri de ne kendisi

¹ Antonio Giordani da Venafro (1459-1530) Siena Hukuk Okulu'nda profesör olarak ders verdi. Daha sonra Reform Konseyi'nde yargıçlık yaptı. Guicciardini de ondan söz eder.

anlar, ne de başkasının dediğinden anlar. Birinciler, çok akıllı olanlardır, ikinciler daha az akıllı, üçüncüler ise işe yaramaz olanlardır. Pandolfo ilk gruba girmezse de, mutlaka ikincisinde yer alır. Birinin yaptığı ya da söylediği, iyi ya da kötü bir şeyi anlamak becerisini gösteren bir hükümdar, kendi başına anlamak becerisinden yoksun olsa da bakanının yaptığı işlerin iyi mi, yoksa kötü mü olduğunu bilir ve iyi işlerini beğenir, kötü işlerini eleştirir; ayrıca bakan da hükümdarı oyuna getiremeyeceğini anlar ve ona kötülük yapamaz.

3. Hükümdarın bakanını tanıyabilmesi için hiç şaşmayan bir yol vardır. Her işte senden çok kendisini düşünen ve gene kendi yararını gözeten bakandan yarar gelmez ve sana bağlanmaz, senin de ona güvenmemen gerekir. Çünkü birinin devletini elinde tutan kişi kendisini asla düşünmemelidir; düşünceği kişi hükümdar olmalıdır. Ve hükümdarın çıkarlarına uygun olmayan hiçbir şeyi de aklından geçirmemelidir. Öte yandan hükümdar, bakanının kendisine oyun yapmasını engellemek için, onu, gözettiğinin göstergesi olarak onurlandırmak, onun varıl olmasını sağlamak ve kendisine zorunlu olduğunu göstermek, ayrıca onur ve görevleri onunla paylaşmak zorundadır. Öyle ki hükümdar olmadan olduğu yerde kalamayacağını anlasın. Ve öyle çok onurlandırılmalı, varsıllaştırılmalı ki daha çoğuna göz koymasın, ve öyle görevlere getirilsin ki elinden gider diye korksun. Bakanlar ve bakanlarla ilgili olarak hükümdarlar, dediğim gibi, davranırlarsa, biri ötekine güvenebilir, yoksa tersine bir yola girerlerse, ya o ya da öteki biter.

XXIII

Dalkavuklardan nasıl uzak durulacaktır?

1. Bir konuyu, dahası, bir yanlış gündeme getirmeden geçmek istemiyorum. Eğer hükümdarlar akıllı olmaz ya da

iyi bir seçim yapmazlarsa, bu yanlıştan kendilerini kolay kolay koruyamazlar. Bu yanlış sarayları dolduran dalkavuklarla ilgilidir. Çünkü insanlar kendileriyle ilgili yaptıkları işlerden o kadar hoşlanırlar ve öyle oyuna gelirler ki zorlukla bu salgından korunabilirler. Korunmak isterken de aşağılanmak tehlikesiyle karşı karşıya kalırlar. Dalkavukluktan kurtulmanın tek yolu, senin, gerçeği duymaktan rahatsız olmayacağını herkesin bilmesidir. Ama önüne gelen herkes gerçeği yüzüne söylemeye kalkarsa, bu kez de saygınlığın kalmaz.

2. Bu nedenle sağduyulu bir hükümdar üçüncü bir yol tutmak zorundadır. Sarayına bilge insanları almalı ve ancak bir başka şeyle değil, sorduğu sorularla ilgili olarak konuşmalarına, gerçeği söylemelerine izin vermeli ve fikirlerini aldıktan, her şeyle ilgili bilgi edindikten sonra kendi başına karar vermelidir. Onlarla toplu olarak ve teker teker görüştüğünde öyle davranmalı ki ne kadar özgürce konuşulursa o kadar çok söylenilenin kabul göreceğini herkes algılamalı. Bunun dışında kimseyi dinlememeli, alınmış kararları kovalamalı ve kararlarında inatçı olmalıdır. Bu yolun dışında kalan ya dalkavukların oyuncağı olur ya da o görüşten o görüşe göre durmadan karar değiştirir. Bunun sonucunda hükümdar saygınlığından yitirir.

3. Söylediklerimi güncel bir örnekle desteklemek istiyorum. Şu andaki imparator Massimiliano'nun adamı Rahip Luca¹, ondan söz ederken kimseye danışmadığını ve hiçbir işi de kendi kafasına göre yapmadığını söyler. Kısacası, bizim dediğimizin tam tersini yaparmış. Çünkü imparator içine kapanık bir tipmiş ve kimseye düşüncelerini açmaz, kimseden görüş almazmış. Ama yaşama geçirmeye kalkar kalkmaz, herkes tarafından neyin ne olduğu anlaşıncaya çevresindekilerin eleştirisine uğrarmış, o

¹ Rahip Luca Rinaldi, İmparator Massimiliano'nun elçisi.

da zayıf kişiliğinden ötürü, bir gün ona, bir gün buna karnmış. Doğal olarak bir gün yaptığını ertesi gün bozar ve ne yapmak istediği, kafasından nelerin geçtiğini anlamak olanaklı olmaz, kararlarının güvenilirliği de kalmazmış.

4. Hükümdar her zaman görüş alışverişinde bulunmak zorundadır. Ama başkaları değil, kendisi istediği zaman yapmalıdır; dahası, kendisi sormadan, olur olmaz akıl vermeye kalkanların cesaretini kırmalıdır. Ama hükümdar çok soru sormalıdır. Ve sorduğu sorularla ilgili olarak gerçeği bilmek konusunda sabırla söylenenleri dinlemek zorundadır. Dahası, birilerinin çekinip de bir şeyleri kendisinden sakladığını duyumsadığı an öfkelenmelidir. Bilge bir insan olduğu izlenimi bırakan bir hükümdarın, ülkesinde öyle bilinmiş olmasının onun doğasından kaynaklanmadığını, çevresindeki danışmanlarına dayalı olduğunu söyleyenler kesinlikle yanılırlar. Çünkü kendisi bilge olmayan bir hükümdarın iyi danışmanlara sahip olamayacağı genel ve şaşmaz bir kuraldır. Ama varsayalım, rastlantı sonucu, çok akıllı bir danışman bulmuş ve kendisini her şeyden alan o bir tek danışmanın eline bırakmış olsun. Böyle bir şey olabilir, ama kısa sürer. Çünkü o akıllı danışman, devleti hükümdarın elinden alır. Öte yandan etrafında birden fazla danışmanı olan hükümdar, eğer akıllı değilse öğütleri bir araya getirip bir bireşime varamayacaktır. Danışmanların her biri hükümdarı kendi tarafına çekmeye çalışacak ve hükümdar da danışmanlarının gerçek düşüncelerini okuyamayacağı için kime inanacağını bilemeyecektir. Ne ki farklı kişiler bulmak da olanaklı değildir. Çünkü insanlar, eğer iyi olmalarını gerektiren bir zorunluluk yoksa, kötü insanlar olarak karşımıza çıkarlar. Sonuç olarak şunu söyleyebilirim: Hükümdarın sağduyusu akılcı fikirlerin ürünü değil, akılcı fikirler kimden gelirse gelsin hükümdarın sağduyusunun ürünü olmalıdır.

XXIV

İtalya'daki hükümdarlar hangi nedenlerden ötürü devletlerini yitirdiler?

1. Yukarıda söylediklerim akıllıca uygulanırsa, yeni bir hükümdar eski biri gibi görünebilir ve hemen yerini sağlamlaştırır, çok eskiden beri hükümdarmış gibi kimse de onu yerinden edemez. Çünkü yeni bir hükümdar soydan gelme birinden çok daha fazla yaptığı işlerden ötürü izlenir. Yaptığı işler beğenildiğinde de eski bir hükümdara oranla çok daha fazla taraftar bulur ve çok daha fazla kişiyi kendisine bağlar. Çünkü insanlar eskiden yapılanlardan çok yenilerden etkilenirler. Ve yeni yapılan işlerde aradıklarını bulduklarında keyiflerine diyecek yoktur; dahası, hükümdar kişiliği ve saygınlığıyla ilgili yanlış işler yapmazsa, her fırsatta onu savunurlar. Hükümdar olarak doğmuş, ama az akıllı olduğu için hükümdarlığını yitirmiş ve bu nedenle utancını ikiye katlayan bir hükümdarın tersine, bu hükümdar, yeni bir hükümdarlığa başlangıç yapmış olduğu, onu kalkındırıp, yeni yasalar, silahlar ve örnek işlerle donattığı için utancını değil, şanını, şöhretini ikiye katlar.

2. Günümüz İtalya'sında devletlerini yitiren hükümdarları düşünecek olursak, örneğin, Napoli kralı, Milano dükü ve başkaları gibi, ilk akla gelen, askeri yönden, daha önce sözünü ettiğim, ortak bir yanlış yaptıklarını söyleyebiliriz. Ardından bunlardan kimileri ya halkın düşmanlığını kazanmışlar ya da halkın dostluğunu sağlamışlar, ama seçkin kişilerin desteğini alamamışlardır. Çünkü bu yanlışlar yapılmamış olsa, güçlü orduları savaş meydanlarına indirebilecek güce sahip hükümdarlar devletlerini yitirmezler. Büyük İskender'in babası olan değil de Titus Quintus'un yendiği Makedonyalı Philippos'un, kendisine saldıran Romalılar ve Yunanlılara göre daha küçük bir devleti vardı. Buna karşın iyi bir asker olduğu, halkla iyi geçindiği, seç-

kin kişilerle de ters düşmediği için, uzun süre düşmanlarına karşı kendisini savunabilmiştir. Ve sonunda birkaç kentin egemenliğini yitirmiş olmasına karşın, devletini elinde tutmuştur.

3. Uzun süren hükümdarlıklarında iktidarlarını yitiren hükümdarlar yazgılarını değil, aymazlıklarını suçlamalıdır. Çünkü iyi havalarda havanın değişebileceğini hiç düşünmemişlerdir. (Aslında tüm insanlar böyledir, dingin havalarda fırtınayı düşünmezler.) Kötü havalarda da bırakıp kaçmayı ve hiç kendilerini savunmayı akıllarına getirmemişlerdir. Ardından, halkın yeni hükümdarın baskısından bıkip kendisini göreve çağıracağını beklemişlerdir. Böylesi bir beklenti başka yollar tıkanmışsa iyi bir yoldur, ama başka yolları bunun için görmezden gelmek yanlıştır. Çünkü nasıl olsa biri gelip beni kaldırır düşüncesiyle yere düşülmemelidir. Ya kimse gelip seni kaldırmaz ya da gelir kaldırır, ama senin yararına olmaz. İnsanın kendisini bu biçimde savunmaya kalkması korkakça ve istenci dışında bir savunmadır. Bir tek kendi istenç ve becerisinden doğan savunmalar iyidir, kesindir ve süredurandır.

XXV

Dünya işlerinde yazgının gücü nedir ve nasıl karşı konulması gerekir?

1. Çoğu kişinin, dünya işlerini yazgı ve Tanrı'nın yönettiğine ve insanların sağduyusuyla bu gidişi değiştiremeyeceğine, dahası, çaresiz kaldıklarına, bu nedenle çokça ter dökmenin gereği olmadığına, ve her şeyi yazgıya bırakmanın doğru olacağına inandıklarını, inanmayı sürdürdüklerini bilmez değilim. Bu görüş, insan istenci dışında gelişen fırtınalı günlerin yaşandığı ve yaşanmakta olduğu zamanımızda daha çok ağırlık kazanmıştır. Olaylara baktıkça ben de zaman zaman onlar gibi düşünür olmuşumdur.

2. Ne ki dünya işlerinin yönetiminde yazgının işlevsel payının yarı yarıya olduğunu ve geri kalan yarısını ya da ona yakınına da özgür istencimiz yok olmasın diye insana bıraktığı olasılığını yok saymıyorum. Yazgı, bana göre, taşıdığı zaman her şeyi altüst eden, ortalığı sele boğan, ağaçları deviren, evleri yıkıp harap eden taşkın bir ırmağa benzer. Herkes önünden kaçır, hiç kimse şiddetine dayanıp karşısında duramaz. Durum böyle olunca, insanoğlunun, suyun durgun zamanlarında önlem alarak, bent ve barajlarla suyun hızını kesmekten başka yapacağı bir şeyi yoktur. Irmak taşıdığı zaman suyunu kanallara akıtacağı için öylesine şiddetli ve başıboş akamayacak ve zararlı olmayacaktır.

3. Yazgı da böyledir. Yazgı, kendisine karşı koyacak erdemin var olmadığı yerde gücünü gösterir. Şiddetini erdemin olmadığı yere yönlendirir, çünkü bilir ki orada onu engelleyecek setler ve bentler yoktur. Bir an bu taşkınlara kapılan, bu taşkınlara yol veren bir ülke olarak İtalya'yı düşünecek olursak, engellerin olmadığı, bentlerin bulunmadığı, bir yolgeçen hanı olduğunu görürüz. Ama eğer İtalya kendisine yakışır bir erdemle korunmuş olsaydı, tıpkı Almanya, İspanya ve Fransa gibi ya o taşkınlar bu denli büyük değişikliklere neden olmazdı ya da hiç buralara uğramazdı. Genel olarak, yazgıya karşı koymak bağlamında bu söylediklerimin yeterli olmasını dilerim.

4. Ama özel durumlara incek olursak, huyunda ve suyunda hiçbir değişiklik olmamasına karşın bir hükümdarın nasıl bir gün başarılı, öteki gün başarısız olduğunun nedenlerini tartışmak istiyorum. Bence, bunun kaynağı yukarıda uzunca sözünü ettiğim nedenlerdir. Bir başka deyişle, tümüyle yazgıya sırtını dayayan hükümdar yazgı değiştiği anda batır. Öte yandan siyasasını zamanının koşullarına uyduran hükümdarların başarılı, zamanına ters düşenlerin de başarısız olacaklarını düşünüyorum.

5. Çünkü insanlar ün ve varsılık gibi, gelecekteki beklentilerine kendilerini götürecek olan girişimlerinde farklı yollar izlerler: Kimisi kılı kırk yarar, öteki gözü karadır; kimisi saldırgandır, öteki kurnazdır; biri sabırlıdır, öteki sabırsızdır; her biri bu farklı yollardan ereklerine ulaşırlar. İki kılı kırk yarar kişiden biri başarılı, öteki başarısız olabilir; öte yandan farklı yöntemler uygulayan, örneğin, biri kılı kırk yarar, öteki gözü kara iki kişinin gene başarılı olduğunu görürüz. Bu da hükümdarların yönetim biçimleriyle kendilerini zamanlarına uydurup uyduramadıklarının bir sonucundan başka bir şey değildir. Demin söylediğime geldik: İki farklı yol izleyenler aynı sonuca ulaşırken, aynı yolu izleyen iki hükümdardan biri ereğine ulaşır, öteki yaya kalır.

6. İyilik ve kötülük buna bağlıdır. Çünkü kılı kırk yarıp ve sabırla ülkesini yöneten bir hükümdarın içinde bulunduğu zaman ve koşullar yönetim biçimine uygun düşüyorsa, o hükümdarın başarılı olmaması için bir neden yoktur. Ama zaman ve koşulların değişmesine karşın, hükümdar o yönetim biçimini değiştirmezse batır. Dahası, değişikliklere kendini uydurabilecek öyle akıllı insan da bulmak olanaksızdır. Çünkü kişi huyundan kolay kolay vazgeçmez ve belirlediği yoldan ayrılmak istemez. Bu nedenle kılı kırk yarar hükümdar saldırgan olması gerektiğinde olamaz ve batır. Varsayalım zamana ve koşullara kendini uydurdu, ama bu kez de yazgıyı çeviremez.

7. Papa II Giulius tüm işlerinde saldırgan olmayı yeğledi; zaman ve koşullar da yönetim tarzıyla örtüştüğü için hep başarılı oldu. Giovanni Bentivogli henüz sağken onun Bologna'ya yapmış olduğu saldırıyı düşünün bir kere. Venedikliler bundan hoşnut değillerdi; İspanya kralı aynı şekilde; Fransa ile bu konuda pazarlık yapıyorken tüm saldırganlığı ve şiddetiyle saldırıya geçti. Bu girişimiyle İspanya ve Venediklileri ne yapacaklarını bilemedikleri için durdurdu. Venedikliler

korkularından, öteki de Napoli Krallığı'nı yeniden ele geçirmek istediğinden kararsız kalmışlardı. Ardından Fransa geri çekilmek zorunda kaldı. Çünkü Fransa, papanın harekete geçtiğini görünce Venediklileri dize getirmek için onu yanına çekmek istemişti. Herkesin önünde papanın onurunu kırıcağını düşündüğünden dilediği yardımı geri çeviremeyeceğine karar verdi.

8. II. Giulius, hiçbir papanın kılı kırk yaran yaklaşımlarıyla yaşama geçiremeyeceğini, akla gelmez gözü kara girişimleriyle gerçekleştirmiştir. Çünkü bir başka papanın yapacağı gibi her şeyi yoluna soktuktan ve düzene koyduktan sonra Roma'dan ayrılmayı bekleydi, girişiminde başarılı olamazdı. Fransa kralı binlerce bahane bulur; ötekiler onu caydırmak için olmadık korkular salarlardı. Başka girişimlerinden söz etmeyeceğim. Tümünü başarıyla sonuçlandırdı. Kısa yaşamında tersine giden bir girişimi olmadı. Çünkü yaşamı her şeyin enine boyuna düşünülerek yapılmasını gerektiren bir döneme rastlasaydı, papa bu gözü kara tavrıyla ancak sonunu görürdü. Elbette zamana ve koşullara uymak için huyundan vazgeçemeyeceği için.

9. Son söz: Yazgı yerinde durmadığına göre, insanlar huylarından vazgeçmemekte ısrarlı oldukları için, yazgıyla uyuşurlarsa başarılı olurlar, ama uyuşmazlarsa kaybederler. Bana kalırsa insanlar kılı kırk yarmak yerine gözü kara olmalılar ve işlerin üstüne üstüne gitmeliler. Çünkü yazgı dışıdır¹ ve ona egemen olmak isteniyorsa sert davranıp okşamak gerek. O zaman göreceğiz ki kendini soğuk soğuk devinene değil, ateşli olana teslim edecektir. Yazgı, kadın olarak gençlerin dostudur, çünkü gençler çok hesap kitap yapmaz ve girişirler, daha büyük bir yüreklilik gösterip ona egemen olurlar.

1 İtalyanca yazgı sözcüğü *la fortuna* dışıdır

XXVI

İtalya'yı barbarların elinden kurtarmaya çağn

1. Yukarıda söylenilenler göz önünde tutulduğunda, bugün İtalya'da yeni bir hükümdar bulup öne sürmenin zamanının gelip gelmediğini ve kendisine şan şöhret kazandıracak, bu ülkenin halklarına yararı dokunacak bir devlet yönetimini oluşturacak, yetenekli, erdemli bir kişinin ortaya çıkmasına fırsat verecek bir ortamın olup olmadığını, kendi kendime sorduğumda, birçok şeyin yeni bir hükümdar fikrini desteklediğini ve bundan daha uygun bir zamanın olmayacağını düşünüyorum. Demin dediğim gibi, eğer Musa'nın büyüklüğünü anlamak için İsrail halkının Mısır'da tutsak olması, Kyros'un ruh yüceliğini anlamak için Perslerin Medlerce baskı altında tutulmaları ve Theseus'un seçkin kişiliğini algılayabilmek için Atinalıların darmadağın olmaları gerekmişse, bugün İtalya'da erdemli bir İtalyanı öne çıkarmak için günceldeki durumuna düşmüş olması, Yahudilerden daha tutsak, Perslerden daha köle, Atinalılardan daha çok darmadağın, ayrıca başsız, düzensiz, yılgın, varlığından soyutlanmış, paramparça olmuş, düşman postalları altında ezilmiş ve her türlü yıkımı göğüslemek zorunda kalmış olması gerekiyordu.

2. Bugüne değin, tam da İtalya yerde cansız yatarken, yaralarının sarılmasını umarken, Lombardia'nın yağmalanmasına, Napoli Krallığı'nın ve Toscana'nın haraca bağlanmış olmasına son verecek ve artık uzun süredir kangrene dönüşmüş yaralarını sağıltacak birilerini beklerken, Tanrı'nın buyruğuyla, onun kurtuluşu adına, birilerinde bir ışık parıltısı görmesine gördük, ama o kişi¹ hükümdarlığının zirvesinde yazgının tokadını yedi. İtalya'nın, barbarların baskı ve küstahlığından kendisini kurtaracak birilerini göndermesi

¹ Cesare Borgia

için Tanrı'ya nasıl yalvardığını, eline bayrak alıp öne düşecek birilerini izlemeye nasıl gönüllü olup, hazır beklediğini görmek olanaklıdır.

3. Ve bugün İtalya, sizin o görkemli aile ocağınızdan¹ başka kimden bunu beklesin ki? Bu aile ocağı, Tanrı ve şu anda başını çektiğiniz Kilise'nin desteğindeki yazgısı ve erdeminin yardımıyla bu kurtuluşun önderi olabilir. Eğer yukarıda andığımız kişilerin eylem ve yaşam serüvenlerini iyice belerseniz, bu iş çok zor olmaz. O insanlar seçkin ve etkin kişilikler olmalarına karşın sonunda insandı ve her biri bugüne oranla daha kısıtlı olanaklar içindeydi. Çünkü eylemleri bundan daha haklı bir nedene dayanmadığı gibi, ne daha kolay ne de Tanrı bu kadar yakındı kendilerine. Burada haklılık nedeni su götürmez bir nedendir: "*Iustum enim est bellum quibus necessarium et pia arma ubi nulla nisi in armis spes est.*"² Burada koşullar çok uygun, koşullar uygun olunca zorluk kalmaz, yeter ki benim işaret ettiğim kişileri eylemlerinde örnek alsınlar. Ayrıca burada Tanrı'nın eliyle hiç görülmedik tansık benzeri olaylar yaşanmıştır: Deniz durduğu yerde ikiye ayrıldı, bir bulut yol boyunca size eşlik etti, taştan su fışkırdı, gökten kudret helvası indi sofranıza; her şey büyüklüğüne yardımcı oldu. Gerisi size kalmış. Tanrı, bizi tümüyle istencimizden ve bize düşen başarı payından yoksun bırakmamak için her şeyi kendisi yapmak istemez.

4. Yukarıda sözünü ettiğimiz İtalyanlardan birileri, o soylu ocağınızdan beklediklerimizi yerine getiremediyse, şaşırmamak gerek ve İtalya'da yaşanan bir sürü siyasal dönüşüm ve askeri girişimlerde askeri yeteneğin tükenmiş gibi görünmesi de bizi şaşırtmamalı. Bu, eski düzenin iyi olma-

¹ Medici'ler Floransa'ya yeni dönmüşlerdi ve en güçlü zamanlarıydı. Hükimdar'ın ithaf edildiği Lorenzo de' Medici'nin amcası Giovanni de' Medici X. Leo adıyla papa seçilmişti.

² Titus Livius (IX. 1) "Gerekli olan savaşlar haklıdır yalnızca ve silahtan başka çarenin olmadığı yerde silahlar geçerlidir."

dığını ve yeni düzenlemeler getirecek birinin de bulunamadığını gösterir. Ve yeni bir hükümdara hiçbir şey çıkaracağı yeni yasalar ve yeni yönetmelikler kadar şan ve şeref kazandıramaz. Bunlar gerektiği biçimde oturaklı ve etkin yasa ve yönetmelikler olursa ancak sahibine saygınlık ve hayranlık kazandırır. İtalya'da biçimi düzenleyecek içerik vardır. Burada gerekli olan başımızdakilerin erdemli olmasıdır. Bir bakan bakalım, ikili ya da küçük çaptaki kapışmalara¹, göreceksiniz ki, İtalyanlar akılda, beceride, güçte öndeler, ama ordular arasındaki büyük savaşlarda değil. Her şey liderlerin yetersizliğinden kaynaklanır. Çünkü bu işi bilenler saygı görmüyorlar, herkes kendini bilgili sanıyor ve bugüne dek erdemiyle, yazgısıyla başkalarını dize getirecek hiç kimse ortaya çıkmadı. Son yirmi yılda yapılan savaşlara bakın, göreceksiniz ki savaşa katılan orduların tümü İtalyan olunca hiçbir sonuç alınamamıştır. İlk Taro'yu, sonra Alessandria'yı, Capua, Genova, Vailà, Bologna, Mestre'yi kanıt olarak gösterebiliriz.

5. Seçkin aile ocağınız, ülkelerinin bağımsızlığını sağlayan o ünlü kişileri eğer izlemek isterse, her şeyin ötesinde, her savaşın temel malzemesi olan askerlerin kendi bünyenizden çıkması gerektiğini aklımızdan çıkarmayalım. Çünkü onlardan daha sadık, daha gerçek ve daha başarılı olacak asker yoktur. Her biri tek başlarına iyi olan bu askerler, komutanlarının gerçek bir asker olması ve kendilerine iyi davranması ve beğenmesi karşısında çok daha iyi olurlar. Dışarıdan gelecek saldırılara karşı ülkenizi İtalyan erdemiyle savunabilmek için bu askerlerle yola çıkmanız gerekir.

6. İsviçre ve İspanyol piyadeleri ürkütücü kabul edilseler de, ikisinin de öyle bir kusuru vardır ki farklı bir savaş yöntemiyle birileri onlara karşı koyabileceği gibi, onları yenebi-

1 1503'teki Barletta kapışmasından söz eder. On üç İtalyan on üç Fransızla kapışmış ve İtalyanlar galip gelmişlerdir.

lir de. İspanyollar süvari saldırısına direnemezler. İsviçreliler karşılarında kendileri gibi inatçı bir piyade bulurlarsa ürkerler. Zaman içinde görülmüştür ve daha da görülecektir ki İspanyollar Fransız süvarilerine karşı koyamazlar, İsviçreliler de İspanyol piyadelerince bozguna uğratılırlar. Bu sonuncu olayla ilgili elimizde somut kanıt yok, ama Ravenna baskınında İspanyol piyadeleri, İsviçre savaş taktiğiyle savaşan Alman piyadeleriyle karşı karşıya geldiklerinde buna ilişkin bazı ipuçları sağlanmıştı. İspanyol piyadeleri çeviklikleri ve kullandıkları kısa boylu kılıç ve kalkanlardan ötürü alttan çalışarak düşmanların içine kadar girmişlerdi. Savunma olanakları ortadan kalkan Almanlara karşı başarı kazanacakları kesindi. Ve eğer İspanyollar süvarilerin hücumuna uğramasalar, Almanların tümünü yok etmiş olacaktı. Söz konusu piyadelerden birinin ve ötekinin zayıf yanları anlaşıldıktan sonra süvarilere karşı koyabilecek ve piyadelerden çekilmeyecek yeni piyade birliği oluşturulabilir. Bunun için savaş düzeni ve silah gereklidir. Bunlar da öyle şeylerdir ki yeniden düzenlenirse yeni bir hükümdara büyüklük ve saygınlık kazandırır.

7. Bu fırsat kaçırılmamalıdır. Uzun zamandan beri bekleyen İtalya'nın artık kurtarıcısını görme zamanı gelmiştir. Kurtarıcısını, yabancı boyunduruğuna boyun eğmiş ülkenin tüm yörelerinde ne denli bir aşk, nasıl bir intikam ateşi, sarsılmaz bir inanç, sevecenlik ve gözyaşı ile kucaklayacağını anlatamam. Hangi kapı onun yüzüne kapanabilir? Hangi halk onun sözünden çıkabilir? Hangi kıskançlık ona karşı koyabilir? Hangi İtalyan ona saygısızlık edebilir? Herkes bu barbar zorbalıktan bıkmış usanmıştır. Şanlı ocağınız, insanların haklı davalar uğruna beslediği umut ve taşıdığı ruhla bu görevi üstlenmeli... Yurdumuz sancağınızın altında soy-luluk kazanırken, kanatlarınız altında Petrarca'nın şu sözleri yaşam bulmalıdır...

Erdem silahlanacaktır yabancı
kudurganlığa karşı, kısa sürecektir savaş,
sönmemiştir daha kahramanlık ateşi yüreğinde
İtalyanların, atalarından kalan¹

¹ Francesco Petrarca'nın *Italia mia* (İtalyam) şarkısından.

**Niccolò Machiavelli'nin Francesco Vettori'ye¹
Yazdığı Mektup**

10 Aralık 1513

Ekselansları,

Kutsal kayralar hiçbir zaman gecikmiş sayılmadılar. Bunu söylüyorum, çünkü uzun zamandır bana yazmadığınız için kayranızı yitirmiş olduğumu değil ama, kayranızın yolunu şaşırmış olduğunu düşünüyordum. Ve bu gecikmenin neden kaynaklandığı konusunda kuşkularım vardı. Aklıma gelen tüm kuşkuları biri dışında önemsemiyordum. O da bana göndermiş olduğunuz mektupları gerektiği biçimde koruyamadığım yönünde size yanlış bilgiler iletildiğine ilişkin kuşkumdu. Oysa bildiğim kadarıyla, Filippo ve Pagolo dışında kimse bu mektupları görmemişti. Kayranıza en son geçen ayın 23'ünde ermiştim. Mektubunuzdan şu anda üstlenmiş olduğunuz kamusal görevinizi nasıl da keyfinize göre yürüttüğünüzü öğrendim, size işlerinizi böyle sürdürmenizi salık veririm. Başkası için keyfinizi kaçırmayın, çünkü kendi keyfinizi kaçırmış ve karşılığını da görmemiş olacaksınız. Yazgı, her şeyi kendisi yapmak istediği için, işleri onun keyfine bı-

¹ Medici ailesinin Roma'daki elçisi

rakmakta yarar var ve onu zorlamak yerine sakın sakın oturup insanların yapacaklarıyla ilgili olarak ondan bir görevlendirme beklemek daha uygundur. Zamanı geldiğinde size daha çok iş düşecek ve gelişmeleri daha yakından gözlemlemeniz gerekecektir; bana da ortaya çıkıp “ben buradayım” demek düşecektir. Ben bana armağan ettiğiniz kayra karşılığında size buradaki yaşamımı anlatmaktan başka bir şey veremem. Yaşantılarımızı değiştirmek gibi bir inceliğiniz olursa eğer, ben bunu mutlulukla yaparım.

Ben köydeki evimde oturuyorum. Başıma son gelenlerden sonra Floransa’da toplam yirmi gün kalmadım. Şimdiye kadar ardıç kuşlarını tek başıma yakaladım. Gün ağarmadan önce kalkıyor, ökselerimi hazırlıyordum. Yolda, sırtımda bir sürü kafesle giderken Amphitryon’un kitaplarıyla limandan dönen Geta’ya¹ benziyordum. En az iki, en çok altı ardıç kuşu yakalıyordum. Tüm eylül ayını böyle geçirdim. Bana yakışmasa da, alışkanlıklarına uymasa da o eğlenceyi o zamandan beri çok özledim. Günlük yaşamımı size anlatmak istiyorum:

Güneşle birlikte kalkıp, ağaçlarını kestirdiğim korularımdan birine gidiyorum. Orada iki saat kalıyorum, bir önceki günün işlerini bir kez daha gözden geçiriyorum ve odun kesicilerimle çene çalıyorum. Kesiciler her zaman kavga edecek bir şeyler buluyorlar ya kendi aralarında ya da komşularla. Size, bu korulukla ilgili Frosino da Panzano ve bu odunlardan isteyen diğerleriyle başımdan geçen binlerce güzel öykü anlatabilirim. Özellikle Frosino ile ilgili olanı anlatmak isterim: Bana haber vermeden kim bilir kaç kucak odun alıp götürmüş adam. Ödemeye gelince on liramı vermek istemedi. Dört yıl gibi bir süre önce Antonio Guicciardini’nin evinde tavla oynamışız da, beni yenmiş de... Oradan kalma bir ala-

¹ Amphitryon, Atina’da öğrenimini tamamladıktan sonra eve döndükten kitaplarını önceden Geta’yla göndermiş.

cağı varmış da... Bunu duyunca tepem attı. Odunları alıp götürün arabacıyı nerdeyse hırsızlıkla suçluyordum ki Giovanni Machiavelli araya girdi ve ortalığı yatıştırdı. Batista Guicciardini, Filippo Ginori, Tommaso del Bene ve başkaları, hani, insanın içini titreten o poyraz çıkınca her biri bir kucak sırtlayıp götürdü. Herkese sözüm vardı. Tommaso'ya da bir kucak odun yolladım. Bir kucak Floransa'da yarıya indi. Çünkü o kucağı yarıya indirmek için karısı, kâhyası ve çocuklarıyla işbirliği yapmış¹. Tıpkı Gaburra² gibi: Hani her perşembe, çocuklarıyla birlikte sopayı öküze indirip dururlar ya... Sonunda bu işte kimin kazançlı çıktığını görünce satacak odunumun kalmadığını söyledim herkese. Hepsi bana çok kızdılar, bir dövmedikleri kaldı. Özellikle Batista... Prato'da böylesi görülmemiştir, deyip duruyor.

Ormandan ayrılıp, oradan bir su kaynağına, oradan da kuşluğuma gidiyorum. Koltuğumun altına bir kitap alıyorum. Bu bazen Dante, bazen Petrarca, kimi zaman da Tibullus, Ovidius gibi ikinci sınıf şairlerden birinin kitabı oluyor: Onların aşklarını okumaya dalıyorum ve kendi aşklarımı anımsıyorum. Böylelikle geçirmiş olduğum güzel zamanları yeniden yaşıyorum. Sonra anayoldaki hana gidiyorum. Orada gelip geçenlerle konuşuyor, yaşadıkları yörelerle ilgili haberler alıyorum. Böylece neler olup bittiğini öğrendiğim gibi, insanların zevklerini nelerden hoşlanıp hoşlanmadıklarını öğreniyorum. Derken öğle yemeği zamanı geliyor. Ev halkı ile birlikte yoksul çiftliğimin ve küçük mal varlığımın bana sağlayabildiği yemekleri yiyoruz. Öğle yemeğini yer yemez yeniden hana gidiyorum. Orada genellikle hancı ile birlikte

1 Eskiden tartı değil, oylum üzerinden malın değeri ölçülürdü. Tommaso çocuklarıyla birlikte o kucak odunu döve döve sıkıştırarak yarıya indirmiş gözükmektedir. Bu nedenle Machiavelli'ye ödenen para yarıya inmiş... Machiavelli'nin isyanına neden olay budur.

2 Kasap Gaburra. Her perşembe geleneğe göre kasapluk hayvanları vura vura öldürürmüş.

bir kasap, bir değirmenci ve iki kireç ocağı işçisi bulunur. Bütün bir öğleden sonrasını tavla, pişti gibi kâğıt oyunları oynayarak geçirmek bayağılığına giriyorum. Oyunun sonunda kavga, küfür, bini bir para. Topu topu ortaya konan bir kurus için oluyor tüm bunlar. Sesimiz San Casciano'dan duyuluyor. Bu bitli heriflerle boğuşuyor ve beynimi paslanmaktan kurtarıyorum. Kara yazgım rahatlasın istiyorum. Beni böyle bayağı insanlarla düşüp kalkmaya zorladığı için sonunda yüzünün kızarıp kızarmayacağını görmek dileğimdir. Hava kararınca eve dönüyorum. Çalışma odama giriyorum. Girmeden, eşikte, çamura, toza toprağa bulanmış giysilerimi çıkarıyor; saraya, hanedanlara yaraşır olanları giyiyorum. Bu uygun kılıkla eskil insanların eskil saraylarına giriyorum. Orada incelikle karşılanıyorum ve yalnızca bana ayrılmış olan o yiyeceklerle besleniyorum. Ben o yiyecek için dünyaya geldim. O insanlarla konuşmaktan, onlara soru yöneltmekten ve yaptıklarının nedenlerini sorgulamaktan çekinmiyorum. Onlar insanlıklarından ötürü beni yanıtlıyorlar. Dört saat boyunca hiç sıkılmıyorum. Bütün acılarımı unutuyorum, yoksulluktan korkmuyorum. Ölüm bile beni korkutmuyor. Onlarla özdeşleşiyorum. Dante şöyle diyordu: Bilim yapmak istiyorsan, öğrendiğini özümlemek zorundasın. Ben de o insanlarla yaptığım konuşmaları yazıya döktüm ve *De Principatibus*¹ adlı bir kitap yazdım. Bu kitapta hükümdarlığın ne olduğu, kaç çeşit hükümdarlık bulunduğu, hükümdarlığın nasıl ele geçirilip korunduğu ve nasıl yitirildiği konularıyla ilgili sorunları elimden geldiğince irdeledim. Eğer benim uçuk kitaplarımdan birini okuyup sevmişseniz bunu da seversiniz. Bu kitabımın bir hükümdar, özellikle yeni bir hükümdar tarafından kabul görmesi gerekir. Bu nedenle kitabımı Yüce Julianus'un adına sunuyorum. Filippo Casa-vecchia'nın bundan haberi var. Size gerek kitabın içeriğini

1 *Hükümdarlıklar Üstüne*. Sözünü ettiği kitap *Hükümdar* dır.

gerekse kitaba ilişkin yaptığımız tartışmaları kısaca aktarabilir. Ne ki, ben bu arada kitabı elden geçirerek düzeltiyor ve geliştiriyorum.

Ekselansları, bu yaşamı bırakıp, gelip sizinle orada yaşamamı istiyorsunuz. Ben gelmez miyim, ama şu anda yapacak işlerim var, altı hafta içinde yapacaklarımı bitirebileceğimi düşünüyorum. Ne ki, Soderini ailesinin orada olması ve oraya geldiğimde onları da gidip görmek zorunda kalacağım fikri beni zora sokuyor. Eve dönüşümde ev yerine Bargiello'yu¹ mekân tutmak istemem; bu devlet köklü ve yerleşik bir devlet olmasına karşın gene de yeni bir devlet olduğu için buluttan nem kapıyor. Biliyorsunuz, insanları ateşe atıp canını yakarak kendilerine yer yapmak isteyen dalkavuklar var. Pagolo Bertini gibi. Bu kuşkuyu kafamdan söküp atmam gerek; bana lütfen yardımcı olunuz! O zaman dediğim tarihte kesinlikle gelip sizi göreceğim.

Bu küçük kitabımla ilgili olarak Filippo ile konuştum. Kitabı verip vermemek, vermem gerekiyorsa hangi yolla, bizzat götürerek mi, yoksa birisiyle göndererek mi ulaştırmak konusunu tartıştık. Vermezsem, Julianus² bu kitabı en azından okuyamayacak, Ardinghelli de benim bu son çalışmamı sahiplenmiş olacaktır. Çektiğim özdeksel sıkıntılar beni bu kitabı vermeye zorluyor. Yoksulluğumdan ötürü horlanmadan uzun süre böyle kalamayacağımı düşünüyorum. Ayrıca Medici ailesi, artık bana bir biçimde bir görev vermelidir diye umuyorum. Taş taşımaya bile razıyım. Gereği gibi görevimi yerine getiremezsem günah benimdir. Bu kitaba gelince, okuduklarında, devlet işlerinde geçirdiğim on beş yılı dalga geçip boşa harcamadığımı göreceklidir. Başkalarının hizmetinde kalarak iş öğrenmiş birinin deneyimlerinden yarar-

¹ Turukevi ya da karakol

² Ama kitap ölümünden ötürü (1516) Julianus'a değil, Piero'nun (Julianus'un kardeşi) oğlu Lorenzo'ya sunulmuştur.

lanmayı kim istemez... Bağlılığımdan kimsenin kuşkusu olmasın. Şimdiye dek kimseye ihanet etmedim. Bundan sonra mı edeceğim?.. Kırk üç yaşına dek –ben kırk üç yaşındayım– bağlılıkla ve iyi niyetle hizmet etmiş birinin huyunu değiştirmesi olanaklı değildir. Bağlılığımın ve iyi niyetimin kanıtı yoksulluğumdur.

Bana konuyla ilgili düşüncelerinizi yazmanızı isterim. Mutluluklar dilerim.

Niccolò Machiavelli / Floransa

Hasan Âli Yücel Klasikler Dizisi'nde Yayımlanan Eserler

1. GURUR VE ÖNYARGI
Jane Austen
2. GECEYE ÖVGÜLER
Novalis
3. BÜTÜN MASALLAR, BÜTÜN ÖYKÜLER
Oscar Wilde
4. SEÇME MASALLAR
Hans Christian Andersen
5. KEREM İLE ASLI
Hazırlayan ve Çev. İsa Öztürk
6. YÜREK BURGUSU
Henry James
7. DUINO AĞITLARI
Reiner Maria Rilke
8. MODESTE MIGNON
Honoré de Balzac
9. KANLI DÜĞÜN
Federico Garcia Lorca
10. HÜSN Ü AŞK
Şeyh Galib
11. YARAT EY SANATÇI
Johann Wolfgang von Goethe
12. GORGİAS
Platon
13. DEDEKTİF (AUGUSTE DUPİN) ÖYKÜLERİ
Edgar Allan Poe
14. ERMİŞ ANTONIUS VE ŞEYTAN
Gustave Flaubert
15. YERLEŞİK DÜŞÜNCELER SÖZLÜĞÜ
Gustave Flaubert
16. PARİS SIKINTISI
Charles Baudelaire
17. YERGİLER
Juvenalis
18. YUNUS EMRE, HAYATI VE BÜTÜN ŞİİRLERİ
Abdülbâki Gölpınarlı
19. SEÇME ŞİİRLER
Emily Dickinson

20. KAMELYALI KADIN
Alexandre Dumas Fils
21. DÖRTLÜKLER
Ömer Hayyam
22. YAŞAM BİLGELİĞİ ÜZERİNE AFORİZMALAR
Arthur Schopenhauer
23. DENEMELER
Montaigne
24. DEVLET
Platon
25. GARGANTUA
François Rabelais
26. OBLOMOV
İvan Gonçarov
27. UTOPIA
Thomas More
28. TARİH
Herodotos
29. KAYGI KAVRAMI
Søren Kierkegaard
30. ŞÖLEN-DOSTLUK
Platon
31. BÜTÜN ROMANLAR, BÜTÜN ÖYKÜLER
Aleksandr Puşkin
32. SEVİYORDUM SİZİ
Aleksandr Puşkin
33. MADAME BOVARY
Gustave Flaubert
34. BABALAR VE OĞULLAR
Ivan Turgenyev
35. KÖPEĞİYLE DOLAŞAN KADIN
Anton Çehov
36. BÜYÜK OYUNLAR
Anton Çehov
37. CİMRİ
Molière
38. MACBETH
William Shakespeare
39. ANTONIUS VE KLEOPATRA
William Shakespeare
40. AKŞAM TOPLANTILARI
Nikolay Gogol
41. HİTOPADEŞA
Narayana
42. MANTIK AL-TAYR
Feridüddin Attâr

43. HAGAKURE- Saklı Yapraklar
Yamamoto
44. EŞEKARILARI, KADINLAR SAVAŞI VE DİĞER OYUNLAR
Aristophanes
45. SUÇ VE CEZA
Fyodor Dostoyevski
46. SİS
Miguel de Unamuno
47. BRAND-PEER GYNT
İbsen
48. ARABESKLER
Nikolay Gogol
49. TOPLUM SÖZLEŞMESİ
Jean Jacques Rousseau
50. MİLLETLERİN ZENGİNLİĞİ
Adam Smith
51. MASALLAR
La Fontaine
52. GULLIVER'İN GEZİLERİ
Jonathan Swift
53. URSULE MIROUËT
Honoré de Balzac
54. RUBAİLER
Mevlânâ
55. MEDEA
Seneca
56. JULIUS CAESAR
William Shakespeare
57. BİLİMLER VE SANAT ÜSTÜNE SÖYLEV
Jean Jacques Rousseau
58. KADIN HAKLARININ GEREKÇELENDİRİLMESİ
Mary Wollstonecraft
59. KISA ROMANLAR, UZUN ÖYKÜLER
Henry James
60. HOPHOPNAME (Seçmeler)
Mirze Elekber Sabir
61. KARAMAZOV KARDEŞLER
Dostoyevski
62. TOPRAK ARABACIK (Mriççakatika)
Şudraka
63. DİLLERİN KÖKENİ ÜSTÜNE DENEME
Jean Jacques Rousseau
64. AKTÖRLÜK ÜZERİNE AYKIRI DÜŞÜNCELER
Diderot
65. YAŞAMININ SON YILLARINDA GOETHE İLE KONUŞMALAR
Johann Peter Eckermann

66. PHAEDRA
Seneca
67. ABEL SANCHEZ –Tutkulu Bir Aşk Hikayesi–
TULA TEYZE
Miguel de Unamuno
68. PERICLES
William Shakespeare
69. SANAT NEDİR
Lev Tolstoy
70. III. RICHARD
William Shakespeare
71. DİVAN-I KEBİR
Mevlana
72. BİR İNGİLİZ AFYON TIRYAKİSİNİN İTİRAFLARI
Thomas De Quincey
73. ATINALI TİMON
William Shakespeare
74. AKIL ve TUTKU
Jane Austen
75. ILLUMINATIONS
Arthur Rimbaud
76. YÜCE SULTAN
Miguel de Cervantes Saavedra
77. SİYASAL İKTİSADIN VE VERGİLENDİRMEİN İLKELERİ
David Ricardo
78. HAMLET
William Shakespeare
79. EZİLENLER
Fyodor Mihayloviç Dostoyevski
80. BİNBİR HAYALET
Alexandre Dumas
81. EVDE KALMIŞ KIZ
Honoré de Balzac
82. SEÇME MASALLAR
E.T.A. Hoffmann

